

Republica Moldova

RAPORTUL

**Național privind implementarea
Pactului internațional cu privire la Drepturile
Economice, Sociale și Culturale**

MINISTERUL MUNCII ȘI PROTECȚIEI SOCIALE

Chișinău 2022

CUPRINS

INTRODUCERE	3
PARTEA ÎNTII	4
<i>ARTICOLUL 1</i>	4
PARTEA A DOUA	5
<i>ARTICOLUL 2</i>	5
<i>ARTICOLUL 3</i>	9
PARTEA A TREIA	10
<i>ARTICOLUL 6</i>	10
<i>ARTICOLUL 7</i>	14
<i>ARTICOLUL 8</i>	18
<i>ARTICOLUL 9</i>	19
<i>ARTICOLUL 10</i>	22
<i>ARTICOLUL 11</i>	36
<i>ARTICOLUL 12</i>	41
<i>ARTICOLUL 13</i>	55
<i>ARTICOLUL 14</i>	62
<i>ARTICOLUL 15</i>	62
Pașii întreprinși pentru implementare recomandărilor cuprinse în paragrafele 9(a), 59 și 73 din observațiile finale.....	63

INTRODUCERE

1. În conformitate cu prevederile Pactului internațional cu privire la drepturile economice, sociale și culturale și potrivit directivelor privind forma și conținutul rapoartelor periodice ale Statelor Părți, prezentăm Raportul Național periodic IV definitivat privind implementarea Pactului Internațional ONU cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale în Republica Moldova pe anii 2018-2022.

2. Raportul include informații privind implementarea prevederilor Pactului, elaborat în conformitate cu dispozițiile generale ale articolelor 16 și 17 ale Pactului Internațional cu privire la Drepturile Economice, Sociale și Culturale privind forma și conținutul rapoartelor periodice, care au fost stabilite de către Comitetul pentru drepturile economice, sociale și culturale, inclusiv și alte recomandări adoptate anterior de Comitet.

3. Prezentul Raport a fost elaborat în baza informațiilor prezentate de către autoritățile administrației publice centrale de resort, autorități și instituții cu competențe în domeniu precum și în baza rapoartelor statistice elaborate de către Biroul Național de Statistica (BNS) pentru perioada anilor 2018-2022.

4. Biroul Național de Statistică a elaborat și diseminat prin intermediul paginii web a BNS un șir de informații noi din diverse domenii precum: accesul pe piața forței de muncă, justiția, sănătatea, educația, nivelul de trai al gospodăriilor, protecția socială, care cuprind indicatori disponibili, în funcție de diverse dezagregări, colectați în cercetările statistice, precum și furnizați din surse de date administrative precum:

- Compartiment nou în banca de date „Statbank”, în domeniul statistic Nivelul de trai al populației - Sărăcia și inegalitatea (2014-2020).
- Tabele cu indicatori privind: 1) persoanele recunoscute cu dizabilități, în anul 2020, în funcție de diverse dezagregări, inclusiv pe tipuri de afectări ale funcțiilor corpului (Tabele Excel).
- Raport analitic: Analiza sărăciei monetare și a bunăstării gospodăriilor cu copii pentru perioada 2019-2020, pe baza rezultatelor CBGC.
- Alte date și produse noi focusate pe diferite categorii de populație.

5. BNS, cu contribuția altor instituții care furnizează date statistice și administrative, produce date dezagregate pe diverse categorii ale populației și dimensiuni socio-demografice. În cadrul cercetărilor statistice curente în gospodării (CBGC, AFM), dar și a cercetărilor dedicate unor tematici specifice (e.g. cercetările „Dezvoltarea mediului de afaceri”, „Accesul populației la servicii de sănătate”, „Tranziția de la școală la muncă”, „Violența față de femei” etc.) se produc statistici naționale, pentru care cel mai des se colectează variabile precum vârsta, sexul, mediul de reședință/regiuni, dizabilitatea, statutul socioeconomic, nivelul de instruire, quintile de bunăstare etc. Caracteristicile etnice, lingvistice și religioase sunt colectate în cadrul recensămintelor.

6. În cele din urmă, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (Agenția Națională) monitorizează datele colectate la nivel local în cadrul subdiviziunilor teritoriale pentru ocuparea forței de muncă (STOFM) cu privire la înregistrarea cu statut de șomer, acordarea măsurilor de ocupare a forței de muncă și plasarea în câmpul muncii a șomerilor care necesită suport suplimentar pe piața muncii conform art. 23, alin. (3), lit. a) tineri cu vârsta cuprinsă între 16 și 24 de ani: din familii defavorizate, orfani, rămași fără îngrijirea părinților, aflați sub tutelă sau curatelă, b) persoanele care nu dețin o profesie/meserie, c) persoanele cu dizabilități, d) șomerii de lungă durată, e) persoanele cu vârstă de 50 de ani și peste, f) persoanele eliberate din locurile de detenție, g) victimele traficului de ființe umane, după reabilitarea psihologică și socială, h) persoanele care se luptă cu consumul de substanțe stupefiante ori psihotrope, după reabilitarea socială și psihologică, i) victimele violenței în familie.

7. În contextul celor menționate, informăm că actualmente are loc actualizarea rapoartelor statistice de monitorizare conform Legii 105/2018 privind ocuparea forței de muncă și asigurarea de șomaj în Sistemul informațional automatizat gestionat de ANOFM care vor reflecta situația șomerilor beneficiari de măsurile de ocupare conform categoriilor și măsurilor de ocupare a forței de muncă, inclusiv tipul de dizabilitate, și vor fi disponibile trimestrial, anual, precum și la necesitate.

8. Totodată, menționăm că în septembrie 2015, Republica Moldova, împreună cu alte 192 State Membre ale Națiunilor Unite, s-au angajat să implementeze Agenda 2030 pentru Dezvoltare Durabilă, anunțând că până în 2030 actorii cheie din societate vor face comună eliminarea tuturor formelor de sărăcie, combaterea inegalităților și să abordeze problemele de mediu și schimbările climatice, asigurând că nimeni nu este lăsat în urmă.

9. Un instrument metodologic important pentru procesul de planificare strategică este Ghidul metodologic privind integrarea la nivel național a prevederilor Strategiei Naționale de Dezvoltare în documentele de planificare, documentele de politici publice și actele normative, care facilitează implementarea HG nr. 386/2020 privind planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice. Scopul său este de a oferi suport metodologic pentru integrarea Agendei 2030 pentru Dezvoltare Durabilă în documentele de planificare și documentele de politici publice legate de implementarea acestora, asigurând principiul că „nimeni nu este lăsat în urmă” în procesul decizional/de dezvoltare al țării.

10. În 2016, la scurt timp după adoptarea Agendei 2030, a fost înființat Consiliul Național de Coordonare pentru Dezvoltare Durabilă 1 pentru a crea cadrul instituțional adecvat și pentru a asigura un proces participativ și transparent pentru adaptarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă (ODD) și implementarea acestora la nivel național. Este condus de Prim-ministrul Republicii Moldova.

11. Pentru a asigura un proces participativ și incluziv pe parcursul elaborării primei Evaluări Naționale Voluntare 2, desfășurată în 2020, a fost înființat un Comitet de Conducere Comun, care include reprezentanți ai Președinției, Parlamentului, Guvernului, autorităților publice centrale și locale, societății civile, sectorului privat, presei și mediul academic.

12. În cursul implementării Agendei 2030, Republica Moldova a fost una dintre primele țări care a naționalizat (în 2016) și apoi a revizuit (în 2019) un set național de indicatori ODD. Ambele procese au fost întocmite pentru a evalua relevanța fiecărui indicator și apoi pentru a le clasifica.

13. Criteriile luate în considerare la cartografierea indicatorilor globali și la identificarea celor naționali care sunt relevanți pentru țintele ODD naționalizate au inclus:

- relevanța indicatorului în contextul țintei naționalizate;
- existența unei surse de date primare de încredere;
- indicatorul este clar formulat și nu creează ambiguități;
- indicatorul îndeplinește criteriile de calitate precum coerența, accesibilitatea, acuratețea și disponibilitatea metodologiei de calcul.

14. În 2019, pentru a evalua gradul de disponibilitate a indicatorilor ODD naționalizați și nivelul lor de conformitate cu lista globală a indicatorilor ODD și cu metodologiile internaționale de calcul propuse, specialiștii Biroului Național de Statistică au revizuit indicatorii ODD în consultare cu furnizorii de date naționale.

15. O atenție deosebită a fost acordată în timpul procesului de revizuire a evaluării disponibilității indicatorilor și dezagregării acestora. Astfel, din perspectiva disponibilității indicatorilor ODD: 157 de indicatori (46.4 la sută) sunt pe deplin disponibili; 104 indicatori (30.8 la sută) sunt parțial disponibili, cu posibilitatea de a estima cu ușurință elementele lipsă; și 77 de indicatori (22.8 la sută) lipsesc și necesită o serie de acțiuni pentru producerea acestora, unele cu sprijin extern. În plus, dezagregarea în conformitate cu cerințele meta-datelor globale este pe deplin posibilă pentru 194 de indicatori (57.4 la sută); parțial posibil pentru 60 de indicatori (17.8 la sută) cu posibilitatea de calcul ușor; și lipsesc pentru 84 de indicatori (aproximativ 25 la sută) cu anumite acțiuni necesare pentru calcularea acestora.

PARTEA ÎNTÂI

ARTICOLUL 1

16. Informația la acest punct poate fi regăsită în Raportul Inițial.

17. Articolul 127 (3) al Constituției Republicii Moldova și art. 296 al Codului civil al Republicii Moldova, nr. 1107-XV din 06.06.2002, stipulează că proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale, specificând că bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, fac obiectul exclusiv al proprietății publice. Parlamentul Republicii Moldova este abilitat cu dreptul de a aproba direcțiile principale ale activității economice externe (Art.129).

18. Legislația Republicii Moldova stabilește răspunderea civilă, administrativă și penală pentru persoanele vinovate de încălcarea legislației privind resursele naturale. În lipsa condițiilor de asigurare a integrității teritoriale, juridice și economice a țării (partea Transnistreană) este foarte dificilă utilizarea eficientă, cât și conservarea resurselor naturale, protecția mediului ambiant, aplicarea consecventă a instrumentelor de management al mediului natural, „în regiunea de conflict din stânga Nistrului, unde nu se extinde jurisdicția de facto a Republicii Moldova”.

19. Republica Moldova nu are răspunderea administrării de teritorii neautonome și de teritorii sub tutelă. Conform art. 110 din Constituție (1) Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, orașe raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. (2) Localităților din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică.

PARTEA A DOUA

ARTICOLUL 2

20. Cetățenii Republicii Moldova, indiferent de temeiurile dobândirii cetățeniei, beneficiază în egală măsură de toate drepturile și libertățile social-economice, politice și personale, proclamate și garantate de Constituție și de alte legi ale Republicii Moldova. ”Statul este dator să ocrotească drepturile și libertățile legitime ale cetățenilor Republicii Moldova; să asigure legalitatea lor în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, sociale și culturale”. De aceleași drepturi și îndatoriri se bucură cetățenii străini și apatrizii, cu excepțiile stabilite de lege (Constituția Republicii Moldova, art.19, alin.1).

21. Totodată, Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității menționează că implicarea tuturor autorităților în implementarea tratatelor internaționale ratificate de Republica Moldova, va responsabiliza entitățile să respecte drepturile omului și să contribuie constant la îmbunătățirea situației existente la acest capitol.

22. Analiza efectuată asupra **activității Consiliului pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității** (Consiliul anti-discriminare) a relevat necesitatea înlăturării impedimentelor funcționale cu care se confruntă acesta. În scopul consolidării cadrului normativ ce reglementează activitatea și competențele, precum și în rezultatul unui exercițiu de evaluare a cadrului legal aferent, a fost elaborat un proiect de modificare și completare a unui șir de acte legislative, fiind 3 care propun să asigure o precizare și o reglementare mai clară a competenței Consiliului anti-discriminare, să extindă criteriile de nediscriminare, să îmbunătățească colectarea de date în materia egalității, nediscriminării și diversității, să optimizeze monitorizarea, evaluarea și raportarea anuală a rezultatelor, precum și să consolideze cadrul instituțional în domeniu, toate acestea fiind orientate să asigure o mai bună implementare a principiului egalității și nediscriminării la nivel național. Proiectul de lege a fost supus expertizei de către experți străini și actualmente este înregistrat la Cancelaria de Stat, fiind consultat, pe lângă autoritățile relevante și cu societatea civilă.

23. În ceea ce privește implementarea recomandărilor formulate de Comitetul pentru drepturi economice, sociale și culturale, raportate la domeniul de competență al Consiliului, putem menționa că Recomandarea Comitetului de a asigura implementarea recomandărilor formulate de Consiliu situația este următoarea:

Tabelul:1

Anul formulării recomandării	2016	2017	2018	2019	2020
Rata de implementare	63%	35%	41%	40%	22%

Sursa: Consiliul pentru Prevenirea și Eliminarea Discriminării și Asigurarea Egalității

24. Recomandările formulate în anul 2021 sunt monitorizate pe parcursul anului 2022. Informație amplă referitor la monitorizarea implementării recomandărilor formulate de Consiliu se regăsește pe pagina oficială a Consiliului www.egalitate.md la rubrica Publicații, secțiunea Rapoarte.

25. Astfel, se înregistrează o scădere a ratei de implementare a recomandărilor formulate de Consiliu în perioada raportată.

26. În ceea ce privește recomandarea de a revizui legislația anti-discriminare în vederea lărgirii numărului criteriilor protejate precum și a enumerării tuturor formelor de discriminare pentru a asigura realizarea drepturilor economice, sociale și culturale într-un mod nediscriminatoriu, Consiliul poate raporta faptul că proiectul de lege pentru modificarea unor acte normative în vederea revizuirii cadrului normativ de nediscriminare a fost inițiat și elaborat, iar acum este remis spre coordonare de către Ministerul Justiției tuturor autorităților cu drept de avizare. Proiectul de lege urmează să parcurgă celelalte etape ale procesului legislativ sub patronajul Ministerului Justiției. Este de menționat că lista criteriilor protejate de discriminare a fost extinsă. Cât privește discriminarea directă și indirectă, aceste forme de discriminare sunt deja prevăzute de art. 2 al Legii cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012. Lista formelor de discriminare a fost completată cu discriminarea multiplă și continuă prin proiectul de Lege menționat, dar nu a fost definită discriminarea intersecțională, așa cum este recomandat de Comitet la pct. 19 din Observațiile finale. În acest sens, Consiliul își manifestă deschiderea față de procesul de perfecționare a proiectului de act normativ elaborat și încrederea că procesul inițiat în cel mai scurt timp va avea o finalitate, pentru a asigura exercitarea mandatului Consiliului de prevenire și combatere a discriminării și asigurare a egalității în spiritul prescripțiilor standardelor internaționale a drepturilor omului.

27. Totodată, dezideratul apărării și promovării Drepturilor Omului nu poate fi atins fără instituțiile-cheie, cu mandat în domeniu, consolidate și accesibile. În scopul fortificării instituției Avocatului Poporului și valorificării rolului Ombudsmanului – cel de promotor al drepturilor și libertăților persoanelor și statornicirii misiunii sale de a monitoriza modul în care autoritățile statului respectă și asigură drepturile persoanelor, în anul 2017, titlul II din Constituția RM s-a completat cu un capitol distinct (IIP) intitulat „Avocatul Poporului” asigurându-se astfel, prin norma constituțională, protecția independenței instituției Ombudsmanului de fluctuațiile politice. Actualele dispoziții ale Constituției stabilesc autoritatea care investește Avocatul Poporului (AP) în funcție, misiunea acestuia, imunitățile și garanțiile, aspecte privind independența și incompatibilitățile funcției de Avocat al Poporului, precum și condițiile necesare a fi întrunite de către potențialii candidați la funcția de Ombudsman.

28. Întrucât nivelul de salarizare definește însuși statutul funcției publice pe scara ierarhică, în viziunea legislatorului rolul AP într-o societate democratică, unde drepturile și libertățile persoanelor reprezintă valori supreme, nu poate fi neglijat. Pornind de la premisa că obligația de a oferi garanții sociale corespunzătoare statutului este indispensabilă, au fost operate modificări și completări la cadrul legal ce vizează sistemul de salarizare în sectorul bugetar, fiind astfel majorat salariului AP conform standardelor și recomandărilor internaționale.

29. În luna mai 2018, în contextul reacreditării periodice, Oficiul AP a fost acreditat de către Biroul Alianței Globale a Instituțiilor Naționale de Protecție a Drepturilor Omului (GANHRI) cu statutul „A”, ceea ce reprezintă recunoașterea conformității mandatului și practicii instituției Ombudsmanului din RM cu Principiile de la Paris.

30. Prin Hotărârea Parlamentului nr. 89/2018, a fost aprobat Planul național de acțiuni în domeniul drepturilor omului 2018-2022 (PNADO). La baza PNADO au stat recomandările acceptate de RM în cadrul celui de-al II-lea ciclu al Evaluării Periodice Universale, precum și recomandările în domeniul drepturilor omului adresate Republicii Moldova de către organele de monitorizare ale ONU, Consiliului Europei, OSCE și altor organizații internaționale. Totodată la elaborarea PNADO au fost luate în considerare Obiectivele de dezvoltare durabilă incluse în Agenda de dezvoltare durabilă 2030. PNADO este orientat spre susținerea autorităților publice în remodelarea procesului de elaborare a politicilor publice la nivel central și local pentru a se asigura că acestea încorporează și sunt centrate pe necesitățile populației și iau în considerare piedicile întâmpinate de grupurile minoritare și cele vulnerabile în realizarea deplină a drepturilor lor fundamentale. PNADO se bazează pe următoarele direcții principale:

- armonizarea cadrului normativ cu standardele internaționale în domeniul drepturilor omului;

- asigurarea accesului la justiție și consolidarea instituțiilor naționale de protecție a drepturilor omului;
- transparența, accesul la informație și libertatea de exprimare;
- protejarea împotriva discriminării și promovarea egalității;
- prevenirea și combaterea violenței în familie și asigurarea egalității de gen;
- sporirea accesului la educație de calitate pentru toți copiii și tinerii la toate nivelurile de învățământ, în conformitate cu standardele internaționale;
- asigurarea accesului universal la servicii medicale de calitate, sigure și accesibile pentru toți;
- creșterea continuă a nivelului de ocupare prin oferirea oportunităților de angajare pentru toți;
- asigurarea condițiilor pentru protecția, creșterea și educația copiilor în mediul familial;
- perfecționarea cadrului legal și de politici în domeniul protecției drepturilor persoanelor cu dizabilități;
- asigurarea integrării persoanelor aparținând minorităților naționale în toate domeniile de activitate ale statului și combaterea discriminării față de persoanele ce fac parte din grupurile minoritare;
- asigurarea respectării drepturilor omului în localitățile din stânga Nistrului.

31. În scopul asigurării unui mecanism eficient de elaborare și evaluare a documentelor de politici în domeniul drepturilor omului, implementării eficiente a tratatelor internaționale din domeniul drepturilor omului la care Republica Moldova este parte, precum și al monitorizării respectării angajamentelor asumate, Guvernul a instituit:

- *Consiliul național pentru drepturile omului (CNDO)*, prin Hotărârea nr. 65/2019. Printre competențele Consiliului sunt: coordonarea și punerea în aplicare a unei politici de stat uniforme în domeniul drepturilor omului; supravegherea procesului de elaborare, implementare și evaluare a documentelor de politici în domeniul drepturilor omului; examinarea și aprobarea rapoartelor semestriale de implementare a PNADO; facilitarea interacțiunii cu mecanismele internaționale de protecție a drepturilor omului; coordonarea procesului de implementare a recomandărilor internaționale în domeniul drepturilor omului, inclusiv a celor formulate în adresa Republicii Moldova în cadrul evaluărilor periodice universale în domeniul drepturilor omului; evaluarea gradului de respectare a drepturilor omului și aprobarea rapoartelor naționale inițiale și periodice privind implementarea tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte; crearea, în caz de necesitate, a comisiilor specializate și a grupurilor de experți pe anumite domenii, precum și supravegherea activității acestora etc.
- *Secretariatul permanent pentru drepturile omului,*
- *Structurile locale ale CNDO,*
- *Coordonatorii pentru drepturile omului la nivel central și local.*

32. Coordonarea implementării PNADO este asigurată pe două niveluri: coordonarea strategică intersectorială – realizată de Consiliul Național pentru Drepturile Omului, în calitate de organ consultativ de coordonare, compus din reprezentanți ai Parlamentului, Guvernului, autorităților administrației publice centrale, organelor de drept, instituțiilor de protecție a drepturilor omului, societății civile și coordonarea la nivel tehnic-realizată de către Secretariatul permanent pentru drepturile omului.

33. Instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului: „Avocatul Poporului” și „Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității” fac parte din componența CNDO precum și sunt instituții responsabile de implementarea acțiunilor din PNADO (2018-2022). În scopul asigurării colaborării cu societatea civilă pe platforma CNDO în calitate de membri cu vot drept de vot consultativ sunt 5 reprezentanți ai organizațiilor necomerciale.

34. La nivel local, au fost instituite 33 de Comisii municipale și raionale pentru protecția drepturilor omului, care asigură implementarea planurilor și programelor locale privind aplicarea documentelor de politici naționale în domeniul protecției drepturilor omului la nivel local și monitorizarea respectării drepturilor omului la același nivel. Totodată, în calitate de puncte focale în cadrul autorităților și instituțiilor

responsabile au fost desemnați 28 coordonatori la nivel central și 33 coordonatori la nivel local în domeniul drepturilor omului.

35. În vederea monitorizării implementării PNADO anual se elaborează rapoarte de monitorizare. Pentru perioada 2018-2021 rapoartele au fost elaborate, consultate și publicate pe pagina Cancelariei de Stat la rubrica CNDO/ rapoarte naționale/internaționale și pot fi accesate la următorul link: <https://cancelaria.gov.md/node/5160>.

În anul 2021 a fost elaborat Raportul de evaluare intermediară privind implementarea PNADO 2018-2020, care poate fi accesat la următorul link: https://cancelaria.gov.md/sites/default/files/raport_pnado_2018-2020_3.pdf.

36. În perioada 22.02-17.03.2021 au fost organizate 10 ședințe incluzive cu instituțiile naționale de protecție a drepturilor omului și societatea civilă în vederea consultării Raportului pe marginea implementării PNADO. Raportul PNADO a fost aprobat în cadrul ședinței Consiliului național pentru drepturile omului din 26.03.2021.

37. În vederea asigurării implementării acțiunilor prevăzute în PNADO (2018-2022), instituțiile responsabile planifică anual mijloace financiare, la elaborarea Strategiei sectoriale de cheltuieli.

38. În perioada anilor 2016 – 2020 Republica Moldova a întreprins eforturi considerabile în vederea armonizării relațiilor interetnice și eliminării tuturor formelor de discriminare întemeiate pe rasă, culoare, ascendență sau origine națională sau etnică.

39. La nivel național, redresarea problemelor socio-economice cu care se confruntă românii s-a realizat în baza *Planului de acțiuni pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova pe anii 2016-2020* (aprobat prin HG nr.734/2016) a vizat mai multe domenii de intervenție: educație, muncă, protecție socială și participarea romilor în procese decizionale și combaterea discriminării etc. Urmare a implementării Planului de acțiuni pe anii 2016-2020 s-a constatat că 2/3 din acțiuni au fost realizate parțial, circa 1/3 din acestea au rămas nerealizate. Totodată, analiza situației socio-economice a populației de etnie romă din Republica Moldova relevă necesitatea continuării eforturilor Guvernului prin aprobarea și implementarea unui program pe termen mediu. Astfel, Ministerul Educației și Cercetării (MEC) elaborează un nou Program pentru susținerea populației de etnie romă pentru anii 2022-2025, care actualmente este la etapa de definitivare. Părțile implicate în elaborarea Programului sunt membrii *Grupului de lucru interinstituțional*, creat în cadrul ministerului, care constă din reprezentanții autorităților/instituțiilor de stat, societății civile române, partenerilor de dezvoltare etc. Programul este un document de politici publice pe termen mediu ce descrie obiectivele și acțiunile pentru susținerea populației de etnie romă din Republica Moldova ce urmează a fi realizate în următoarele domenii prioritare:

- Educație;
- Sănătate;
- Muncă și dezvoltarea antreprenorială;
- Protecție socială și locuințe;
- Participarea romilor în viața publică, inclusiv în procese decizionale;
- Combaterea discriminării;
- Drepturile persoanelor de etnie romă migrante și combaterea traficului de ființe umane;
- Activitatea mediatorilor comunitari;
- Cultura și mass-media.

40. Consolidarea comunității române și îmbunătățirea situației acesteia este unul din dezideratele Guvernului Republicii Moldova. Unul din instrumentele identificate, aplicabile cu referire la comunitatea de etnie romă, este institutul *mediatorului comunitar*, care îndeplinește o sarcină importantă în consolidarea comunității române prin asigurarea unui echilibru în cooperarea dintre instituțiile statului și comunitate, facilitând comunicarea și colaborarea dintre aceștia. Recunoscând rolul și valoarea adăugată a activității serviciului mediatorului comunitar pentru comunitățile romilor, autoritățile din Republica Moldova depun eforturi pentru asigurarea funcționalității acestuia. Începând cu anul 2018, a fost preluat modul de finanțare a mediatorilor comunitari existent în anii 2013-2014. Astfel, s-a decis modificarea cadrului normativ corespunzător, fiind adoptată HG nr. 425/2018 *cu privire la modificarea și completarea HG nr. 557/2013*, care stabilește finanțarea mediatorilor comunitari ”prin transferuri cu destinație specială de la bugetul de

stat către bugetele locale de nivelul întâi, bugetul central al unității teritoriale autonome cu statut juridic special și bugetele municipale Bălți și Chișinău”, fapt ce a impulsionat procesul de angajare a acestora la nivel local. Conform prevederilor aceleiași HG: ”Anual, în procesul de planificare bugetară, Agenția Relații Interetnice va prezenta Ministerului Finanțelor propuneri privind numărul mediatorilor comunitari pe autorități publice locale și suma mijloacelor financiare necesare pentru asigurarea exercitării activității acestora”.

41. Astfel, în *Legea bugetului de Stat pentru anul 2019* au fost planificate peste 2,2 mil lei pentru 48 mediatori comunitari, iar suma respectivă a fost stabilită reieșind din costul anual necesar pentru salarizarea unui mediator comunitar de 46.6 mii lei. În urma acțiunilor de lobby și advocacy, efectuate de către Agenția Relații Interetnice, Asociația Națională a Mediatorilor Comunitari și GIZ Moldova, în *bugetul de stat pentru 2020* suma planificată a cheltuielilor pentru asigurarea activității mediatorilor comunitari în Republica Moldova a fost calculată pentru 54 de unități de mediatori comunitari (numărul planificat majorându-se cu 6 unități) și a constituit peste 3.4 mil lei (creștere de 1,2 mil lei față de 2019). Suma planificată include nu doar cele de remunerare a muncii mediatorilor, dar și cele legate de dotarea locului de muncă (mobilă, tehnică de oficiu, consumabile etc.) și formare profesională.

42. La situația din aprilie 2022, în Republica Moldova erau angajați 45 de mediatori din cele 54 de unități planificate.

43. Menționăm că, conform Legii bugetului de stat pentru anul 2022, de la bugetul de stat la bugetele locale sunt alocate transferuri cu destinație specială, în sumă de 3.649,7 mii lei, pentru activitatea a 53 unități de mediatori comunitari.

44. Drepturile economice, sociale și culturale constituie baza dezvoltării multilaterale și plenare a ființei umane, sunt nu mai puțin importante de cât drepturile civile și politice, însă exercitarea acestor drepturi depinde și de resursele de care dispune societatea. Concepția politicii naționale a Republicii Moldova conține direcții prioritare ale politicii naționale, principiile, scopurile politicii naționale, precum și sarcinile concrete în sfera politică și statal-juridică, social-economică, în sfera instruirii, culturii și educației. Cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi, libertăți și responsabilități ca și cetățenii Republicii Moldova (dreptul la domiciliere, la muncă și la protecția ei, la învățământ, la odihnă, la ocrotirea sănătății, etc.); cu excepțiile stabilite de legislația în vigoare (nu pot fi desemnați sau antrenați în activități pentru care, în conformitate cu legislația în vigoare, se cere cetățenia Republicii Moldova, nu beneficiază de dreptul de a alege și de a fi ales în organele legislative, executive și în alte organe eligibile, de a participa la sufragiul universal, nu pot fi membri de partide și de alte organizații social-politice, nu pot îndeplini serviciul militar în forțele armate ale Republicii Moldova).

ARTICOLUL 3

45. Egalitatea de gen reprezintă un principiu al drepturilor omului și o responsabilitate a Guvernului. În vederea realizării Comentariilor finale ale Comitetului ONU privind reducerea diferenței de remunerare între femei și bărbați, inclusiv prin combaterea stereotipurilor legate de rolul celor două sexe, menționăm că prin Legea nr. 107/2022 au fost adoptate normele legale ce vizează definirea principiului plată egală pentru muncă de valoare egală între femei și bărbați. În acest sens, sistemul de salarizare va avea condiții și reguli mai transparente și va obliga toți angajatorii să utilizeze un sistem echitabil de evaluare a locurilor de muncă din perspectiva egalității și echității salariale. Totodată, legiuitorul a stabilit un mecanism de evaluare și clasificare a funcțiilor pentru stabilirea nivelurilor de salarizare, inclusiv fiind stabilite organele de monitorizare.

46. Legea a fost elaborată în contextul angajamentelor asumate de către Republica Moldova prin semnarea Acordului de asociere RM-UE (iunie 2014), privind armonizarea legislației naționale la legislația UE în domeniul ocupării forței de muncă, politicii sociale și egalității de șanse din perspectiva reglementării unor măsuri de asigurare a transparenței salariale între femei și bărbați și definirii principiului plată egală pentru muncă egală între femei și bărbați.

47. Cadrul legal în domeniul ocupării forței de muncă (Legea nr. 105/2018) sprijină femeile aflate în căutarea unui loc de muncă care pot beneficia de servicii și măsuri egale de ocupare a forței de muncă:

femeile înregistrate cu statut de șomer și care fac parte din categorii care necesită suport suplimentar pe piața muncii.

48. Abilitarea femeilor este susținută și promovată inclusiv prin desfășurarea programelor cu impact asupra integrării femeilor pe piața muncii.

49. În perioada anilor 2021-2022 se derulează proiectul „Suport pentru co-crearea programelor de abilitare economică a femeilor supraviețuitoare a violenței în bază de gen”, implementat de autoritățile/instituțiile statului cu competențe în domeniu, în parteneriat cu societatea civilă și partenerii de dezvoltare și finanțat de Guvernul Suediei.

50. În platforma Consiliului Economic pe lângă Prim-ministrul Republicii Moldova a fost elaborată în parteneriat cu UN Women Moldova „Foaia de parcurs privind Abilitarea Economică a Femeilor” pentru perioada anilor 2022-2023.

51. În premieră, cu susținerea UN Women Moldova a fost aprobat un nou Clasificator al Ocupațiilor din Republicii Moldova (CORM 006-2020), care a devenit unul sensibil la dimensiunea de gen, oferind astfel atât versiuni masculine cât și feminine pentru peste 80% din cele 5600 funcții și profesii.

52. Au fost realizate în comun cu partenerii de dezvoltare campanii pentru implicarea taților în activitatea de îngrijire a copiilor prin promovarea concediului paternal și a celui parental. Menționăm că se înregistrează o creștere a beneficiarilor concediului paternal.

53. Au fost aduse modificări privind modalitatea de realizare a dreptului la indemnizația lunară pentru creșterea copilului, oferită opțional în 2 etape.

54. Codul Muncii al Republicii Moldova a fost completat cu prevederi ce țin de reglementarea programului flexibil de muncă, stabilirea acordării de zile libere salariaților în cazul suspendării procesului educațional în regim cu prezență fizică și reglementarea muncii la distanță.

55. În vederea extinderii serviciilor de educație preșcolară și a oportunităților de îngrijire a copiilor, care să răspundă nevoilor părinților și să le ofere mai multă flexibilitate de a decide asupra perioadei optime de îngrijire a copilului și de revenire la serviciu, a fost adoptată Legea nr. 46/2022 care a adus completări la cadrul normativ în vigoare în vederea legiferării drepturilor angajatorilor de a oferi salariaților servicii alternative de îngrijire a copiilor cu vârsta de până la 3 ani.

56. Totodată, a fost inițiată procedura de elaborare/modificare a cadrului normativ care va reglementa organizarea și funcționarea Serviciului „Instituție de educație timpurie de tip familial”.

PARTEA A TREIA

ARTICOLUL 6

1. Dreptul la muncă

57. În Republica Moldova dreptul la muncă este garantat prin Constituție, art. 43 Dreptul la muncă și la protecția muncii, conform căruia orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului. Totodată, în Republica Moldova este interzisă munca forțată - normă stipulată în articolul 44 al Constituției. Constituția Republicii Moldova, precum și Codul muncii stabilesc, că salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și sănătatea în muncă, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.

58. În ceea ce privește combaterea a muncii copilului, menționăm că cercul entităților implicate în activitățile de depistare și combatere a muncii copilului este unul larg, printre acestea se numără instituțiile de învățământ, medico-sanitare, culturale, organele de asistență socială, Inspectoratul de Stat al Muncii și alte autorități și instituții publice. Mecanismul intersectorial de cooperare între instituții implicate în activitățile de depistare și combatere a muncii copilului este reglementat de pct. 6 din Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 270/2014.

59. De asemenea, ținem să menționăm și prevederile Hotărârii Guvernului nr. 143/2018 pentru aprobarea Instrucțiunii cu privire la mecanismul de cooperare intersectorială pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului care valorifică rolul serviciilor universale, eficientizând cooperarea intersectorială în domeniul protecției copilului prin centrarea pe prevenirea primară a riscurilor și reducerea necesității intervențiilor în conformitate cu Instrucțiunile privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistență și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violentei, neglijării, exploatarei și traficului, aprobate prin Hotărârea Guvernului nr. 270/2014. Prevederile Instrucțiunii în cauză vizează modul de intervenție și cooperare a angajaților care activează în domeniile educației, ocrotirii sănătății, asistenței sociale și ordinii publice pentru prevenirea primară a riscurilor privind bunăstarea copilului, iar implementarea acestui mecanism este realizat la nivel comunitar de către angajații din sistemul de asistență medicală primară și cadrele didactice din grădinițe, școli cu scopul menținerii sau creșterii bunăstării copilului prin intervenții prompte și timpurii în caz de observare diverselor preocupări cu privire la situația oricărui copil (așa încât, munca copilului ar putea fi unul dintre motivele de îngrijorare a cadrelor didactice, în absența copilului de la lecții sau scăderea performanțelor școlare).

60. În același timp, subliniem că, în scopul facilitării implementării prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 270/2014, la data de 15 decembrie 2021 prin ordin comun a Ministrului Muncii și Protecției Sociale, Ministrului Sănătății, Ministrului Afacerilor Interne și Ministrului Educației și Cercetării nr. 17/1173/528/1652 a fost aprobat Ghidul de aplicare practică a mecanismului de cooperare intersectorială. Acest document a fost elaborat de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale cu susținerea Oficiului Consiliului Europei la Chișinău și oferă specialiștilor un șir de recomandări și informații utile menite să asigure intervenții multisectoriale și multidisciplinare eficiente și de calitate în fiecare caz suspect sau confirmat de violență, abuz, neglijare, exploatare și trafic de copii. Ghidul se adresează tuturor reprezentanților instituțiilor de învățământ, medico-sanitare și de asistență socială, indiferent de forma juridică de organizare a acestora, culturale, de ordine publică, Inspectoratului de Stat al Muncii, altor autorități și instituții publice cu atribuții în domeniul protecției copilului. Ghidul poate fi accesat pe site-ul Ministerului Muncii și Protecției Sociale www.social.gov.md compartimentul: Informații de interes public – Domenii de politici – Politici de protecție a drepturilor copilului și familiilor cu copii <https://social.gov.md/wp-content/uploads/2021/12/GHID-de-aplicare-practic%C4%83-a-HG-nr.-270.pdf>.

2. Măsurile privind garantarea dreptului la muncă

61. Întru realizării Comentariilor finale ale Comitetului ONU privind sporirea șanselor de ocupare a forței de muncă persoanelor de etnie romă și persoanelor cu dizabilități, se implementează Legea nr. 105/2018 cu privire la promovarea ocupării forței de muncă și asigurarea de șomaj, care a oferă măsuri active de ocupare a forței de muncă noi, adaptate nevoilor diferitor categorii de persoane, inclusiv persoane care necesită suport suplimentar pe piața muncii și angajatori. Pentru implementarea noilor măsuri a fost aprobată Hotărârea Guvernului nr. 1276/2018 pentru aprobarea procedurilor privind accesul la măsurile de ocupare a forței de muncă.

62. Așadar, persoanele de etnie romă, persoanele cu dizabilități de peste hotare înregistrați cu statut de șomer în temeiul Legii nr. 105/2018 pot beneficia de următoarele servicii și măsuri de ocupare a forței de muncă:

- informarea despre piața muncii;
- ghidare în carieră;
- intermedierea angajării;
- reabilitarea profesională pentru persoanele cu dizabilități locomotorii;
- angajarea asistată;
- formarea profesională a șomerilor prin cursuri de calificare, recalificare, perfecționare și specializare;
- instruirea la locul de muncă în cadrul unității pentru șomerii care nu au o profesie sau meserie;
- stagierea, organizată pentru șomerii fără vechime în muncă în profesia deținută;

- angajarea subvenționată, inclusiv în cazul adaptării locului de muncă necesităților femeilor cu dizabilități;
- consultanță, asistență și sprijinirea inițierii unei afaceri, pentru șomerii care inițiază o activitate de antreprenoriat, prin care își creează loc de muncă;
- susținerea proiectelor de inițiativă locală, destinată angajatorilor care creează locuri de muncă noi prin care contribuie la reducerea șomajului în localitățile rurale;
- stimularea mobilității forței de muncă.

63. În acest context, menționăm că urmare a situației Covid-19, a crescut numărul persoanelor vulnerabile înregistrate la ANOFM în anul 2020, fapt ce a necesitat intensificarea eforturilor pentru asigurarea suportului necesar la angajarea acestor persoane în câmpul muncii, respectiv în anul 2020 au fost operate modificări și completări la Legea nr. 105/2018. Proiectul elaborat a fost adoptat de Parlament (Legea nr. 137 din 16.07.2020 pentru modificarea unor acte normative). Printre principalele modificări introduse menționăm revizuirea modalității de înregistrare a persoanelor cu statut de șomer. Astfel, s-a introdus înregistrarea statutului de șomer nu doar conform domiciliului și reședinței, dar și conform locului de trai, ceea ce va facilita înregistrarea cu statut de șomer a persoanelor, inclusiv a fost introdus conceptul de angajare asistată a persoanelor cu dizabilități și serviciile de identificare a tinerilor NEET.

64. De asemenea, au fost revizuite măsurile de subvenționare pentru angajarea persoanelor cu dizabilități prin reducerea perioadei de menținere obligatorie a raporturilor de muncă de la 36 luni la 18 luni, cu scopul atragerii angajatorilor de a aplica la măsura dată și a asigura o incluziune efectivă în câmpul muncii a persoanelor cu dizabilități.

65. În anul 2022, au fost operate modificări și completări la Legea nr. 105/2018. Proiectul elaborat a fost adoptat de Parlament (Legea nr. 4 din 2022 pentru modificarea unor acte normative). Printre principalele modificări introduse menționăm:

- modificarea prevederilor ce țin de modul de calculare a subvenției pentru angajarea șomerilor din categoriile care necesită suport suplimentar pe piața muncii, printre care se regăsesc persoanele de etnie romă și persoanele cu dizabilități. Respectiv, cuantumul subvenției oferită angajatorilor va constitui 80% din cuantumul salariului angajatului, dar care nu va depăși 50% din salariul mediu lunar pe economie. Modificarea modului de calculare a subvenției are drept scop încurajarea angajatorilor de a angaja șomeri din grupuri vulnerabile, respectiv va spori șansele de ocupare a acestor persoane;
- completări la prevederile ce vizează subvenționarea angajatorilor pentru crearea sau adaptarea locurilor de muncă pentru persoanele cu dizabilități, precum: 1) extinderea categoriilor de angajatori, care va include persoane fizice și juridice de drept public; 2) angajarea personalului de suport care va fi finanțată din cuantumul subvenției; 3) precum și în cazul în care șomerul cu dizabilități angajat nu a susținut perioada de probă, angajatorul nu va restitui subvenția pentru adaptarea sau crearea locului de muncă pentru persoane cu dizabilități.
- în scopul stimulării angajării șomerilor în câmpul muncii prin măsura de stimulare a mobilității forței de muncă se va acorda o subvenție egală cu un salariu mediu lunar pe economie în cazul în care șomerul care se angajează la un loc de muncă într-o altă localitate decât localitatea unde locuiește efectiv. De asemenea, s-a introdus prevederi în lege ce se referă la acordarea unei subvenții lunare neimpozabilă, pentru acoperirea cheltuielilor de transport pentru persoanele cu dizabilități, accentuate și severe șomere care se angajează într-o altă localitate decât cea în care locuiesc efectiv, pe toată durata angajării.

66. Suplimentar, urmare a implementării măsurilor conform Legii nr. 105/2018 menționăm că pe parcursul anului 2021, au fost înregistrate 1073 persoane cu dizabilități aflate în căutarea unui loc de muncă, dintre care 459 femei. Cu statut de șomer au fost înregistrate - 610 persoane cu dizabilități, dintre care 262 sunt femei. În rezultat au fost plasați în câmpul muncii 188 șomeri cu dizabilități, dintre care 73 femei.

67. De asemenea, în anul 2021 au fost înregistrate 1608 persoane de etnie romă aflate în căutarea unui loc de muncă; cu statut de șomer au constituit - 1830 șomeri, dintre care 1059 femei. În rezultat au fost plasați în câmpul muncii 126 persoane de etnie romă, dintre care 68 femei.

68. Totodată, comunicăm că au fost luate măsuri de informare despre oportunitățile existente de angajare pentru persoanele cu dizabilități și persoanele de etnie romă. Așadar, Agenția Națională pentru

Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) pe parcursul anului 2021 a implementat servicii și măsuri de ocupare a forței de muncă. Astfel, au fost organizate seminare informative cu oferirea informațiilor despre oportunitățile și măsurile de ocupare a forței de muncă prestate de STOFM, locurile de muncă vacante și condițiile de ocupare a acestora. Totodată, au fost organizate seminare de ghidare în carieră, activități de recrutare și activități organizate în teritoriu în comun cu reprezentanți ai serviciilor publice desconcentrate și descentralizate în teritoriu, inclusiv cu agenții economici.

69. Putem menționa că au fost luate măsuri de informare despre oportunitățile existente de angajare pentru persoanele cu dizabilități și persoanele de etnie romă. Așadar, Agenția Națională pentru Ocuparea Forței de Muncă (ANOFM) pe parcursul anului 2021 a implementat servicii și măsuri de ocupare a forței de muncă. Astfel, au fost organizate seminare informative cu oferirea informațiilor despre oportunitățile și măsurile de ocupare a forței de muncă prestate de STOFM, locurile de muncă vacante și condițiile de ocupare a acestora. Totodată, au fost organizate seminare de ghidare în carieră, activități de recrutare și activități organizate în teritoriu în comun cu reprezentanți ai serviciilor publice desconcentrate și descentralizate în teritoriu, inclusiv cu agenții economici.

70. Ținând cont de reforma administrativ-teritorială, ANOFM reprezintă o instituție de nivel național, având în subordine 35 STOFM. Totodată, serviciile de nivel local sunt realizate uniform și cu acces pentru toate persoanele interesate atât din zonele rurale cât și din zonele urbane. Însă inegalitățile menționate în raport pot avea referință și impact negativ cauzat mai mult de dezvoltarea zonelor rurale și urbane, care determină discrepanțe între locurile de muncă mai mult existente la nivel urban în raport cu cele la nivel rural, iar infrastructura încă slab dezvoltată creează impedimente accesului pe măsură a persoanelor din zonele rurale la locurile de muncă din zonele urbane (de ex. transportul, inclusiv costul acestuia).

71. Pentru mediatizarea măsurilor de subvenționare a locurilor de muncă, cu suportul partenerilor ILO, au fost elaborate pliante informative și repartizate către STOFM, filmulețe de promovare a măsurii de subvenționare a locurilor de muncă (art. 36, 38, 38, 40 și 41) și stabilite canalele de promovare a acestora.

72. Totodată, potrivit Legii 105/2018, persoanele revenite în țară beneficiază de tot spectrul de servicii și măsuri destinate sporirii nivelului de ocupare și integrare pe piața muncii. Recent, a fost elaborat de către Biroul relații cu diaspora, Cancelaria de Stat și prezentat spre aprobare Programul național de stimulare a revenirilor și facilitare a (re)integrării cetățenilor Republicii Moldova implicați în procesul de migrație pentru anii 2022-2026 și Planul de acțiuni pentru implementarea acestuia, care cuprinde un spectru larg de acțiuni cu implicarea tuturor actorilor interesați, care urmărește o eficientă realizare în susținerea migranților reveniți.

73. În vederea asigurării protecției drepturilor de muncă a lucrătorilor migranți moldoveni în țările de destinație, Guvernul Republicii Moldova a semnat 3 tratate bilaterale în domeniul gestionării migrației de muncă cu:

- Statul Israel, Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Statului Israel cu privire la angajarea temporară a lucrătorilor din Republica Moldova în anumite sectoare din Statul Israel (sectorul construcțiilor), semnat la 16 octombrie 2012 și intrat în vigoare la data de 6 ianuarie 2013;
- Acordul între Guvernul Republicii Moldova și Guvernul Republicii Bulgaria privind reglementarea migrației de muncă, semnat la 18 iunie 2018. În vigoare din 12 septembrie 2018;
- Memorandumul de Cooperare între Ministerul Sănătății, Muncii și Protecției Sociale și Agenția Federală pentru Ocuparea Forței de Muncă a Germaniei cu privire la angajarea lucrătorilor moldoveni în munci agricole în Republica Federală Germania, semnat la 1 iulie 2021. În vigoare din 1 ianuarie 2022.

74. În același timp, Guvernul a inițiat negocierile asupra încheierii unui nou tratat în domeniul reglementării migrației de muncă cu Statul Israel în sectorul casnic. În vederea încheierii tratatelor bilaterale a fost inițiat dialogul și cu alte state de destinație precum: Spania și Portugalia. Se menționează că în domeniul securității sociale sunt semnate acorduri separate.

75. Menționăm că, conform Legii nr. 105/2018, cetățenii moldoveni reveniți de peste hotare pot beneficia de serviciile și măsurile de ocupare a forței de muncă. Așadar, Legea prevede mai multe forme de formare profesională a șomerilor prin cursuri de calificare, recalificare, perfecționare și specializare;

instruirea la locul de muncă pentru șomerii fără o calificare; stagiere profesională pentru șomerii fără experiență de muncă, în special tinerii; certificarea cunoștințelor și competențelor dobândite în contexte de educație nonformală și informală. Aceste măsuri au ca scop creșterea șanselor de ocupare a șomerilor reveniți și vin și ca o soluție în ameliorarea discrepanțelor între cerere și oferta pe piața muncii.

76. Totodată, comunicăm că pe perioada antrenării șomerilor la măsura de formare profesională prin cursuri de recalificare, acestora le sunt acoperite cheltuielile ce țin de: instruire, de cazare, în proporție de 20% din salariul mediu lunar pe economie pentru anul precedent, pentru fiecare lună de închiriere; de transport, în cazul direcționării șomerului la cursuri de formare profesională în altă localitate, decât cea în care își are domiciliul, inclusiv beneficiază și de bursă.

77. Subsidiar, menționăm că întru capacitatea și dezvoltarea oportunităților de antreprenoriat în rândul cetățenilor moldoveni reveniți Agenția Națională acordă consultanță, asistență și sprijinire în inițierea unei afaceri șomerilor, printre care sunt și migranții moldoveni reveniți. Aceasta fiind o măsură activă de ocupare a forței de muncă, urmărește sprijinirea financiară a șomerilor care doresc să inițieze o activitate de antreprenoriat și recâștigarea independenței financiare, crearea de locuri de muncă, dezvoltarea aptitudinilor antreprenoriale a șomerilor, stimularea dezvoltării întreprinderilor noi, prin facilitarea accesului acestora la finanțare. Astfel, șomerii, inclusiv migranții reveniți șomeri vor beneficia de subvenții care vor compensa 50% din cheltuielile aferente creării unei afaceri, dar nu mai mult de 10 salarii lunare medii pe economie pentru anul precedent.

78. De asemenea, o altă măsură activă constă în „Susținerea proiectelor de inițiative locale”, prin care vor fi susținuți atât șomerii (cetățenii moldoveni reveniți) care inițiază o activitate de antreprenoriat, prin care își creează loc de muncă, cât și angajatorii care creează locurile noi de muncă în localitățile rurale și angajează șomeri, printre care sunt și cetățenii moldoveni reveniți, prin politici de subvenționare.

79. O altă măsură întreprinsă în acest sens se referă la „Stimularea mobilității forței de muncă”, care se adresează șomerilor printre care se regăsesc și cetățenii moldoveni reveniți de peste hotare, în mod special din mediul rural și care are drept scop creșterea șanselor de ocupare și valorificare a competențelor profesionale, persoanelor în căutarea unui loc de muncă, înregistrate cu statut de șomer.

ARTICOLUL 7

1. Politica salarială

80. Potrivit prevederilor art. 10 alin. (2) lit. h) din Codul muncii, angajatorul este obligat să plătească integral salariul în termenele stabilite de art. 142 din Cod, de contractul colectiv de muncă și de contractele individuale de muncă.

81. Mai mult ca atât, în caz de reținere, din vina angajatorului, a salariului, salariatului i se plătesc suplimentar, pentru fiecare zi de întârziere, 0.3 la sută din suma neplătită în termen (a se vedea art. 330 alin. (2) din Codul muncii).

82. În contextul obligației angajatorilor de a declara pe deplin salariile, ținem să comunicăm că prin Legea nr. 208/2016 privind modificarea și completarea Codului contravențional al Republicii Moldova nr. 218-XVI din 24 octombrie 2008, Codul contravențional a fost completat cu art. 552. Potrivit articolului menționat, achitarea salariului sau a altor plăți fără reflectarea acestora în evidența contabilă se sancționează, pentru fiecare persoană identificată, cu amendă de la 400 la 500 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 1000 la 1500 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 1000 la 1500 de unități convenționale aplicată persoanei juridice.

83. De asemenea, comunicăm că în iulie 2022, Ministerul Muncii și Protecției Sociale a lansat o campanie națională de informare „Trecem pe alb” și o inițiativă de elaborare a Planului național de combatere a muncii nedeclarate.

44. Campania lansată îndeamnă instituțiile statului să coopereze pentru a combate împreună munca nedeclarată și informează publicul despre beneficiile muncii la alb și măsurile desfășurate de Guvern în acest scop.

85. Pentru abilitarea Inspectoratului de Stat al Muncii în scopul reducerii fenomenului de muncă nedeclarată și a salariului în plic, la momentul actual Ministerul Muncii și Protecției Sociale este la etapa de

consultare a unui proiect de lege. Proiectul de lege menționat are drept scop acordarea drepturilor suplimentare Inspectoratului de Stat al Muncii și anume:

- efectuarea controalelor inopinate în cazul existenței informației privind utilizarea muncii nedeclarate;
- examinarea cauzelor contravenționale cu referire la munca nedeclarată;
- înaintarea către Serviciul Fiscal de Stat a informației privind contravențiile pentru recuperarea plăților și aplicarea sancțiunilor conform prevederilor Codului Fiscal;
- aplicarea de metode și surse indirecte pentru constatare a muncii subdeclarate.

86. Controlul de stat asupra respectării actelor legislative și a altor acte normative în domeniul muncii (inclusiv în sfera salarizării), securității și sănătății în muncă, la întreprinderi, instituții și organizații, cu orice tip de proprietate și formă juridică de organizare la persoane fizice care angajează salariați, precum și în autoritățile administrației publice centrale și locale se realizează de către Inspectoratul de Stat al Muncii.

87. În vederea realizării obiectivelor sale, Inspectoratul de Stat al Muncii întreprinde diverse acțiuni orientate spre asigurarea aplicării legislației muncii, securității și sănătății în muncă. Acestea înglobează vizite de control (inclusiv în domeniul salarizării), monitorizarea muncii copilului, examinarea petițiilor și sesizărilor despre încălcarea legislației muncii, prevenirea, sancționarea și combaterea ilegalităților, înregistrarea statelor de personal, evidența contractelor colective de muncă, cercetarea accidentelor de muncă, acțiuni de informare, consultare și sensibilizare, măsuri de consolidare a capacităților profesionale ale inspectorilor de muncă.

88. În realizarea activităților sale Inspectoratul de Stat al Muncii dispune de un efectiv de personal cu pregătire profesională, conform cerințelor Legii nr. 140/2001.

89. Prezentăm mai jos numărul de controale efectuate în domeniul muncii (inclusiv în sfera salarizării) în perioada 2016-2021:

Tabelul:2

Anul	Numărul controalelor în domeniul relațiilor de muncă
2016	2366
2017	2747
2018	2317
2019	1963
2020	1701
2021	1640

Sursa: Ministerul Muncii și Protecției Sociale

90. Prin Legea nr. 185/2017 pentru modificarea și completarea unor acte legislative, art. 55 din Codul contravențional a fost expus într-o nouă redacție. Astfel, în conformitate cu alin. (3) lit. b) din articolul sus-menționat: „încălcarea legislației muncii, manifestată prin stabilirea și achitarea unui salariu sub nivelul minim garantat de stat sau stabilit prin contractul colectiv/convenția de muncă se sancționează cu amendă de la 70 la 120 de unități convenționale aplicată persoanei fizice, cu amendă de la 150 la 240 de unități convenționale aplicată persoanei cu funcție de răspundere, cu amendă de la 260 la 400 de unități convenționale aplicată persoanei juridice”.

91. Potrivit art. 34 alin. (1) din Codul contravențional, o unitate convențională este egală cu 50 lei.

2. Securitatea și sănătatea în muncă

92. Gradul de realizare reglementată a relațiilor de muncă, securității și sănătății în muncă reprezintă unul din cei mai elocvenți indicatori ai nivelului calității vieții în orice stat.

93. Potrivit Inspectoratului de Stat al Muncii la compartimentului Securitatea și sănătatea muncii din observațiile respective, menționăm că alin. (1) al art. 14 din Legea nr. 131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător stipulează, că unul și același organ de control nu este în drept să efectueze controlul planificat mai mult decât o dată într-un an calendaristic asupra uneia și aceiași persoane sau

asupra unuia și aceluiași obiect al controlului în cazul în care persoana deține mai multe obiecte distincte, amplasate separat de sediu și de alte obiecte, cu excepția cazurilor în care se impune o frecvență mai înaltă a controalelor conform metodologiei de planificare a controlului în baza criteriilor de risc, aplicată domeniului de control în cauză.

94. În alin. (6) al art. 1 din Legea 131/2012, modificat prin Legea nr. 185 din 21.09.2017, (MO nr.371-382, art. 632) a fost introdusă sintagma „precum și pentru controlul privind respectarea legislației cu privire la siguranța ocupațională și la raporturile de muncă, nu se aplică prevederile art. 18 alin. (1) din prezenta lege” privitor la notificarea delegației de control.

95. Din observațiile menționate supra, relatăm limitarea Inspectoratului de Stat al Muncii în efectuarea controalelor inopinate (implicare promptă) urmare a unei reclamații din domeniul raporturilor de muncă conform art. 19 alin. (2) din Legea 131/2012. Astfel, acțiunile Inspectoratului de Stat al Muncii sunt reduse în vederea asigurării obiectivului principal consfințit în art. 3 din Legea nr. 140 din 10 mai 2001 privind Inspectoratul de Stat al Muncii asigurarea aplicării dispozițiilor actelor legislative și ale altor acte normative referitoare la condițiile de muncă și la protecția salariaților în exercitarea atribuțiilor lor.

96. Ministerul Economiei în partea ce ține de afirmația precum că prevederile Legii nr. 131/2012 privind controlul de stat asupra activității de întreprinzător, restricționează/limitează efectuarea controalelor de stat în domeniul muncii, securității și sănătății în muncă, se consideră nefondată, deoarece Legea nu îngreșește accesul la efectuarea controalelor neplanificate (inopinate). Conform art. 14 alin (2) prevede „Limita de timp indicată la alin. (1) nu se aplică pentru inițierea controalelor inopinate.

97. În context, considerăm că excluderea totală a domeniului protecției muncii de sub acțiunea Legii nr. 131/2012 este periculoasă, iar derogarea respectivă va afecta atât implementarea procedurilor standard de organizare a controlului de stat, cât și procesul de consolidare și completare a Registrului de stat al controalelor.

98. În perioada 2017-2020 atribuțiile de control în domeniul securității și sănătății în muncă au fost retrase de la Inspectoratul de Stat al Muncii fiind repartizate către 10 autorități competente în domeniul controlului siguranței ocupaționale (conform Legii nr. 185/2017): Agenția Națională pentru Siguranța Alimentelor, Agenția pentru Protecția Consumatorilor și Supravegherea Pieței, Agenția Națională pentru Sănătate Publică, Inspectoratul pentru Protecția Mediului, Agenția Națională Transport Auto, Autoritatea Aeronautică Civilă, Agenția Navală, Agenția Națională pentru Reglementare în Energetică, Agenția Națională pentru Reglementare în Comunicații Electronice și Tehnologia Informației și Agenția pentru Supraveghere Tehnică.

99. Totodată, începând cu 1 ianuarie 2021 Inspectoratul de Stat al Muncii i-au fost restabilite atribuțiile de control în domeniul securității și sănătății în muncă (a se vedea Legea nr. 191/2020 pentru modificarea unor acte normative).

Tabelul:3

Anul	Numărul controalelor în domeniul securității și sănătății în muncă
2016	2092
2017	732
2018	21
2019	-
2020	-
2021	795

Sursa: Ministerul Muncii și Protecției Sociale

100. La momentul actual pentru abilitarea Inspectoratul de Stat al Muncii în scopul reducerii fenomenul de muncă nedeclarată și a salariului în plic, Ministerul Muncii și Protecției Sociale este la etapa de elaborare și consultare a unui proiect de lege, ce are drept scop acordarea drepturilor suplimentare Inspectoratului de Stat al Muncii prin efectuarea controalelor inopinate în cazul existenței informației privind utilizarea muncii nedeclarate.

3. Posibilități egale pentru promovare în muncă

101. Constituția Republicii Moldova afirmă egalitatea între cetățenii săi, fără deosebire de sex și nu conține norme discriminatorii după acest criteriu. Legislația Republicii Moldova garantează drepturile egale pentru toți cetățenii de a participa la viața politică, economică, socială și culturală.

102. Legea supremă a Republicii Moldova (Constituția) asigură tuturor cetățenilor săi drepturi egale în fața instanței de judecată și a autorităților publice, fără diferențieri rasiale, de naționalitate, origine etnică, limbă, convingeri religioase, sex, opinie, afiliere politică, proveniență socială sau nivelul de trai. (Art. 16 (2)).

103. Asigurarea egalității salariaților, fără nici o discriminare, la avansare în serviciu, luându-se în considerare productivitatea muncii, calificarea și vechimea în muncă în specialitate se numără printre principiile fundamentale ale reglementării raporturilor de muncă, stabilite de art. 5 al Codului muncii în vigoare.

104. Totodată, consolidarea rolului femeilor în procesul decizional, prin adoptarea sistemului de cotă dublă (cota de reprezentare de 40% și prevederi de plasare pe liste) a sporit numărul femeilor în legislativ. Astfel, în primele 10 locuri din lista de candidați, cu cele mai mari șanse de a accede în Parlament, s-au regăsit 42.7% de femei. În total, în anul 2021, s-a înregistrat cea mai mare pondere a femeilor candidate la funcția de deputată – 46.7%. Un număr mai mare de candidate pe liste a crescut și numărul femeilor deputate: cu aproximativ 12% mai mare față de scrutinul din 2019 și cu 16% mai mare față de scrutinul din 2014. Prevederile de plasament a asigurat o repartizare mai echitabilă a candidaților și candidatelor și nu a permis ca numărul femeilor deputate să fie afectat de schimbările repetate din liste. Conform rezultatelor alegerilor parlamentare anticipate din 11 iulie 2021, în legislativ au acces 41 de deputate, ceea ce reprezintă 40.6%.

105. La nivelul administrației publice centrale, pe parcursul anilor s-a înregistrat o dinamică pozitivă în ceea ce privește numărul de femei în Cabinetul de miniștri, acesta sporind de la 5% (în anii 2009-2011) la 29.4% (în august 2021).

106. În perioada de raportare a avut loc o atenuare a stereotipurilor și percepțiilor cu privire la participarea femeilor și bărbaților. Spre exemplu, în anul 2009, 32% din cetățeni considerau că femeile sunt mai puțin capabile și nu pot ocupa funcții de conducere, iar în anul 2021 (în perioada campaniei electorale) această pondere a scăzut la 12%. Această tendință este valabilă și pentru toate stereotipurile legate de rolurile de îngrijire sau rolurile tradiționale ale bărbaților (spre ex. ponderea ce consideră că e de datoria femeilor să se ocupe de treburile casei a constituit: 2017- 62%, 2021- 46.4%).

4. Odihna, timpul liber, limitarea rațională a muncii

107. Potrivit Constituției (art. 43 (3)), durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore. Aceeași durată normală a muncii săptămânale este stabilită în Codul muncii (art. 95). Durata menționată corespunde prevederilor actelor internaționale în domeniul muncii și, în mod special, prevederilor Convenției nr. 47 a OIM cu privire la reducerea timpului de lucru până la 40 de ore pe săptămână, ratificată de Republica Moldova în 1995.

108. Cu respectarea prevederilor legislației în vigoare, tipul săptămânii de muncă, regimul de muncă (durata programului de muncă (schimbului), timpul începerii și terminării lucrului, întreruperile, alternarea zilelor lucrătoare și nelucrătoare) se stabilesc prin Regulamentul intern al unității, contractul colectiv sau individual de muncă. În conformitate cu art. 100 al Codului muncii, durata zilnică normală a timpului de muncă constituie 8 ore.

109. Potrivit art. 112 al Codului muncii, de dreptul la concediu de odihnă anual beneficiază orice salariat care lucrează în baza unui contract individual de muncă.

110. Pentru unele categorii de salariați Codul muncii prevede acordarea unor concedii de odihnă suplimentare plătite, care de regulă, se alipesc la concediul de bază. În afară de concediile plătite, legislația în vigoare prevede posibilitatea acordării anuale a unor concedii neplătite. Asemenea concedii sânt prevăzute, în particular, de art. 120 al Codului muncii, care prevede:

- Din motive familiale și din alte motive întemeiate, în baza unei cereri scrise, salariatului i se poate acorda, cu consimțământul angajatorului, un concediu neplătit cu o durată de până la 120 de zile calendaristice, în care scop se emite un ordin (dispoziție, decizie, hotărâre).
- Unuia dintre părinții care au 2 și mai mulți copii în vârstă de până la 14 ani (sau un copil invalid), părinților singuri necăsătoriți care au un copil de aceeași vârstă li se acordă anual, în baza unei cereri scrise, un concediu neplătit cu o durată de cel puțin 14 zile calendaristice. Acest concediu poate fi alipit la concediul de odihnă anual sau poate fi folosit aparte (în întregime sau divizat) în perioadele stabilite de comun acord cu angajatorul.

111. Pentru cadrele didactice ale instituțiilor de învățământ Codul (art. 299) prevede acordarea anuală, la sfârșitul anului școlar, a unui concediu de odihnă plătit cu durată de:

- 62 de zile calendaristice – pentru cadrele didactice din instituțiile de învățământ superior, din colegii, licee, gimnazii și școli de cultură generală de toate tipurile;
- 42 de zile calendaristice – pentru cadrele didactice din instituțiile preșcolare de toate tipurile;
- 28 de zile calendaristice – pentru cadrele didactice din instituțiile extrașcolare și din școlile sportive pentru copii.

112. Potrivit art. 14 din Legea cu privire la statutul militarilor, de un concediu suplimentar, fără întreținere, cu durată de 15 zile calendaristice beneficiază anual și militarii care îndeplinesc serviciul militar în condiții nocive sau în zone cu pericol sporit pentru viață și sănătate, precum și participanții la acțiuni militare.

ARTICOLUL 8

1. Dreptul persoanelor de a forma sindicate

113. Dreptul salariaților la libera asociere în sindicate, inclusiv la constituirea de organizații sindicale și aderarea la acestea pentru apărarea drepturilor sale de muncă, a libertăților și intereselor lor legitime este consfințit concomitent în art. 42 al Constituției Republicii Moldova și art. 5 și 9 ale Codului Muncii din 28.03.2003, precum și în art. 7 al Legii sindicatelor Nr.1129 din 07.07.2000. De acest drept beneficiază atât cetățenii Republicii Moldova aflați în țară sau în afara ei, cât și cetățenii străini și apatrizii care se află legal pe teritoriul țării. Persoanele care nu sânt angajate sau care și-au pierdut locul de muncă, precum și cele care exercită legal o activitate de muncă în mod individual, se pot organiza în sindicat sau înscrie, la propria alegere, într-un sindicat în conformitate cu statutul acestuia, sau își pot păstra apartenența la sindicatul întreprinderii, instituției, organizației în care au lucrat.

2. Drepturile sindicatelor de a forma federații sau confederații

114. Drepturile sindicatelor de a forma federații sau confederații naționale și de a forma organizații sindicale internaționale este stipulat în Legea sindicatelor.

115. În conformitate cu art.8 al Legii sindicatelor, sindicatul se întemeiază benevol, pe bază de interese comune (profesie, ramură, etc.) și activează la întreprinderi, în instituții și organizații, indiferent de forma juridică de organizare și de tipul de proprietate, de apartenența departamentală sau ramurală. Patronul (administrația) nu este în drept să împiedice asocierea persoanelor fizice în sindicat.

116. Organizația sindicală primară se constituie din inițiativa a cel puțin 3 persoane considerate fondatori. Structura organizatorică, modalitatea comasării, aderării, divizării sau dizolvării sindicatului, precum și modalitatea asocierii în centre sindicale sub formă de federații și confederații, sânt prevăzute de statutul fiecărui sindicat, pe care acesta îl elaborează de sine stătător.

3. Dreptul sindicatelor de a-și exercita liber activitatea

117. Dreptul sindicatelor de a-și exercita liber activitatea sânt susținute de un cerc larg de garanții, menite să asigure condiții propice pentru activitatea organului sindical în cadrul unității. Întru asigurarea

acestor condiții, Codul muncii (art.390) și Legea sindicatelor (art.35) stabilesc pentru angajatori anumite obligații.

118. Constituția, Codul muncii și Legea sindicatelor asigură cele mai favorabile condiții pentru crearea și activitatea organizațiilor sindicale, atât prin consemnarea dreptului salariaților la asociere și reglementarea rolului sindicatelor în cadrul parteneriatului social, cât și prin investirea acestora cu un volum impunător de drepturi în vederea realizării sarcinilor lor statutare.

119. Legislația prevede garanții care vizează personal reprezentanții salariaților – atât în calitatea lor de aleși în organele sindicale, cât și în cea de participanți la negocierile colective.

120. În cazul unor eventuale încălcări ale drepturilor sindicale, faptele respective sânt sancționate în baza art. 61 al Codului contravențional, care prevede aplicarea unei amenzi de la 40 la 50 de unități convenționale pentru împiedicarea exercitării dreptului salariaților de a întemeia și de a se afilia la sindicate pentru a-și apăra interesele profesionale, economice și sociale.

121. Confederația Națională a Sindicatelor din Moldova (CMSM) este un centru sindical național-interramural de tip confederativ, care întrunește pe principii benevole centre sindicale național-ramurale și este independentă față de autoritățile publice, de partide și alte organizații social-politice, de asociații ale patronatelor și față de organizațiile obștești, nu este supusă controlului lor și nu li se subordonează.

4. Dreptul la grevă

122. Dreptul la grevă este stipulat în Capitolul IV-Greva din Codul Muncii și în articolul 22 „Dreptul la organizarea și desfășurarea întrunirilor”, a Legii sindicatelor, nr. 1129 din 07.07.2000, elaborate în scopul apărării drepturilor membrilor de sindicat și drepturilor sindicatelor organul sindical, de sine stătător sau la decizia membrilor sindicatului respectiv, organizează și desfășoară, în modul stabilit de lege, întruniri: mitinguri, demonstrații, manifestații, procesiuni, marșuri, pichetări, greve și alte acțiuni, folosindu-le drept formă de luptă pentru ameliorarea condițiilor de muncă, majorarea salariului, reducerea șomajului, întărirea solidarității lucrătorilor în lupta pentru drepturile și interesele lor profesionale, economice, de muncă și sociale.

ARTICOLUL 9

123. Începând cu anul 2017 a fost realizată Reforma sistemului de pensii, care are drept scop asigurarea funcționării unui sistem de pensii echitabil și sustenabil, care să garanteze un trai decent beneficiarilor de pensii.

124. Menționăm că în cadrul sistemului public de asigurări sociale pentru a beneficia de pensie conform prevederilor Legii nr. 156/1998 privind sistemul public de pensii, una din condițiile esențiale este stagiul de cotizare care reprezintă însumarea perioadelor de activitate în care au fost plătite contribuțiile de asigurări sociale la bugetul asigurărilor sociale de stat. Or, sistemul public de asigurări sociale de stat este întemeiat pe anumite principii care fac posibilă organizarea și funcționarea eficientă a acestuia, și anume - principiul egalității, care asigură tuturor participanților la sistemul public - contribuabili și beneficiari - un tratament nediscriminatoriu în ceea ce privește drepturile și obligațiile prevăzute de lege, precum și principiul contributivității, conform căruia fondurile de asigurări sociale se constituie pe baza contribuțiilor datorate de persoanele fizice și juridice participante la sistemul public, iar drepturile de asigurări sociale se cuvin pe temeiul contribuțiilor de asigurări sociale plătite.

125. Legea nr. 156/1998 privind sistemul public de pensii prescrie, asimilarea perioadelor necontributive a stagiului de cotizare. Astfel, în vederea îmbunătățirii situației în domeniul securității sociale, Ministerul Muncii și Protecției Sociale a propus spre aplicare măsuri noi de rigoare a cadrului legislativ și normativ, prin inițierea în cadrul bugetar pe termen mediu pentru anii 2024-2025, a unor noi politici de reglementare.

126. În acest sens, mamelor, care au îngrijit de un copil cu dizabilitate severă sub vârsta de 18 ani sau unei persoane cu dizabilitate severă, la stabilirea pensiilor se va lua în calcul la stagiul total de cotizare și perioada de până la 2017, fiind inclusă ca stagiul necontributiv, ceea ce ar majora consecutiv cuantumul pensiilor mamelor, care vor fi stabilite.

127. De fapt, reforma sistemului de pensionare reprezintă răspunsul necesar la problemele cu care se confruntă și pun în pericol sustenabilitatea financiară și durabilă în timp a sistemului de pensionare. În primul rând, nivelul redus al prestațiilor care au dus la neîncrederea cetățenilor în sistemul de pensii, astfel, afectând în mod negativ acoperirea și conformitatea sistemului. Potrivit recomandărilor internaționale pentru 30 ani de activitate rata de înlocuire trebuie să constituie circa 40%. Ori în cazul pensiilor pentru limită de vârstă în Republica Moldova, rata de înlocuire reprezintă un quantum cu mult mai mic.

128. Totodată, acutizarea crizei demografice și accentuarea procesului de îmbătrânire a populației pun în dificultate durabilitatea sistemului de pensii, dar reieșind din problemele și riscurile identificate ale sistemului de pensionare au fost operate un set de amendamente complexe, inovative pentru legislația în domeniu și anume: creșterea pensiei minime până la 2000 de lei pe lună și racordarea continuă a quantumului la minimul de existență prin aprobarea Hotărârea Guvernului nr. 162/2021 cu privire la indexarea prestațiilor de asigurări sociale și a unor prestații sociale de stat, valorizarea venitului asigurat și valorizarea venitului mediu lunar asigurat pentru pensiile pentru limită de vârstă și de dizabilitate aflate în plată, majorarea vârstei de pensionare și a stagiului de cotizare, implementarea unui mecanism de creștere a pensiilor în baza creșterii economice prin adoptarea Legii nr. 208 din 06.12.2021 pentru modificarea Legii nr. 156/1998 privind sistemul public de pensii au fost reglementate următoarele:

- modalitatea de stabilire a pensiei minime Quantumul pensiei minime pentru limită de vârstă se stabilește anual de către Guvern și este cel puțin egal cu quantumul pentru anul precedent indexat în condiții generale;
- un nou mecanism de indexare a pensiilor. Pensiile se indexează anual la 1 aprilie. Coeficientul de indexare constituie rata inflației la sfârșitul anului precedent, exprimată prin creșterea prețurilor de consum în luna decembrie a anului respectiv față de aceeași lună a anului premergător. Coeficientul de indexare se stabilește de către Guvern;
- un nou mecanism de majorare a pensiilor stabilite în conformitate cu Legea nr.156/1998. Quantumul pensiilor calculat în conformitate cu Legea nr. 156/1998 se majorează anual la 1 aprilie în sumă fixă. Sumă fixă prevăzută la art. 131 alin. (1) din Legea nr. 156/1998, care se determină prin multiplicarea quantumului pensiei medii cu 50% din creșterea produsului intern brut în anul precedent, exprimat în prețuri comparabile. Suma fixă se stabilește de către Guvern;
- acordarea dreptului la pensie anticipată pentru carieră lungă pentru persoanele care au realizat un stagiu contributiv de cotizare, prevăzut de lege. Pensia anticipată pentru carieră lungă permite realizarea dreptului la pensie până la împlinirea vârstei standard de pensionare.), îmbunătățirea condițiilor de pensionare a celor care îngrijesc de persoane cu dizabilități severe (prin adoptarea Legii nr. 127/2021, începând cu 1 ianuarie 2022, se utilizează salariul mediu lunar pe țară la data calculării pensiei pentru determinarea venitului mediu lunar asigurat începând cu 1 ianuarie 1999 pentru perioada necontributivă de îngrijire a unui copil cu dizabilitate severă sub vârsta de 18 ani sau a unei persoane cu dizabilitate severă de către unul dintre părinți, de către tutore sau curator, până la angajarea în funcția de asistent personal.), reexaminarea pensiilor pentru beneficiarii de pensii de dizabilitate care activează sau au activat în câmpul muncii după stabilirea dreptului la pensie etc.

129. Toate acțiunile și măsurile întreprinse până la etapa actuală au fost realizate în scopul asigurării funcționării unui sistem de pensii echitabil și sustenabil financiar pe termen lung, care să garanteze un trai decent beneficiarilor de pensii.

130. Conform prevederilor din Legea nr. 489/1999 privind sistemul public de asigurări sociale, specialiștii liber-profesioniști ce practică activitate în sectorul justiției, persoane, care au înregistrată una din formele de organizare a activității prevăzute de lege de avocat, notar, executor judecătoresc, administrator autorizat, mediator, în sistemul public, sânt asigurate obligatoriu, prin efectul, legii indicate-supra.

131. Reiterăm, că prin modificarea Anexei nr. 1 al Legii nr. 489/1999, specialiștilor liber-profesioniști, le-a fost asigurat un acces egal la programe de asigurări sociale, începând cu anul 2021 prin majorarea taxei fixe indicate în Anexa sus menționată, în conformitate cu legea bugetului asigurărilor sociale de stat anuală, care constituie - 24 255 de lei pentru anul 2022.

132. Astfel, specialiștii liber-profesioniști ce practică activitate în sectorul justiției, li s-a asigurat trecerea de la accesul de programe de asigurări sociale care constituia din acordarea de prestații sociale (pensia pentru limită de vârstă și ajutorul de deces) începând cu anul 2021, la accesul egal de toate programele de asigurări sociale (toate tipurile de prestații de asigurări sociale de stat).

133. Unul dintre punctele prioritare a sistemului de asigurări sociale este sensibilizarea publicului cu privire la programele de asigurări sociale și procedurile de aplicare a acestora, prin susținerea populației din Republica Moldova și persoanelor din localitățile rurale de a beneficia de asistență, la solicitarea prestațiilor de asigurări și a actelor de identitate necesare. Dar, totodată menționăm că categoriile de prestații sociale sânt prescise pentru toți cetățenii Republicii Moldova, indiferent de etnie sau alte probleme sociale, conform legii nr. 489/1999 privind sistemul public de asigurări sociale.

134. Așadar, cetățenii dacă corespund condițiilor legislației în vigoare, din sistemul public au dreptul, în afară de pensie, la:

- indemnizație pentru incapacitate temporară de muncă cauzată de afecțiuni generale sau de accidente în afara muncii, de boli profesionale și de accidente de muncă, inclusiv indemnizație pentru îngrijirea copilului bolnav;
- prestații pentru prevenirea îmbolnăvirilor și recuperarea capacității de muncă;
- indemnizație de maternitate;
- indemnizație pentru creșterea copilului până la împlinirea vârstei de 3 ani;
- ajutor de șomaj;
- ajutor de deces.

135. Totodată, urmează a fi menționat că, în vederea asigurării persoanelor social vulnerabile cu locuințe, în anul 2013 a fost lansat Proiectul de construcție a locuințelor pentru păturile social vulnerabile, faza II, finanțat cu suportul Băncii de Dezvoltare a Consiliului Europei și autorităților publice locale de nivelul II în care se construiesc blocurile de locuințe.

136. Scopul Proiectului constă în construcția în mai multe orașe ale țării a cca 700 locuințe pentru cca 2500 persoane vulnerabile. În perioada 2013–2021, Proiectul prenotat a fost implementat în 12 raioane, prin urmare beneficiarilor le-au fost repartizate 556 locuințe sociale finalizate la cheie.

137. Totodată, la moment, sunt în proces de execuție lucrările de construcție la obiectivele din or. Cimișlia (49 apartamente) și or. Rezina (72 apartamente), fiind prognozate edificarea a 121 apartamente sociale.

138. Referitor la unele recomandări ale Comitetului menționăm că: ce ține de descreșterea cheltuielilor publice aferente educației, protecției sociale și ocrotirii sănătății ca procent în PIB, prezentăm informația privind evoluția cheltuielilor executate din contul bugetului public național (BPN) pe sectorul Învățământ, Protecție Socială și Ocrotirea Sănătății, pentru anii 2018-2021, precum și cheltuielile aprobate pentru anul 2022, după cum urmează:

Tabelul:4

	Executat				Aprobat
	2018	2019	2020	2021	2022
Cheltuielile BPN pe „Învățământ” (mil. lei)	10.462,1	12.121,2	12.583,1	13398,2	14235,4
% în produsul intern brut (PIB)	5,4	5,8	6,3	5,5	5,6
Cheltuielile BPN pe „Protecție Socială” (mil. lei)	21.003,0	23.338,5	26.032,3	29425,3	34624,4
% în produsul intern brut (PIB)	10,9	11,1	12,6	12,2	13,5
Cheltuielile BPN pe „Ocrotirea Sănătății” (mil. lei)	7.799,0	8.635,0	9.990,2	13527,8	15312,7
% în produsul intern brut (PIB)	4,1	4,1	4,8	5,6	6,0

Sursa: Ministerul Finanțelor

139. În urma analizei cheltuielilor executate/aprobate din contul bugetului public național aferente sectoarelor nominalizate se atestă că acestea sunt în creștere de la an la an (conform tabelului)

ARTICOLUL 10

1. Ocrotirea și asistența familiei

140. Politicile în domeniul protecției sociale a familiei și copilului sunt orientate spre încurajarea natalității prin promovarea acțiunilor eficiente de susținere a familiei, modernizare și diversificare a serviciilor comunitare și de tip familial în vederea prevenirii instituționalizării copilului și sporirii nivelului calității vieții nucleului societății - familia.

141. Conform Art.48 din Constituției Republicii Moldova, „familia” constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

142. Sistemul național de protecție socială a familiei și copilului, fiind bazat pe promovarea abordărilor individualizate în alegerea formelor și măsurilor de protecție, conține două componente de bază: prestații bănești și servicii sociale.

2. Protecția acordată mamelor înainte și după nașterea copiilor

143. Indemnizațiile adresate familiilor cu copii reprezintă principalul suport financiar din partea statului pentru familiile cu copii și este exprimat sub formă de plăți unice sau periodice acordate familiei pentru nașterea și creșterea/îngrijirea copilului. La data de 23 decembrie 2016 a fost aprobată Legea nr. 315 privind prestațiile sociale pentru copii, care stabilește prestațiile sociale pentru copii în scopul asigurării unui sprijin financiar minim din partea statului la nașterea copilului, pentru îngrijirea copilului, pentru creșterea copiilor gemeni, precum și prestațiile sociale de suport pentru copiii adoptați, copiii rămași temporar fără ocrotire părintească și copiii rămași fără ocrotire părintească, inclusiv în vederea continuării studiilor.

144. Legea nr. 315/2016 prevede următoarele tipuri de prestații sociale pentru copii:

- Pentru copil, la naștere, se acordă indemnizație unică (se stabilește în cuantum egal cu valoarea monetară a coșului minim de bunuri necesare la nașterea copilului, calculată pentru anul precedent nașterii copilului. Cuantumul indemnizației unice la nașterea copilului se aprobă anual de Guvern) - cuantumul acesteia în anul 2022 constituie – 10068 lei (HG nr. 1478/2002);
- Pentru copil cu vârstă de până la 2 ani se acordă indemnizație lunară pentru îngrijirea copilului persoanei neasigurate - cuantumul acesteia în anul 2022 constituie – 740 lei/lunar (HG nr. 1478/2002);
- Pentru copiii gemeni sau pentru mai mulți copii născuți dintr-o singură sarcină se acordă, pentru fiecare copil, indemnizație lunară de suport pentru creșterea lor până la vârsta de 3 ani (se stabilește în cuantum de 50% din mărimea indemnizației lunare pentru îngrijirea copilului până la vârsta de 2 ani, prevăzută pentru persoanele neasigurate - cuantumul acesteia în anul 2022 constituie – 370 lei/lunar (HG nr. 1478/2002));
- Pentru copilul rămas temporar fără ocrotire părintească și pentru copilul rămas fără ocrotire părintească plasați în serviciul de tutelă/curatelă se acordă indemnizație lunară pentru întreținerea copilului aflat sub tutelă/curatelă. În scopul îmbunătățirii situației materiale a copiilor plasați în serviciile de tip familial prin Hotărârea Guvernului nr. 1278/2018 pentru aprobarea Regulamentului cu privire la tipurile, cuantumul și condițiile specifice de acordare a indemnizațiilor pentru creșterea și îngrijirea copiilor plasați în serviciile de tutelă/curatelă, asistență parentală profesionistă și casă de copii de tip familial au fost stabilite următoarele indemnizații:
 - indemnizația unică la plasament (cuantumul acesteia în anul 2022 constituie – 3688,7) lei;
 - indemnizația lunară (cuantumul acesteia în anul 2022 constituie – 1400 lei/lunar);
 - indemnizație unică la împlinirea vârstei de 18 ani (cuantumul acesteia în anul 2022 constituie – 1000 lei).

- Pentru copiii cu statut de copil rămas temporar fără ocrotire părintească și de copil rămas fără ocrotire părintească, plasați în servicii de plasament de tip familial, în serviciul social Casă comunitară pentru copii în situație de risc și în serviciul social Centru de plasament pentru copiii separați de părinți, care sunt încadrați în instituții de învățământ, se acordă indemnizație zilnică pentru copil, începând cu clasa a cincea și până la atingerea vârstei de 18 ani. În baza Hotărârii Guvernului nr. 378/2018 cu privire la stabilirea și plata indemnizației zilnice pentru copii, se acordă indemnizație zilnică pentru copil, începând cu clasa a cincea și până la atingerea vârstei de 18 ani. În anul 2022, cuantumul acesteia constituie: în zile obișnuite - 15 lei; în ziua de naștere a copilului de 129 lei și în zilele de sărbătoare de 92 lei.
- Pentru copilul adoptat se acordă indemnizație lunară pentru întreținerea copilului adoptat – cuantumul indemnizației constituie 800 lei/lunar (HG nr. 581/2006).
- Pentru copiii rămași temporar fără ocrotire părintească și copiii rămași fără ocrotire părintească, precum și pentru tinerii care, până la împlinirea vârstei de 18 ani, dețineau statutul de copil rămas fără ocrotire părintească, care își continuă studiile în instituții de învățământ profesional tehnic și în instituții de învățământ superior se acordă indemnizație pentru continuarea studiilor. În anul 2020 Guvernul Republicii Moldova a aprobat Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a indemnizațiilor pentru unele categorii de copii și tineri, care are drept scop îmbunătățirea situației materiale a copiilor rămași temporar fără ocrotire părintească și rămași fără ocrotire părintească, precum și a tinerilor care până la împlinirea vârstei de 18 ani dețineau acest statut. Regulamentul stabilește următoarele tipuri de indemnizații:
 - indemnizație unică la absolvirea școlii de tip internat (5000 lei);
 - indemnizație lunară pentru întreținere (cuantum egal cu minimum de existență);
 - indemnizație lunară pentru locațiunea locuinței (500 lei);
 - indemnizație unică pentru efectuarea cercetărilor, editarea tezei și lucrării de diplomă în ultimul an de studii (500 lei);
 - indemnizație unică la absolvirea instituției de învățământ (10000 lei).

3. Protecția și asistența copiilor și adolescenților

145. Cu referire la unele datele privind copiii ai căror părinți/unicul părinte sunt plecați peste hotare, menționăm că, în scopul asigurării protecției copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare sau într-o altă localitate din țară și delimitării clare a autorităților responsabile de evidența și monitorizarea acestor copii, în anul 2020 a fost adoptată Legea nr. 112/2020 pentru modificarea unor acte normative prin care au fost introduse modificări într-un șir de acte normative, inclusiv în Legea nr. 140/2013 privind protecția specială a copiilor aflați în situație de risc și a copiilor separați de părinți, în acest sens fiind reglementată custodia ca formă de protecție a copiilor ai căror părinți sunt plecați peste hotare sau într-o altă localitate din țară. Noile prevederi oferă o reglementară clară a procedurii de instituire a custodiei, persoanele care pot deveni custozi precum și responsabilitățile acestora.

146. Conform datelor prezentate de către structurile teritoriale de asistență socială pentru Raportul statistic anual "Copiii aflați în situație de risc și copiii separați de părinți", la sfârșitul anului 2021 erau în evidență, 32.537 copii separați de părinți, dintre care: 28.015 copii la care unicul părinte/ambii părinți sunt plecați peste hotare, 872 copii ce dețineau statut de copil rămas temporar fără ocrotire părintească și 3268 copii ce dețineau statut de copil rămas fără ocrotire părintească. Dintre cei 28015 copii la care unicul părinte/ambii părinți erau plecați peste hotare, în cazul a 10.775 copii a fost instituită custodia de către autoritățile tutelare locale (plasați în custodie, în familia extinsă – 9661 (copii cu dizabilități - 87) și plasați în custodie la terțe persoane – 1114 (copii cu dizabilități - 5).

147. Suplimentar, la acest subiect atragem atenția asupra prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 889/2013 cu privire la organizarea și funcționarea Serviciului social de sprijin pentru familiile cu copii, scopul căruia constituie susținerea dezvoltării capacităților familiei în creșterea și educația copilului, prin consolidarea factorilor protectori din interiorul familiei și conectarea ei la resursele relevante din comunitate.

Serviciul este orientat spre familiile cu copii, pentru a preveni și/sau a depăși situațiile de risc în vederea asigurării creșterii și educației copilului în mediul familial.

148. Serviciul de sprijin familial se prestează în două forme: sprijin familial primar (care reprezintă un ansamblu de activități oferite familiilor cu copii la nivel comunitar pentru prevenirea și înlăturarea factorilor care pot conduce la situații de risc) și sprijin familial secundar (care reprezintă un ansamblu de activități care se realizează pentru protecția familiei și a copilului, în scopul prevenirii separării copilului de familie, precum și a pregătirii familiei pentru reintegrarea copilului).

149. Subliniem că, în cadrul sprijinului familial secundar familiile cu copii pot beneficia de ajutor bănesc, în cuantum de până la 4 000 lei per copil, la stabilirea căruia se ia în considerare necesitățile familiei, numărul de copii în familie, condițiile de trai, factorii sezonieri, gravitatea problemei etc., precum și venitul familiei obținut din salarii, plăți sociale și alte surse de venit, declarate sub responsabilitatea familiei.

4. Prevenirea și combaterea violenței în familie

150. Violența în familie a fost stabilită ca fiind pasibilă de sancțiuni penale prin introducerea unei dispoziții speciale în Codul Penal (Articolul 201¹), precum și sancțiuni contravenționale în conformitate cu articolul 78¹ din cadrul Codului Contravențional. Conform normelor penale violența în familie se pedepsește cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 150 la 240 de ore sau cu închisoare de la 3-15 ani. În conformitate cu prevederile Codului Contravențional, violența în familie se sancționează cu muncă neremunerată în folosul comunității de la 40 la 60 de ore sau cu arest contravențional de la 7 la 15 zile.

151. În prezent, pe teritoriul R. Moldova funcționează 8 centre prestatoare de servicii specializate (în anul 2018 – 7 centre specializate), finanțate de stat, pentru victimele violenței în familie și violenței față de femei, cu amplasare geografică: nord, centru și sud. În cadrul acestora sunt acordate servicii de asistență socială, psihologică, medicală, asistență juridică primară, precum și plasament temporar (după caz). Adicional se oferă servicii specializate victimelor violenței pe platforma organizațiilor neguvernamentale.

152. Totodată, pe teritoriul țării funcționează inclusiv 4 centre de consiliere și resocializare pentru agresorii familiali (1 finanțat din bugetul de stat și 3 finanțate din sursele donatorilor). În parteneriat cu partenerii de dezvoltare se planifică dezvoltarea cadrului normativ și a serviciilor specializate adresate exclusiv victimelor violenței sexuale.

153. Pe parcursul ultimilor ani au fost realizate o serie de instruirii pentru consolidarea capacităților profesioniștilor în domeniu. În acest sens, au fost instruiți medici legiști, ofițeri de poliție, judecători și procurori privind intervenția și rolul instituțiilor din justiție în răspunsul la cazurile de violență în familie. În anul 2021, pe domeniul violenței față de femei și violenței în familie, pentru a eficientiza procesul de justiție a actelor de violență, menționăm instruirea a 1091 persoane. De asemenea, în parteneriat cu societatea civilă și partenerii de dezvoltare au fost organizate activități de consolidare a capacităților specialiștilor din domeniu.

154. Ultimele modificări legislative în domeniu au vizat instituirea mecanismului de acordare a asistenței juridice de urgență victimelor violenței în familie și infracțiunilor privind viața sexuală la etapa depunerii plângerii și în legătură cu solicitarea măsurilor de protecție. Totodată, au fost incluse prevederi privind monitorizarea electronică a agresorilor familiali în privința cărora au fost emise ordonanțe de protecție.

155. Pe parcursul anilor, în perioada 25 noiembrie - 10 decembrie în Moldova s-a desfășurat Campania internațională 16 zile de activism împotriva violenței în bază de gen. De asemenea, în ultima zi de miercuri a lunii aprilie, anual, a fost derulată Campania Denim Day Moldova.

156. În scop de informare asupra fenomenului violenței menționăm despre dezvoltarea în comun cu partenerii de dezvoltare a paginii web guvernamentale (www.antiviolența.gov.md).

157. Republica Moldova a ratificat Convenția Consiliului Europei cu privire la prevenirea și combaterea violenței față de femei și violenței în familie (Convenția de la Istanbul) în luna octombrie 2021, astfel statul în comun cu societatea civilă și partenerii de dezvoltare își vor consolida eforturile în implementarea efectivă a tratatului internațional în domeniu.

158. Pe parcursul anului 2021, comparat cu anul 2020, au fost înregistrate 947/866 +0.81% infracțiuni din categoria celor ce atentează la valorile familiale, constituind 3,68% din numărul total de infracțiuni.

159. Cu referire la categoria ce atentează la valorile familiale se constată că în anul 2021 au fost constatate 2609/2453 sau +1.56% cazuri de violență în familie, dintre care:

- 947/866 +0.81% cazuri, au întrunit elementele constitutive ale componenței de infracțiune;
- iar 1662/1587 +0.75% cazuri, au întrunit elementele constitutive ale componenței de contravenție (art.781 Cod contravențional).

160. În funcție de calificarea juridică a faptei, în sfera relațiilor familiale au fost comise 947/969; infracțiuni, printre care 11/23 omoruri (art. 145 Cod penal), 918/811; infracțiuni ce vizează violența în familie (art. 201¹ Cod penal). După clasificarea infracțiunilor săvârșite în cadrul relațiilor familiale este de menționat că:

- Potrivit alin. (1) lit. a) art. 201¹ Cod penal (maltratare, alte acțiuni violente, soldate cu vătămare ușoară a integrității corporale sau a sănătății) au fost înregistrate 445 infracțiuni.
- Potrivit alin. (1) lit. b) art. 201¹ Cod penal (violența psihologică și anume izolare, intimidare în scop de impunere a voinței sau a controlului personal asupra victimei, au fost înregistrate 150 cazuri.

161. De asemenea pentru aplicarea violenței asupra a doi sau a mai multor membri ai familiei alin. (2) lit. a) art. 201¹ Cod penal, au fost înregistrate 91 cazuri și 28 cazuri de violență în familie săvârșite în legătură cu eliberarea ordonanței de protecție alin. (2) lit. b).

162. Totodată, 146 cazuri au fost calificate în baza elementelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzută de alin.(2) lit. c) art. 201¹ Cod penal (vătămarea medie a integrității corporale sau a sănătății). În ceea ce privește provocarea vătămărilor grave au fost înregistrate 40 de cazuri în baza elementelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzută de alin. (3) lit. a) art. 201¹ Cod penal, 6 cazuri de violență în familie prin determinarea victimei la sinucidere sau la tentativă de sinucidere alin.(3) lit. b).

163. La fel, 11 cazuri de violență în familie s-au soldat cu decesul victimelor, urmare vătămărilor corporale incompatibile cu viața. Analiza infracțiunilor în baza de gen comise în sfera relațiilor familiale, denotă faptul că, urmare acțiunilor violente comise de către agresori în cadrul familiei, victime au devenit 509 femei; femei cu copii 207, victime copii 12, victime bărbați – 35, iar agresorii fiind 716 bărbați și 60 femei.

164. După aspectul contravențional al fenomenului violență în familie, constatăm că victime au devenit 1427 femei; 43 copii; și 82 bărbați, iar agresori fiind 1549 bărbați; 61 femei și 5 minori.

165. În aspect de măsură coercitivă, pe parcursul anului 2021, în baza a 1660 cauze contravenționale, în privința a:

- 51 contravenienți a fost aplicat arestul contravențional;
- 399 contravenienți a fost aplicată munca neremunerată în folosul comunității;
- 1207 cauze contravenționale se află în proces de examinare;
- 3 cauze contravențională au fost clasate.

166. Cu referire la raportarea cazurilor suspecte de comitere a violenței în familie, se constată că, pe parcursul anului 2021, Poliția a înregistrat 14.728 adresări referitoare la alte informații cu privire la infracțiuni și incidente, ce vizează conflictele în cadrul relațiilor familiale, din ele 1963 cazuri au fost autosesizări ale ofițerului de sector.

167. Urmare, acțiunilor organului de urmărire penală, agenților constatatori, întreprinse în cadrul acumulării probatoriului se constată că:

- 1116 cazuri au fost examinate prin prisma art. 274 Cod de procedură penală, prin ordonanța procurorului fiind dispusă inițierea a 99 proceduri contravenționale;
- pentru alte 918 cazuri a fost inițiată procedura penală în baza elementelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzută de art. 201¹ (Violența în familie) Cod penal;
- în cazul a 115 sesizări a fost refuzat în pornirea urmăririi penale din lipsa elementelor constitutive ale componenței de infracțiune, prevăzută de art. 201¹ Cod penal;

- 42 procese penale se află în gestiunea ofițerilor de urmărire penală.

168. Necesită a consemna, că pe parcursul anului 2021, de către Poliție au fost înaintate 322/340 demersuri către instanțele judecătorești, privind aplicarea măsurilor de protecție victimelor violenței în familie. Urmare examinării, 5 demersuri au fost respinse, indicându-se asupra lipsei motivelor pentru aplicarea măsurilor de protecție. Astfel, se constată că, 28/46 demersuri au fost respinse din motiv că nu a fost respectată procedura de depunere a cererii, stabilindu-se că victimele violenței în familie nu se află în situație de criză, acestea având posibilitatea să se adreseze în instanță conform normelor stabilite de procedura civilă și altele 11/7 au fost respinse din alte motive.

169. În vederea asigurării protecției victimelor violenței în familie, din 766/635 +1.31% ordonanțe de protecție, emise de către instanțele judecătorești, 265 ordonanțe de protecție au fost emise la demersul ofițerului de sector, 12 ordonanțe – la demersul organului de urmărire penală, 4 – la demersul procurorului, 458 ordonanțe – la cererea directă a victimelor sau reprezentanților lor legali și 29 – la demersul altor autorități.

170. De către Poliție au fost supravegheate 509/402 ordonanțe de protecție emise pentru victimele femei, 12/16 pentru victimele copii, 207/158 pentru victimele femei și copii și 35 ordonanțe pentru victimele bărbați și 3 pentru victime bărbați cu copii.

171. În procesul supravegherii modului de respectare a măsurilor de protecție, s-a constatat că decătre agresori, au fost încălcate 373/281 ordonanțe de protecție, în acest sens fiind inițiate cauze penale în baza elementelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 320¹ Cod penal.

Ponderea ordonanțelor de protecție executate, în raport cu cele încălcate pentru perioada anului 2021:

172. Începând cu 16 martie 2017, Poliția urmărește evaluării riscurilor și la propria sa convingere, reieșind din riscul identificat aplică ordinul de restricție de urgență, ca măsură provizorie de protecție a victimei violenței în familie, prin care are loc înlăturarea imediată a agresorului din locuința familiei și stabilirea unor interdicții, asigurând astfel victimei și altor membri ai familiei siguranță în locuința lor.

173. Analiza efectuată, relevă faptul că în anul 2021, Poliția a eliberat 5851/4939 +11,80% ordine de restricție de urgență, în privința agresorilor familiari.

174. Din ele 12/37 ordine de restricție de urgență au fost contestate cu recurs în procedura contenciosului administrativ, 11/32 fiind lăsate în vigoare și 1/5 se află la etapa de examinare de către instanță. Pentru încălcarea măsurilor de protecție, stabilite prin ordinul de restricție de urgență, în privința a 726/591 +12,2% agresori familiari, au fost pornite proceduri contravenționale conform elementelor constitutive ale componenței de contravenție prevăzută de art. 318¹ Cod contravențional.

Ponderea ordinelor de restricție de urgență încălcate, comparativ cu cele eliberate de către Poliție, pe parcursul anului 2021:

175. În scopul reducerii comportamentului agresiv, Poliția desfășoară activități de prevenire terțiară cu 4938/3942 agresori, care au admis comportament violent în cadrul relațiilor familiale.

176. Astfel, pe parcursul anului 2021, au fost luați la evidența nominală 3724/2411 agresori și radiate din evidențe 2695/2593 persoane. Din numărul total de agresori în cadrul relațiilor de familie, aflați la evidența organelor de poliție, 4715/3748 persoane sunt de gen masculin și 280/209 persoane sunt de gen feminin.

177. Pe parcursul anului, Poliția a acordat asistență și protecție victimelor, în acest sens fiind întocmite 3920 planuri personalizate de siguranță.

178. Către alte autorități pentru acordarea serviciilor de asistență și consiliere, au fost referite 3809 cazuri, în care există bănuială rezonabilă a pericolului eminent de comitere a acțiunilor violente dintre care:

- 2910 cazuri, au fost referite către asistentul social;
- 770 cazuri, referite către Direcțiile raionale de asistență și protecție a familiei;
- 64 cazuri, referite către ONG-urile specializate;
- 5 cazuri, referit către Centrul maternal pentru protecția și asistența victimelor violenței în familie.

179. Menținând caracterul pro-activ al intervenției la cazurile de violență în familie, în perioada de raport au fost desfășurate 1301 intervenții în cadrul echipelor multidisciplinare. Au fost sesizate 247 cazuri către autoritățile tutelare privind victimele copii a violenței în familie, referite 55 cazuri către serviciile psihologice din cadrul Inspectoratelor de poliție pentru acordarea consilierii psihologice primare victimelor aflate în stare de criză.

180. Un factor principal în prevenirea și combaterea violenței în familie, îl ocupă activitatea de sensibilizare și informare a publicului cu privire la violența bazată pe gen, atât la nivel național cât și cel local. Astfel, pe parcursul anului 2021, Poliția a desfășurat 3386 activități de sensibilizare, printre care:

- 195 activități în cadrul Campaniilor de informare;
- 192 acțiuni de flash-mob;
- desfășurate 233 ateliere de lucru și mese rotunde;
- 2784 acțiuni informative cu grupurile țintă.

181. La subiectul de referință, pe parcursul anului 2021, Poliția a organizat și desfășurat 7206 activități comunitare, dintre care:

- 3160 întruniri cu cetățenii;
- 507 întruniri cu tineretul studentesc;
- desfășurate 1548 lecții în instituțiile de învățământ;
- organizate 1603 întruniri în colectivele de muncă;
- 388 întruniri în cadrul Consiliilor de siguranță comunitară.

182. În acest sens, au fost informați peste 126.301 cetățeni și distribuite 107.020 materiale informative. Activitățile desfășurate au fost mediatizate în cadrul a 447 comunicate de informare în sursele mass-media, dintre care:

- 407 pe paginile web/Facebook ale Inspectoratelor de poliție,
- 21 în revistele și publicațiile locale;
- 9 la posturile radio național și local;
- 9 în cadrul diferitor emisiuni la posturile de televiziune.

183. Activitățile vizate au avut drept scop sporirea nivelului de educare antiinfracțională a comunității, creșterea gradului de informare, percepere și siguranță, precum și descurajarea comportamentului violent. Nu în ultimul rând, un rol important în prevenirea și combaterea violenței în familie, îl ocupă ridicarea nivelului de profesionalism al angajaților Poliției, prin implementarea modulelor de instruire a polițiștilor la diferite nivele de execuție și de conducere.

184. Prin cooperarea Inspectoratului General al Poliției cu organizațiile internaționale, în special cu organizațiile membre ale rețelei globale de dezvoltare a Națiunilor Unite (PNUD), Fondul ONU pentru Populație în Republica Moldova (UNFPA), Misiunea OSCE în Republica Moldova, Misiunea Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM) în Republica Moldova, UNIFEM, UN WOMEN, Fundația OAK, Ambasada Suediei, Ambasada SUA și alte reprezentanțe, s-a reușit să asigurăm instruirea ofițerilor de poliție, referitor la modalitatea de intervenție, în special punând accentul pe lucrul în echipă, intervenție în cadrul echipelor multidisciplinare, asigurarea și acordarea serviciilor calitative necesare reieșind din competențele fiecărui actor al acestor echipe.

185. Astfel, în procesul realizării mai multor proiecte, pe parcursul anului 2021 Inspectoratul General al Poliției, a instruit 331 ofițeri/subofițeri de poliție (ofițeri de sector și ofițeri de urmărire penală, de patrulare, de investigație și alții) din întreaga țară, în acest domeniu.

Tabelul:5

Indicatorii de bază			2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	
Examineate petiții de către serviciul ordine publică	total		14049	14965	16922	10026	11981	38646	22226	
Registru II			9203	10459	10871	11026	11840	12970	129556	
Din ele autosesizări ale OS			1089	1152	1074	1351	1569	856	1471	
	art.78 ¹ (violent în familie) CC		833			1953	1657	1589	1587	1660
Infracțiuni total în familie			195	1782	956	998	969	866	947	
Infracțiun	omoruri	total	155	168	141	159	167	161	89	

i grave contra vieții și sănătății înregistrat e de Poliție	(art. 145 Cod penal)	în familie	36	31	31	30	29	23	11
	vătămări intenționate	total	243	246	192	206	195	153	142
	grave (art. 151 CP)	în familie	26	21	15			38	40
	Văt. medii art. 152 CP)	în familie	621	647	534	513	416	151	146
	Viol art.171 CP		35	34	34	39	38	30	11
	Acțiuni sexuale art. 172 CP	în familie	29	17	23	24	31	11	4
	Violența în familie (art. 201 ¹ CP)	total	1914	1679	853	905	871	811	918
		grave	58	67	68	75	75	38	40
		sinucidere	7	5	5	4	7	2	6
		Membri	290	222	46	88	66	15	91
		medii	111	101	109	142	130	151	146
		ușoare	1448	1284	548	508	349	533	445
		psihologice			51	84	128	37	117150
		În Legătură cu solicitarea OP							28
		soldate cu deces							12
Materiale de refuz în pornirea UP			2087	1632	588	230	162	214	115
Asigurarea protecției victimelor violenței în familie (Ordonanța de protecție)									
Supravegheate Ord Protecție			632	916	878	666	710	635	766
- la demersul OS			41	715	610	344	292	302	265
- la demersul OUP			11	14	23	5	9	10	12
- la demersul procurorului			3	7	5	0	4	4	4
- la demersul asistentului soc.			139	6	2	1	11	0	29
- la cererea victimei			139	172	233	314	394	276	458
supravegheate victime									
- femei			12	677	602	446	491	402	509
- copii			211	16	15	26	9	16	12
- femei și copii			14	213	238	179	179	158	207
- bărbați			14	10	23	15	30	28	28
Măsuri de protecție									
- Eliberate ORU					2161	3877	4250	4939	5851
- Încălcate ORU			165		293	414	553	591	726
- încălcate OP			165	213	282	408	288	281	373
Înaintate demersuri									
Înaintate demersuri OP			767	832	724	382	321	340	322
din ele de ofițer de sector			26	818	701	377	312	330	310
- repetat			135	41	12	1	0	1	0
- respinse			41	103	91	33	20	64	45
din ele de ofițer de urmărire penală			533	14	23	5	9	10	11
Intervenții comune în EMD			814	649	987	1504	1198	1044	1299
Referite cazuri de violență în familie altor autorități			264	936	524	701	2107	3245	3776
Sesizate autorității tutelare victime copii			4134	162	233	132	75	137	247
Agresori familiali aflați la evidența Poliției			3932	4127	4065	4243	4085	3942	4995
- bărbați			202	3927	3731	4036	3873	3748	4715
- femei			1814	200	334	207	212	209	280
- luați la evidență			1987	1582	1599	1978	2087	2411	3666
- radiați			1987	1625	1536	1484	2131	2593	2677
Subiecți ai infracțiunii de violență în familie									
victime	total		2040	1782	956	998	969	267	763
	femei		1760	1508	762	778	761	204	716
	bărbați		72	76	59	47	74	16	35
	copii		280	274	194	220	208	63	12
agresori	total		30	37	31	20	23	4	547
	bărbați		1894	1652	864	908	857	234	509
	femei		146	129	92	90	112	33	38
	copii								
Subiecți ai contravențiilor de violență în familie									
victime	total						1589	1587	1637

	femei					1495	1411	1404
	bărbați					42	64	82
	copii					52	33	43
	total							1637
Agresori	bărbați					1508	1503	1571
	femei					75	70	61
	copii					6	1	5
activități de prevenire primară								
Activități de sensibilizare desfășurate		454	174	369	353	12659	1333	3376
Reflectări în mass-media		2745	539	653	712	380	375	429
Lecții în instituții de învățământ		4561	2815	8282	7804	2332	945	1532
Întruniri cu cetățenii		2341	5956	18780	9182	4628	2020	3121
Întruniri cu tineretul studențesc			2341	4734	5518	1877	452	486
Întruniri în consilii siguranță comunitară						82	122	380

Sursa: Ministerul Afacerilor Interne

186. Pe parcursul a 5 luni ale anului 2022 (comparativ cu perioada analogică al anului 2021) în adresa Inspectoratelor de Poliție au parvenit 6012/5962 adresări, înregistrate în Registrele de evidență a altor informații cu privire la infracțiuni și incidente (R-2), ce vizează conflictele în cadrul relațiilor familiale, 539/766 cazuri au fost înregistrate ca urmare a autosesizării angajaților poliției. Astfel, în perioada menționată, subdiviziunile teritoriale ale IGP, au înregistrat 357/371 infracțiuni care sunt referite la categoria celor ce atentează la valorile familiale, iar 623/646 cazuri, au întrunit elementele constitutive ale componenței de contravenție art. 78¹ Cod contravențional.

187. Din numărul total de procese-verbale cu privire la contravenție, au fost sancționați contravențional: 607/627 – bărbați și 16/21 – femei, iar victime au devenit: 527/582 femei; 4/13- copii; 22/23 – bărbați.

188. Ca măsură preventivă, în vederea asigurării protecției victimelor violenței în familie, au fost emise de către instanțele judecătorești și supravegheate de către organul de Poliție 339/337 ordonanțe de protecție a victimelor violenței în familie, dintre care:

- 212/215 - victime femei; 19/4 - victime copii;
- 99/90- victime femei și copii; 6/21- victime bărbați;
- 3/7 - victime bărbați și copii.

189. În procesul supravegherii modului de respectare a măsurilor de protecție, s-a constatat că de către agresori, au fost încălcate 173/177 ordonanțe de protecție, în acest sens fiind inițiate cauze penale în baza elementelor constitutive ale componenței de infracțiune prevăzute de art. 320¹ Cod penal.

190. Pe parcursul anului, de către angajații Serviciilor securitate publică din cadrul Inspectoratelor de Poliție teritoriale, în calitate de agent constator au fost eliberate 2494/2317 Ordine de restricție de urgență, totodată fiind întocmite 288/282 procese-verbale cu privire la contravenție, art. 318¹ CC „Neexecutarea ordinului de restricție de urgență”.

191. În scopul reducerii comportamentului agresiv, Poliția desfășoară activități de prevenire terțiară cu 5.240 agresori, care manifestă comportament violent în cadrul relațiilor familiale. Astfel, pe parcursul anului 2022, au fost luați la evidență nominală 1862/1834 agresori și radiate din evidențe 1.598 persoane.

192. Din numărul total de agresori în cadrul relațiilor de familie, aflați la evidența organelor de poliție, 4937 persoane sunt de gen masculin și 303 persoane sunt de gen feminin. De asemenea, în perioada vizată Poliția a desfășurat 3.127 activități comunitare, printre care: 1.049 întruniri cu cetățenii, 373 întruniri cu tineretul studențesc, 815 lecții în instituțiile de învățământ, 704 întruniri în colectivele de muncă și 186 întruniri în cadrul Consiliilor de siguranță comunitară.

193. Prin urmare, au fost informați 589.221 cetățeni și distribuite 43.541 materiale informative, toate activitățile desfășurate au fost mediatizate în 162 surse mass-media, printre care: 150 pe paginile web/Facebook ale Inspectoratelor de poliție, 7 în revistele locale, 3 la posturile radio, 2 posturile de televiziune locală.

194. Activitățile vizate au avut drept scop sporirea nivelului de educare antiinfracțională a comunității, creșterea gradului de informare, percepere și siguranță, precum și descurajarea comportamentului violent în sfera relațiilor familiale.

5. Prevenirea și combaterea traficului de ființe umane

195. În conformitate cu art. 165 și art. 206 din Codul Penal, traficul de ființe umane și traficul de copii se pedepsește cu închisoarea de la 6 la 20 de ani și respectiv de la 10 la 20 ani, cu privarea dreptului de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate pe un termen de la 2 la 5 ani, iar persoana juridică se pedepsește cu o amendă în mărime de la 4.000 la 10.000 de unități convenționale, cu privarea de dreptul de a desfășura o anumită activitate sau cu lichidarea persoanei juridice.

196. Victimele traficului de ființe umane sunt absolvite de răspundere penală pentru infracțiunile săvârșite de ele în legătură cu această calitate procesuală. În vederea acordării asistenței și protecției sociale victimelor și prezumatelor victime ale traficului de ființe umane, prin intermediul Sistemului Național de Referire, persoanelor care au suferit de pe urma traficului de ființe umane li se comunică despre posibilitatea de a li se acorda gama de servicii specializate necesare în vederea reabilitării acestora.

197. Serviciile specializate sunt furnizate cu acordul beneficiarilor, iar asistența acordată victimei nu este condiționată de dorința acesteia de a participa în calitate de martor în procesul de urmărire penală.

198. Conform prevederilor Legii nr. 241/2005 privind prevenirea și combaterea traficului de ființe umane, victimelor traficului de ființe umane li se acordă asistență pentru recuperare fizică, psihologică și socială, prin acțiuni speciale medicale, psihologice, juridice și sociale. Asistența acordată victimelor TFU este efectuată în platforma celor 7 Centre prestatoare de servicii specializate (finanțate din mijloacele financiare ale bugetului de stat) și un Serviciu de asistență și protecție a bărbaților – victime/ prezumate victime ale TFU (în momentul de față este finanțat din surse externe, însă urmează a fi preluat sub gestiunea statului).

199. Începând cu aprilie 2018, printr-o Decizie a CSM, a fost demarată implementarea proiectului-pilot de specializare a judecătorilor din cadrul Judecătoriei Chișinău și a Curții de Apel Chișinău, în fiecare sediu al instanței fiind specializați câte 3 judecători responsabili de examinarea cauzelor penale privind TFU și a crimelor conexe și asimilate acestei infracțiuni, aceștia beneficiind de seminare de instruire organizate de Misiunea OIM în Moldova, finanțate de Ambasada SUA în Republica Moldova.

200. Conform cadrului legal, de către Procuratura Generală au fost elaborate și propuse spre examinare și consultare mai multe proiecte de acte normative, după cum urmează:

- modificarea art. 175¹ și art. 208¹ din Codul penal, pentru a armoniza legislația națională la prevederile Convenției de la Lanzarote;
- modificarea art. 165 și art. 206, art. 207 din Codul penal, la aspectul pedepselor aplicate pentru infracțiunile de trafic de ființe umane și trafic de copii;
- modificarea art. 89 din Codul contravențional, pentru armonizarea pedepselor de practicare a prostituției și beneficiere de aceste servicii, la prevederile art. 6 al Convenției de la Varșovia și pct. 25 al Raportului Comitetului ONU pentru Eliminarea Discriminării împotriva Femeilor din 02.03.2020;
- pentru reconceptualizarea regimului sancționator în cazul săvârșirii traficului de ființe umane și a crimelor conexe, inclusiv incriminarea faptei de utilizare a rezultatelor muncii sau serviciilor unei persoane care este victimă a traficului de copii;
- pentru modificarea cadrului normativ existent în partea reglementărilor penale, care vizează incriminarea faptei de confecționare, deținere, vânzare sau folosire a documentelor oficiale false, a imprimantelor, ștampilelor sau sigiliilor false, precum și organizarea migrației ilegale.

201. De către Ministerul Muncii și Protecției Sociale a fost elaborat și propus spre examinare și consultare proiectul Programului de creare și dezvoltare a Mecanismului național de referire pentru protecția și asistența victimelor infracțiunilor pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru anii 2022-2024 privind implementarea acestuia (Program MNRV), în baza Legii nr.137/2016 cu privire la reabilitarea victimelor infracțiunilor.

202. În corespundere cu legislația națională și tratatele internaționale de specialitate, ca măsură specială de asistență, este implementată asigurarea informării victimei, dar și a potențialelor victime a traficului de ființe umane privind drepturile de care beneficiază, procurorii și ofițerii de urmărire penală au fost atenționați asupra asigurării informării cu privire la dreptul victimelor de a beneficia de protecție (art. 58 alin. (5) din Codul de procedură penală). În scopul asistenței victimelor a fost emisă și Instrucțiunea

Procuraturii Generale din 21.07.2021 privind îmbunătățirea practicii în domeniul facilitării acordării serviciilor de suport victimelor infracțiunilor traficului de ființe umane și victimelor-copii a exploatarei sexuale.

203. Totodată, s-a constatat că, pe parcursul anului 2021 într-un caz de trafic de ființe umane, procurorul (Procuratura raionului Telenești) a adoptat ordonanța privind aplicarea măsurilor de protecție a victimei în vederea asigurării securității acesteia.

204. În rezultatul aprobării de către Procurorul General a Instrucțiunii cu caracter general nr. 15-10d/18-600/601/602/603 din 16.07.2018 privind investigarea infracțiunilor prevăzute de art. 311 și art. 312 din Codul penal a sporit reacția organelor de drept la toate cazurile de declarare de către victime/martori a traficului de ființe umane a cazurilor de intimidare în scop de schimbare a declarațiilor. În acest sens, în perioada de raport a fost pornită urmărirea penală în 5 cazuri în baza art. 314 din Codul penal - „determinarea la depunerea de declarații mincinoase” (privind cazurile de trafic de ființe umane și trafic de copii).

205. În conformitate cu articolul 26 din Convenția de la Varșovia, părțile trebuie să prevadă posibilitatea de a nu impune sancțiuni împotriva victimelor traficului de ființe umane pentru că acestea au luat parte la activități ilegale atunci când au fost constrânse. În acest sens, în perioada de raportate, procurorii au finisat 4 cazuri legate de traficului de ființe umane și traficului de migrație pentru acțiunile referitoare la statutul său de victimă.

206. Pe parcursul anului 2021, în vederea excluderii revictimizării victimelor traficului de ființe umane și traficului de copii, în baza demersurilor înaintate de către procurori 7 victime au fost audiate în condiții speciale de către judecătorul de instrucție în spații special amenajate, dotate cu mijloace de înregistrare audio/video, prin intermediul unui intervievator, în temeiul art. 110¹ din Codul de procedură penală.

207. Totodată, ca rezultat al explicării victimelor traficului de ființe umane a drepturilor procedurale - 17 victime au beneficiat de asistență juridică.

Cauze penale pornite

208. Referindu-ne la identificarea cazurilor și cauze pornite, s-a constatat că în decursul anului 2021 au fost înregistrate în total pe țară - 202 infracțiuni ce se referă la categoria respectivă (în perioada analogică a anului precedent de 222 cauze).

209. Analizând activitatea de depistare a infracțiunilor ce se referă la fenomenul traficului de ființe umane pentru perioada anului 2021, se constată o creștere a numărului de cazuri de trafic de ființe umane identificate (art. 165 din Codul penal) și o descreștere a cazurilor de trafic de copii identificate (art. 206 din Codul penal) în comparație cu aceeași perioadă a anului 2020.

210. Cu referire la infracțiunile asimilate celor de trafic de persoane, s-a constatat interesul sporit al organelor de drept asupra dezvoltării unui mecanism național de referire (MNR) nou, aprobarea procedurilor pentru identificarea, investigarea și urmărirea penală a cazurilor de exploatare a copiilor ce implică tehnologiile informației și comunicațiilor, iar Consiliul Superior al Magistraturii a prelungit mandatele judecătorilor specializați în materie de trafic de ființe umane de la un an la cinci ani, sporind experiența judecătorilor și înțelegerea traficului de persoane și crearea unui mediu judiciar centrat pe victimă.

211. Mai mult, reducerea numărului de cazuri a fost generată și de restricțiile pe care le-au avut toate persoanele de a circula, atât în interiorul țării, cât și peste hotare, dar și reducerea activității economice per ansamblu, domenii unde tradițional erau utilizate produsele infracțiunii de trafic de ființe umane.

Cauze penale pe care a fost terminată urmărirea penală

212. În perioada supusă evaluării urmărirea penală a fost finalizată pe 174 cauze penale din cele atribuite la categoria trafic de ființe umane, infracțiuni asimilate sau conexe acestora (în anul 2020-198 cauze penale). Din acestea, 87 cauze penale au fost expediate cu rechizitoriu în instanțele de judecată pentru examinare în fond (în anul 2020-102 cauze penale), pe 12 cauze penale urmărirea penală a fost încetată (în anul 2020-18 cauze penale), iar 75 cauze penale au fost clasate (în anul 2020-78 cauze penale).

213. În particular, pe infracțiunea de trafic de ființe umane (art. 165 din Codul penal) a fost finisată urmărirea penală pe 51 cauze penale, dintre care 25 cauze au fost terminate cu rechizitoriu și expediate în instanța de judecată pentru examinare în fond, 2 cauze încetate, iar 24 au fost clasate.

214. Din numărul total al cauzelor penale trimise în judecată în baza art. 165 din Codul penal, 14 se referă la exploatare sexuală, iar 11 - exploatare prin muncă. Din numărul total de cauze penale încetate și clasate în baza art. 165 din Codul penal, 5 - se referă la exploatare sexuală, 19 - exploatare prin muncă, 2 cauze- exploatare prin cerșit.

215. Pe infracțiunea de trafic de copii (art. 206 din Codul penal) a fost finisată urmărirea penală pe 13 cauze penale, dintre care 6 cauze au fost terminate cu rechizitoriu și expediate în instanța de judecată pentru examinare în fond, 3 cauze au fost încetate, iar 4 cauze au fost clasate.

216. Toate cauzele penale care au fost trimise în judecată în baza art. 206 din Codul penal, se referă la exploatare sexuală. Din numărul total de cauze penale încetate și clasate în baza art. 206 din Codul penal, 4 - se referă la exploatare sexuală, 2 - exploatare prin muncă, 1 cauză - exploatare prin cerșit.

217. Investigând aspectele financiare ale cazurilor de trafic de ființe umane, a infracțiunilor asimilate și conexe acestora în anul 2021, de către procurori în 8 cauze penale a fost dispusă efectuarea investigațiilor financiare. Ca rezultat, au fost aplicate sechestre pe bunuri în valoare de peste 28.891,720 lei.

218. Aspectele de criminalitate organizată de asemenea au fost în continuare în vizorul organelor de drept în perioada anului 2021.

Cadrul legal și de reglementare (modificat sau nou)

219. În scopul facilitării implementării prevederilor Hotărârii Guvernului nr. 270/2014 cu privire la aprobarea Instrucțiunilor privind mecanismul intersectorial de cooperare pentru identificarea, evaluarea, referirea, asistența și monitorizarea copiilor victime și potențiale victime ale violenței, neglijării, exploatării și traficului, la data de 15 decembrie 2021 prin ordin comun a Ministrului Muncii și Protecției Sociale, Ministrului Sănătății, Ministrului Afacerilor Interne și Ministrului Educației și Cercetării nr. 17/1173/528/1652 a fost aprobat Ghidul de aplicare practică a mecanismului de cooperare intersectorială. Acest document a fost elaborat de către Ministerul Muncii și Protecției Sociale cu susținerea Oficiului Consiliului Europei la Chișinău și oferă specialiștilor un șir de recomandări și informații utile menite să asigure intervenții multisectoriale și multidisciplinare eficiente și de calitate în fiecare caz suspect sau confirmat de violență, abuz, neglijare, exploatare și trafic de copii. Ghidul se adresează tuturor reprezentanților instituțiilor de învățământ, medico-sanitare și de asistență socială, indiferent de forma juridică de organizare a acestora, culturale, de ordine publică, inspectoratul de stat al muncii, altor autorități și instituții publice cu atribuții în domeniul protecției copilului. Ghidul de aplicare practică a mecanismului de cooperare sectorială conține un capitol aparte nr. 2.9 Traficul de copii care definește noțiunea de trafic de copii și enumeră semnele potrivit cărora acest fenomen poate fi identificat.

220. A fost elaborat, cu suportul Misiunii Organizației Internaționale pentru Migrație (OIM) în Republica Moldova, Ghidul de informare în domeniul traficului de ființe umane pentru angajații industriei transportului internațional de pasageri privind identificarea și referirea victimelor/prezumatele victime ale traficului de ființe umane.

Asistența socială și protecția victimelor și prezumatelor victime ale traficului de ființe umane

221. În perioada 2021, în cadrul cauzelor penale instrumentate pe infracțiuni de trafic de ființe umane, au fost identificate - 357 victime (335 victime adulte (93.84%) (130 femei/ 205 bărbați) și 22 victime copii (6.16%) (21 fete/1 băiat), comparativ cu 2020 – 139 victime (116 adulte (29 femei/87 bărbați) și 23 copii (20 fete/3 băieți).

222. Pe parcursul anului 2021, în cadrul Centrelor de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane, finanțate din bugetul de stat, au fost asistate 77 victime ale traficului de ființe umane, dintre care 58 victime adulți (30 femei și 28 bărbați) și 19 victime minori (18 fete și 1 băiat).

223. Din luna februarie 2021 își desfășoară activitatea Serviciul de asistență și protecție a victimelor și prezumatelor victime ale traficului de ființe umane (bărbați). Serviciul nominalizat a fost instituit de către

Ministerul Muncii și Protecției Sociale, Agenția Națională Asistență Socială în parteneriat cu Organizația Internațională pentru Migrație din Moldova, având capacitatea maximă de asigurare a plasamentului și asistenței necesare pentru 10 beneficiari. Scopul Serviciului este de a oferi pentru o perioadă de timp determinată asistență specializată și protecție persoanelor adulte (bărbați), victime și/sau prezumate victime ale TFU și/sau altor infracțiuni conexe în vederea recuperării, reabilitării sociale, adaptării la o viață activă, re/integrării în familie, precum și reluarea unei vieți independente.

224. Pe parcursul anului 2021, Misiunea Organizației Internaționale pentru Migrație în Republica Moldova, inclusiv prin intermediul partenerilor săi, a asistat 376 de beneficiari (95 VTFU și 281 VTFU potențiale). Din numărul total de VTFU asistate, 41 au fost exploatate pe teritoriul Moldovei. Cele mai multe dintre victime, 56 au fost exploatate prin muncă (servicii forțate, creșterea animalelor), urmate de 32 de victime exploatate sexual și 6 prin cerșit, pe când 1 victimă a fost exploatată în formă combinată (muncă/sexual). Adicional, prin intermediul proiectului „Consolidarea eforturilor naționale în vederea prevenirii traficului de persoane și reabilitării victimelor traficului de persoane în Republica Moldova”, OIM Moldova a susținut ONG „CNFACEM” din Chișinău, ONG „AP Tighina” din Căușeni, ONG „Artemida” din Drochia și ONG „Interacțiune” din Tiraspol în contextul implementării activităților de oferire a serviciilor de reabilitare, asistenței de reintegrare, cursurilor de profesionalizare și granturi pentru inițierea unor mici afaceri. Pe parcursul anului 2021, aceste 4 organizații non-guvernamentale au asistat prin suport de reabilitare și reintegrare un număr de 45 de victime ale traficului de ființe umane și 15 copii ai victimelor.

225. Pe parcursul anului 2021 Linia Fierbinte antitrafic și Migrație Sigură 080077777, asigurată de CI „La Strada” au fost recepționate 51 apeluri SOS parvenite de pe teritoriul Republicii Moldova și din străinătate, prin intermediul cărora au fost înregistrate 34 cazuri de TFU cu 151 victime ale TFU (inclusiv victimele TFU, prezumate victime TFU și potențiale victime TFU în situație de risc ridicat):

- 2 cazuri cu 7 victime TFU, femei supuse exploatării sexuale în Austria și România;
- 1 caz cu 2 victime TFU supuse exploatării prin muncă în Federația Rusă;
- 1 caz cu 101 victime prezumate (femei și bărbați) TFU în scopul exploatării în cerșetorie în România;
- 29 cazuri cu 40 victime potențiale ale TFU (femei și bărbați) în situație de risc ridicat asociat cu TFU și exploatare;
- 1 caz - persoana dispărută în Cehia/prezumată victima TFU în scopul exploatării prin muncă.

226. Consilierii Liniei Fierbinte au informat apelanții despre drepturile victimelor TFU, au evaluat nevoile lor dacă a fost necesar și au facilitat accesul victimelor la servicii specializate. De asemenea, CI „La Strada” a oferit asistență specializată pentru 93 copii-victime ale infracțiunilor, care participă în procesul penal pe:

- traficul de copii în scopul exploatării sexuale (art. 206 Cod penal);
- infracțiuni privind viață sexuală (art. 171, 173, 175, 1751 Cod penal);
- pornografia infantilă (art. 2081 Cod penal).

227. 58 copii-victime au intrat în programul de asistență în 2021 și 35 – în anii precedenți. Majoritatea noilor beneficiari sunt fete (53 din 58). Cel mai tânăr beneficiar are vârsta de 5 ani, iar cei mai mulți beneficiari sunt în categoria de vârstă 10-13 ani, ceea ce confirmă o tendință de scădere a vârstei copiilor supuși exploatării sexuale.

228. Copiii-victime au primit asistență juridică (reprezentare în instanțele de judecată), li s-au asigurat audieri în condiții speciale, pregătirea rapoartelor de evaluare/constatare psihologică și asistență psihologică.

Pe parcursul anului 2021, psihologii CI „La Strada” au oferit următoarele servicii:

- au intervievat 26 copii victime/martori a traficului de copii, exploatării sexuale sau abuzului sexual în condițiile speciale prevăzute de art. 110¹ Codul de procedură penală pentru audierea minorilor în vârstă de până la 14 ani în mod prietenos;
- a pregătit 11 rapoarte de evaluare psihologică pentru organele de drept și instanțele de judecată;
- a oferit asistență psihologică înainte și în timpul procesului penal, realizând 72 intervenții 2 copii au fost referiți către alți prestatori de servicii, pentru a primi servicii de cazare sigură, servicii medicale și asistență psihologică.

229. La data de 04.06.2014, în Republica Moldova a fost lansat Serviciul de asistență telefonică gratuită pentru copii (Telefonul Copilului) 116 111. Serviciul în cauză este gestionat de Ministerul Muncii și Protecției Sociale și implementarea este asigurată de către AO „CNFACEM”. Scopul Serviciului este de a spori nivelul de protecție a copiilor prin oferirea accesului direct și gratuit la consiliere psihologică, suport psiho-emoțional și informarea beneficiarilor despre drepturile lor și modalitățile cum aceste drepturi pot fi apărute. Referirea pentru asistența cazurilor de violență, neglijare, exploatare și trafic se realizează conform mecanismului de cooperare intersectorială, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 270/2014. În perioada de referință de către consilierii Serviciului de asistență telefonică gratuită pentru copii au fost recepționate 7 sesizări cu referire la subiectul abordat, dintre care: 6 cazuri privind exploatarea prin muncă a copiilor și 1 caz de potențial trafic de copii, care au fost referite către autoritățile competente cu atribuții în domeniul protecției copilului pentru soluționarea acestora.

230. În vederea îmbunătățirii răspunsului statului la asistența și protecția victimelor infracțiunilor a fost aprobat Programul de creare și dezvoltare a Mecanismului național de referire pentru protecția și asistența victimelor infracțiunilor pe anii 2022-2026 și a Planului de acțiuni pentru anii 2022-2024 privind implementarea acestuia.

231. Conform Regulamentului, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1263/2016, Agenția Națională Asistență Socială gestionează activitatea Centrului de asistență și protecție a victimelor și potențialelor victime ale traficului de ființe umane, mun. Chișinău (CAP) în care Ministerul Muncii și Protecției Sociale exercită calitatea de fondator.

232. Capacitatea CAP este de 34 locuri, dintre care: 24 pentru femei și cupluri mamă-copil și 10 locuri – pentru copii separați de părinți.

Beneficiarii CAP sunt:

- persoane adulte (femei) și/sau copii (cetățeni ai Republicii Moldova, apatrizi sau străini) care: 1) sunt prezumate ca fiind persoane cărora le-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale prin infracțiunea de trafic de ființe umane sau alte infracțiuni în legătură cu traficul de ființe umane (munca forțată, sclavia, organizarea migrației ilegale); 2) sunt supuse acțiunilor de violență în familie;
- copiii neînsoțiți repatriați în Republica Moldova, inclusiv copiii neînsoțiți (cetățeni străini) care urmează a fi repatriați din Republica Moldova în țara de origine.

233. Pe parcursul anului 2021, au beneficiat de asistență și protecție în cadrul CAP 260 beneficiari: 169 beneficiari (57 femei și 112 copii (63 fete și 49 băieți) pe platforma de plasament și 91 beneficiari dintre care 43 adulți 29 femei și 14 bărbați și 48 copii (27 fete și 21 băieți) pe platforma de zi. Din numărul total de 169 beneficiari asistați pe platforma de plasament a CAP:

- Beneficiari asistați în zona adulți – 133 (57 femei și 76 copii (31 fete și 45 băieți)), dintre care: 1) Victime ale traficului de ființe umane – 10 femei; 2) Copiii victimelor traficului de ființe umane – 1 fată; 3) Victime ale violenței în familie – 115 (24 femei și 71 copii (28 fete și 43 băieți) ai acestora)); 4) Migranți aflați în situație de dificultate – 7 (3 femei și 4 copii (2 fete și 2 băieți)).
- Beneficiari zona copii – 36 (32 fete și 4 băieți), dintre care: 1) Victime ale traficului de ființe umane – 11 fete; 2) Victime ale violenței în familie – 23 (21 fete și 2 băieți); 3) Copii repatriați – 2 băieți.

234. În cadrul CAP atât beneficiarii adulți, cât și copiii beneficiază de o gamă largă de servicii, care sunt acordate pe două platforme (de zi și de plasament) după cum urmează:

- **Asistență la sosire în țară** - la solicitarea MMPS și/sau OIM, reprezentantul Centrului întâlnește persoanele repatriate la aeroport sau la alte puncte de trecere a frontierei. Specialistul Centrului oferă informații detaliate despre serviciile programului de asistență și protecție la care persoana asistată are dreptul, și în funcție de dorința acesteia va organiza și/sau însoți beneficiarul spre Centru sau în alt mediu adecvat și sigur. În perioada de raportare 4 persoane (3 femei și 1 bărbat) au beneficiat de asistență la sosirea în țară.
- **Plasament temporar** - CAP oferă plasament temporar într-un mediu adecvat și sigur victimelor traficului de ființe umane și altor grupuri în situație de risc. La plasament, beneficiarilor le sunt asigurate necesitățile primare, prin oferirea pachetului minim necesar

(produse igienice, alimentare, îmbrăcăminte de primă necesitate). CAP acordă plasament beneficiarilor pentru o perioadă de până la 30 zile, însă, în caz de necesitate, în vederea protecției și asistenței beneficiarului, printr-o decizie luată la ședința echipei multidisciplinare a CAP, durata plasamentului poate fi prelungită. În cazul copiilor plasamentul este realizat în regim de urgență, pentru o perioadă de 45 de zile. În perioada 01.01.2021 – 31.12.2021 169 persoane (57 adulți și 112 copii) au beneficiat de plasament în cadrul CAP.

- **Asistența socială** - asistența fiecărui beneficiar se realizează în baza planului individual de asistență, special conceput întru abordarea necesităților imediate și a specificului beneficiarului. Planul se elaborează de către asistentul social din cadrul CAP - manager de caz, fiind consultat cu beneficiarul, iar după necesitate și cu responsabilul echipei multidisciplinare de la locul de trai al acestuia. Pe parcursul anului 2021 au fost asistați social 260 beneficiari (100 adulți și 60 copii). Corespunzător profilului beneficiarilor au fost acoperite necesitățile primare și secundare, s-a lucrat în vederea alțoirii normelor și valorilor sociale, adaptării sociale, integrării sociale, ridicării nivelului de încredere în sine, formarea atitudinii pozitive față de sine și față de viață, prin acordarea sprijinului întru depășirea greutăților, ajutor în refacerea relațiilor cu membrii familiei, restabilirea echilibrului emoțional și a sănătății fizice, dezvoltarea propriilor capacități li competenți cu scop de reintegrare socială.
- **Asistența psihologică** - în cadrul CAP activează psihologi ce ajută beneficiarii să depășească situația de criză, stările depresive, sentimentele de frică, vinovăție, precum și urmările stresului post-traumatic. Consilierea este oferită sub diferite forme: individuală sau în grup, consiliere de familie, etc. De asemenea, la audierea copilului victimă sau martor participă psihologii CAP. Psihologul are rolul de a stabili un contact psihologic cu copilul și de a asigura o interviuare corectă a acestuia. În timpul audierii psihologul poate reformula întrebările adresate copilului, ținând cont de particularitățile de vârstă și nivelul de dezvoltare intelectuală a copilului. Totodată, în caz de necesitate intervine referitor la corectitudinea efectuării audierii. Psihologii CAP întreprind toate măsurile necesare asigurării integrității psihice a copilului pentru a evita producerea oricărui efect negativ asupra stării psihice a acestuia în cadrul realizării procedurilor legale. Psihologii CAP facilitează comunicarea dintre magistrat/ofițerul de investigație și copil, cât și suportul emoțional pentru copilul victimă. Pe parcursul anului 2021 de asistență psihologică au beneficiat 103 persoane (53 adulți (51 femei și 2 bărbați) și 53 copii (35 fete și 18 băieți)).
- **Asistența medicală** - asistența medicală primară și de reabilitare este oferită beneficiarilor atât pe durata aflării lor în CAP cât și, în caz de necesitate, după părăsirea acestuia. Inițial, asistența medicală include consultația primară, urmată după caz, de consultația specialistului de profil cu stabilirea diagnosticului și tratamentului corespunzător. Pe parcursul anului 2021 au beneficiat de asistență medicală 93 persoane (43 femei și 50 copii (35 fete și 15 băieți)).
- **Asistența juridică** - beneficiarii adesea nu-și cunosc drepturile, prin urmare, ei beneficiază de consiliere juridică prin care li se explică dreptul la protecție, compensare, nepedepsire (în cazul în care în timpul exploatării au fost comise anumite infracțiuni), etc. Evaluarea necesităților beneficiarilor demonstrează nevoia de asistență pentru o gamă largă de probleme juridice. Acestea variază de la perfectarea actelor de identitate, custodia copilului, compensare, procedurile de divorț, cazuri legate de proprietate, până la reprezentarea în instanța de judecată în litigii civile sau penale. Pe parcursul perioadei de raportare 17 beneficiari (13 adulți (11 femei și 2 bărbați) și 4 copii (3 fete și 1 băiat)) au primit asistență juridică specializată.

235. Referitor la Serviciul de asistență și protecție a bărbaților victime ale traficului de ființe umane, menționăm că este un serviciu nou creat la începutul anului 2021 și pilotat de către Organizația Internațională pentru Migrație (OIM), în cadrul proiectului „Consolidarea eforturilor naționale în prevenirea traficului de ființe umane și reabilitarea victimelor traficului de ființe umane în Republica Moldova”, finanțat de Departamentul de Stat al SUA.

236. Serviciul de asistență și protecție a bărbaților victime ale traficului de ființe umane (SAP) este un serviciu specializat, care prestează servicii de asistență în situații de criză pentru victimele și prezumatele victime ale traficului de ființe umane (TFU). Beneficiarii Serviciului sunt bărbații prezumați sau constatați căroră, le-au fost aduse daune morale, fizice sau materiale prin infracțiunea de TFU sau alte infracțiuni conexe TFU (munca forțată, sclavia, organizarea migrației ilegale).

237. Misiunea Serviciului este de a asigura abordarea sistemică a protecției și asistenței victimelor bărbați ale TFU, precum și asigurarea respectării drepturilor acestora prin garantarea accesului necondiționat la protecția necesară și asistență de calitate. Serviciile sunt oferite în conformitate cu particularitățile individuale ale beneficiarilor și circumstanțelor cazului, ținând cont de prevederile legale și standardele de calitate. Gama serviciilor cuprinde:

- plasament temporar și în condiții de siguranță;
- servicii de zi;
- asigurarea cu hrană, haine și obiecte de igienă personală;
- asistență psihologică, socială și juridică;
- acces la servicii medicale;
- consiliere și informare cu privire la drepturile și serviciile disponibile;
- asistență pentru obținerea deprinderilor de viață;
- referirea către serviciile de re/profesionalizare și de angajare în câmpul muncii, etc.

238. SAP asigură colaborarea cu serviciile locale/teritoriale, centrale inclusiv prestatorii de servicii neguvernamentali în vederea realizării eficiente a sarcinilor și asigurării accesului /referirii beneficiarilor către alte servicii și facilitează procesul de (re)integrare a beneficiarilor în familia biologică (extinsă) și în comunitate prin cooperare și, după caz, referirea beneficiarilor la expirarea perioadei de plasament către echipele multidisciplinare teritoriale.

239. În perioada anului 2021, în cadrul SAP au beneficiat de asistență specializată 18 persoane (14 au beneficiat de plasament și asistență, iar 4 persoane au primit asistență la zi). Din numărul total de asistați, 15 au colaborat cu organele de drept și figurează ca părți vătămate în dosare penale. Pentru 7 beneficiari au fost restabilite actele de identitate/stare civilă. Pentru 2 beneficiari a fost acordată asistența necesară în stabilirea prestațiilor sociale. Totodată, 16 bărbați au beneficiat de serviciile psihologice. Pentru 7 persoane a fost necesar de întocmit raportul de evaluare psihologică (solicitarea organelor de drept). La solicitarea ofițerilor de urmărire penală, psihologul SAP a participat la 4 audieri în cadrul Centrului pentru Combaterea Traficului de Persoane. De asistență medicală au beneficiat 13 bărbați.

ARTICOLUL 11

1. Dreptul la îmbunătățirea continuă a nivelului de trai

240. În Republica Moldova sistemul de monitorizare și evaluare a sărăciei a fost aprobat în 2005, prin Hotărârea Guvernului nr. 851 „Cu privire la crearea sistemului de monitorizare și evaluare a sărăciei”. În conformitate cu această decizie, Biroul Național de Statistică asigură colectarea datelor necesare calculării indicatorilor privind sărăcia, calculează pragurile sărăciei și efectuează Cercetarea Bugetelor Gospodăriilor Casnice (CBGC), care reprezintă sursa principală de date pentru analiza sărăciei.

241. Republica Moldova a obținut progrese substanțiale în ultimii ani în raport cu reducerea sărăciei (din punct de vedere al asistenței sociale), indiferent dacă măsurăm sărăcia conform pragurilor internaționale sau naționale. Organele de conducere și cele administrative au demonstrat interes pentru acest subiect și sunt vizibile eforturi în mai multe domenii, inclusiv în cadrul sistemului de asistență socială. În acest caz, transformările sistemului de protecție socială din ultimul deceniu au generat rezultate pozitive privind acoperirea grupurilor vulnerabile și eficiența costurilor. Cu toate acestea, continuă să existe provocări, atât în raport cu acoperirea grupurilor vulnerabile de programele existente, precum și eficacitatea susținerii beneficiarilor în tranziția lor din sărăcie pe termen lung.

242. Instrumentul principal, care acționează în calitate de rețea de protecție socială pentru familiile sărace (legislația utilizează noțiunea de familii defavorizate) și oferă sprijin pentru tranziția din sărăcie, este programul Ajutor Social. Programul de asistență socială Ajutor Social a fost lansat în 2008 și a fost conceput

în calitate de program bazat pe evaluarea conform metodei proxy, prin intermediul transferurilor în numerar, înlocuindu-le pe cele oferite în baza prestațiilor categoriale (Legea nr. 133/2008 cu privire la ajutorul social și Regulamentul cu privire la modul de stabilire și plată a ajutorului social, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 1167/2008). Programul a fost introdus ca măsură de contracarare a fragmentării programelor de protecție socială și a ineficienței investițiilor publice în domeniul respectiv.

243. Programul Ajutor Social este destinat familiilor defavorizate, având drept scop reducerea sărăciei și promovarea auto-susținerii. Programul prevede asigurarea unui venit lunar minim garantat (VLMG) care este un nivel minim calculat garantat de stat unei familii (la moment constituie 1363 lei) și include trei seturi de criterii, pe care solicitanții trebuie să le întrunească pentru a se califica pentru prestații. Suplimentar unei evaluări a veniturilor și statutului ocupațional al membrilor familiei, acesta include, de asemenea, un scor proxy care evaluează bunăstarea familiei. Pentru a se califica în cadrul programului, familiile trebuie să întrunească toate cele trei seturi de criterii. Familiile care sunt eligibile pentru program sunt, de asemenea, eligibile pentru ajutor în perioada rece a anului (APRA), care reprezintă o prestație în quantum fix (în perioada 01.11.2021-31.03.2022 a constituit 700 de lei lunar). Menționăm că pragul de venituri pentru APRA este mai mare decât pentru Ajutor Social (AS) și, prin urmare, mai multe familii se califică pentru acest sprijin financiar.

244. Mijloacele financiare suplimentare la bugetul familiei primiți din prestația de AS/APRA sânt folosiți pentru a completa bugetul familiei în vederea acoperirii necesităților identificate (hrană, medicamente, haine/încălțăminte, servicii/încălzire și școlarizare etc.) fără a fi condiționată sau restrânsă.

245. Complementar, datele statistice privind implementarea Legii cu privire la ajutorul social arată că marea majoritate a beneficiarilor de ajutor social – 76% reprezintă familiile care locuiesc în mediul rural. Mai multă informație statistică este reprezentată conform tabelului:

Tabelul:6

BENEFICIARY HHS, TOTAL	2021 – 03.2022
RURAL	76 %
URBAN	24 %
FEMALE	55 %
MALE	45 %
FAMILIES WITH CHILDREN	38 %
FAMILY WITH PENSIONERS (62+ YEARS)	25 %
FAMILY WITH MEMBERS WITH DISABILITIES	54 %

Sursa: Ministerul Muncii și Protecției Sociale

246. O acțiune în acest sens pentru îmbunătățirea nivelului de trai îl constituie și necesitatea combaterii corupției, inclusiv a fenomenului mituirii. Centrul Național Anticorupție (în continuare – CNA) anual (cel puțin de două ori pe an), formează continuu angajații autorităților publice pentru asigurarea integrității instituționale pe următoarele teme: 1. „Regimul juridic al cadourilor”; 2. „Protecția avertizorilor de integritate”.

247. În perioada de raportare, ofițerii CNA au fost implicați în lansarea cursului pe platforma de învățământ la distanță „*Anticorupție și Integritate*”, dezvoltând conținutul cursului de e-learning menționat care cuprinde: 3 module formate din 24 de obiecte de studiu și 2 teste de evaluare (Modulul I „Generalități privind corupția, anticorupție și integritate” - 2 subiecte; Modulul II „Măsuri de asigurare a integrității instituționale” - 14 subiecte; Controlul integrității și răspunderea pentru lipsa de integritate „- 8 obiecte; Proba finală de evaluare Cursul „Anticorupție și Integritate” se adresează tuturor funcționarilor publici, inclusiv angajaților CNA, care vor desfășura autoformare în domeniile vizate prin îmbunătățirea competențelor profesionale. În ceea ce privește măsurile specifice de prevenire a corupției în poliție, CNA a fost lansat Campania de informare și conștientizare anticorupție, desfășurată în parteneriat cu Inspectoratul General de Poliție, cu genericul „Raportați! Atitudinea ta contează!”. În contextul acestei activități, ofițerii

CNA au asigurat în 2021 pregătirea a 1.302 polițiști în 21 de ședințe de informare, de la tot atâtea inspectorate teritoriale din țară. De asemenea, alături de voluntarii CNA și reprezentanții Inspectoratului General de Poliție, publicul a fost informat despre importanța cultivării culturii integrității, utilizând Centrul Mobil de Informare și agenții Inspectoratului Național de Patrulare, difuzând materiale informative și purtând discuții cu cetățenii și modalitățile de raportare a acestora.

248. CNA planifică noi acțiuni de informare și conștientizare anticorupție în contextul campaniei respective în alte zone ale țării, care urmează să fie desfășurate în semestrul 3 al acestui an. În vederea evitării infracțiunilor de corupție în activitatea înalților funcționari și responsabili, li se interzice căutarea sau acceptarea de cadouri (bunuri, servicii, favoruri, invitații sau orice alt avantaj) care sunt destinate acestora personal sau familiei lor, în cazul în care oferirea sau dăruirea lor are legătură directă sau indirectă cu desfășurarea activității lor profesionale (cadouri inadmisibile). Solicitarea sau acceptarea de cadouri inadmisibile constituie fapte de corupție în sensul Codului penal.

249. Totuși, legislația stabilește și o anumită categorie de cadouri admisibile, oferite din politețe sau primite în cadrul procedurilor de protocol, care pot fi acceptate de agențiile publice, inclusiv de judecători. Astfel, modul de evidență, evaluare, păstrare, utilizare și răscumpărare a cadourilor oferite din politețe sau cu ocazia acțiunilor de protocol (cadouri admisibile) și cadourilor inadmisibile oferite agenților publici este reglementată în Regulamentul privind regimul juridic al cadourilor, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 116 din 26.02.2020.

250. Legislația națională reglementează dezvăluirea practicilor ilegale de către entitățile publice și private, procedura de examinare a acestor dezvăluiri, drepturile avertizorilor și măsurile de protecție ale acestora, obligațiile angajatorilor, competențele autorităților responsabile cu examinarea acestor dezvăluiri și protecția avertizorilor integritate. Legea urmărește să sporească cazurile de dezvăluire a practicilor ilegale și alte dezvăluiri de interes public prin:

- promovarea climatului de integritate în sectorul public și privat;
- asigurarea protecției avertizorilor împotriva represaliilor în contextul examinării dezvăluirii unor practici ilegale care sunt de interes public;
- prevenirea și sancționarea represaliilor împotriva avertizorilor.

Subiectele care intră sub incidența Legii nr. 122/2018 sunt:

- salariații;
- avertizorii;
- angajatorii;
- autoritățile care examinează dezvăluirile de practici ilegale;
- autoritățile de protecție a avertizorilor.

251. Autoritățile responsabile de examinarea dezvăluirilor de practici ilegale sunt angajatorii, în cazul dezvăluirii unor practici ilegale interne, și Centrul Național Anticorupție, în cazul dezvăluirii unor practici ilegale externe. (Articolele 10 din Legea nr. 122/2018).

252. Centrul Național Anticorupție, în calitate de autoritate responsabilă de examinarea dezvăluirilor de practici ilegale:

- asigură promovarea și funcționarea liniei naționale anticorupție;
- înregistrează dezvăluirile de practici ilegale primite în scris, prin sistemul electronic de dezvăluire online, precum și cele primite la linia națională anticorupție, dacă îndeplinesc cerințele de conținut prevăzute la articolul 11 din legea națională;
- examinează dezvăluirile de practici ilegale privind manifestările de corupție și comunică în scris salariatului rezultatul examinării în termenul prevăzut la art. 12;
- transmite, în termen de 3 zile lucrătoare, altor entități publice, potrivit competențelor acestora, dezvăluirile de practici ilegale care au ca subiect alte practici ilegale decât cele prevăzute la lit. c) și constituie amenințări sau prejudicii aduse interesului public.

253. În ceea ce privește implementarea în practică a Legii 122/2018, din 2019 până în prezent, Centrul Național Anticorupție a înregistrat și examinat 10 rapoarte externe de practici ilegale. Calitatea de avertizor a fost atribuită la 6 persoane, iar alte 4 persoane nu au solicitat atribuirea acestui statut.

254. Pentru Republica Moldova îmbunătățirea sectorului justiției și asigurarea unui principiu de „toleranței zero” față de acte de corupție rămâne în continuare o prioritate majoră. Asigurarea integrității

actorilor din sectorul justiției, responsabilizarea acestora, precum și lupta împotriva corupției au fost declarate obiectiv național prin diverse angajamente internaționale și documente de politici. Astfel, în rezultatul implementării primului document cuprinzător de politici pentru sectorul justiției, au fost înregistrate următoarele realizări pe segmentul combaterii corupției:

- instituite noi mecanisme de prevenire a corupției și garantare a integrității în sectorul justiției;
- revizuite codurile de etică a actorilor din sectorul justiției și create mecanisme pentru investigarea/reacționarea la abaterile etice;
- create noi mecanisme de selecție, evaluare a performanțelor și răspundere disciplinară a judecătorilor; consolidat rolul și statutul Inspecției judiciare;
- realizate reforme de ordin legislativ și instituțional prin care au fost consolidate capacitățile de administrare a sistemului judecătoresc: Consiliul Superior al Magistraturii și organele specializate ale acestuia;
- revizuite procedurile de executare a hotărârilor judecătorești;
- regândite și consolidate normele privind organizarea și funcționarea profesiilor conexe sectorului justiției: notari, avocați, executori judecătorești, experți judiciari, mediatori, administratori autorizați, traducători/interpreți;
- asigurată reforma procuraturii, a organelor de administrare a acesteia, a statutului procurorilor, create și fortificate procuraturile specializate etc.

255. Stabilirea de iure a mecanismului eficient de responsabilizare a judecătorilor s-a realizat prin adoptarea, în anul 2018, a modificărilor la legea ce reglementează răspunderea disciplinară a judecătorilor. Modificările au revizuit mecanismul de examinare a abaterilor disciplinare, a fost fortificat rolul inspectorului-judecător și excluse interpretările vagi privind faptele ce constituie abateri disciplinare a judecătorilor, concretizate aspectele ce țin de selectarea membrilor supleanți ai colegiului disciplinar.

256. De asemenea, prin modificările adoptate în anul 2018 în partea ce ține de reforma sistemului judecătoresc, s-a propus sporirea eficacității și independenței sistemului judiciar (consolidarea rolului CSM să asigure promovarea un sistem bazat pe merit și transparent pentru selecția și cariera judecătorilor; uniformizarea modalităților de acces în funcția de judecător; asigurarea competitivității procedurilor de promovare și transferare a judecătorilor; limitarea calității de membru al CSM la un singur termen; limitarea dreptului de vot al Procurorului General, președintelui Curții Supreme de Justiție și ministrului justiției în problemele referitoare la cariera judecătorilor; instituirea unui sistem efectiv de contestare a hotărârilor CSM (jurisdicție deplină pe fond, ședințe publice obligatorii și hotărâri motivate).

257. Totodată, măsuri de ordin legislativ și practic au fost realizate în perioada 2017 – prezent, întru asigurarea accesului la justiție. Astfel, a fost reconfigurat subsistemul informațional e-Dosar judiciar, parte integrantă a Sistemului Integrat de Gestionare a Dosarelor (PIGD), care permite actualmente crearea și administrarea dosarului electronic prin depunerea cererilor în instanță online, cu accesul părților la dosar, coordonarea electronică a agendei ședințelor de judecată de către participanții la proces, prezentarea probelor și distribuirea materialelor în format electronic, introducerea mecanismului de citare electronic etc. Instanțele de judecată au fost dotate cu echipament în vederea inițierii procesului de dezvoltare a aplicației e-Dosar judiciar. Soluția informatică creată este una din măsurile de atenuare a efectelor reformei sistemului judecătoresc, utilizarea căreia va evita multiplele deplasări către instanță pentru depunerea și recepționarea actelor, altor activități ce țin de organizarea ședințelor, părțile urmând să se prezinte în fața judecătorului doar la examinarea nemijlocită a cauzei.

258. Prin modificările adoptate de Parlament la 15 februarie 2018 la Codul de procedură civilă s-a reușit simplificarea procedurii civile prin reducerea numărului de măsuri în contestarea hotărârilor judecătorești; raționalizarea mecanismelor pentru a se asigura că participanții la proces se bucură de dreptul la apărare și publicitatea procesului; îmbunătățirea pregătirii cauzei pentru dezbateri; introducerea unor proceduri simplificate și urgente pentru anumite cauze civile, inclusiv a dispozițiilor privind combaterea abuzurilor, norme de înregistrare a probelor și obiecții /proceduri judiciare; îmbunătățirea căilor de atac.

259. Codul penal a fost recent modificat prin Legea nr. 165/2020, în vederea ajustării sancțiunilor penale pentru infracțiunile de corupție, astfel fiind majorată pedeapsa cu închisoarea pentru infracțiunile de la articolele din Codul penal: 243 Spălarea banilor, 326 Traficul de influență, 3261 Exercițarea atribuțiilor în sectorul public în situație de conflict de interese, 327 Abuzul de putere sau abuzul de serviciu.

260. Întru asigurarea continuității reformelor în domeniul justiției, la finele anului 2021, a fost adoptat un nou document de politici Strategia pentru asigurarea integrității și independenței sectorului justiției pentru anii 2022 – 2025. Strategia cuprinde o abordare strategică și sistemică a problemelor existente și stabilește instrumente de soluționare și determină impactul așteptat. Independența, responsabilitatea și integritatea actorilor din sectorul justiției reprezintă unul din cele trei direcții strategice de intervenție ale documentului de politici. Obiectivele setate în cadrul respectivei direcții strategice sunt:

- consolidarea independenței sistemului judecătoresc și a sistemului procuraturii;
- consolidarea integrității și responsabilității în sectorul justiției;
- sporirea gradului de transparență și a încrederii în justiție;
- consolidarea capacităților profesiilor conexe sistemului justiției.

261. Actualmente, în temeiul prevederilor Legii nr. 26/2022, este în proces de desfășurare exercițiul de evaluare sub aspectul integrității și intereselor a candidaților pentru funcția de membru în Consiliul Superior al Magistraturii și Consiliul Superior al Procurorilor (procedura de prevetting) care va fi ulterior succedată de o procedură extinsă de evaluare externă (vetting) a tuturor magistraților din actualul sistem judecătoresc. Respectivul mecanism a fost agreat de către forurile internaționale cu competențe în domeniu.

262. Cu referire la măsurile de eficientizare a activității autorităților cu competențe în domeniul anticorupție, se va nota proiectul de lege care actualmente se definitivează de către Ministerul Justiției în vederea limitării competențelor Procuraturii Anticorupție (PA) la investigarea cauzelor de corupție de nivel înalt și restructurării Centrului Național Anticorupție (CNA). În linii mari se propune: cauzele de corupție mică să fie examinate de procuraturile teritoriale; stabilirea listei subiecților care cad sub incidența competenței CNA sau PA; stabilirea unor praguri valorice ridicate pentru ca în competența PA să rămână doar acele infracțiuni care pot fi subsumate conceptului de corupție mare.

2. Măsuri privind asigurarea accesului la servicii de apă și sanitație

263. Guvernul Republicii Moldova susține și implementează recomandările ONU cu privire la intensificarea eforturilor de îmbunătățire a accesului populației la servicii de alimentare cu apă potabilă și de sanitație gestionate în siguranță. A fost elaborat și este implementat Programul Național pentru implementarea Protocolului privind Apa și Sănătatea pentru anii 2016-2025, aprobat prin HG 1063/2016, care stabilește obiectivele naționale și acțiunile necesare pentru realizarea acestora. Astfel, conform datelor naționale, în 2021, 70% din populația generală, inclusiv 98% din populația urbană și 48% din populația rurală au avut acces la un sistem de alimentare cu apă gestionat în siguranță, în creștere cu 1.5% față de anul 2020. Evidențele indică, că 88% din instituțiile de învățământ preșcolar și școlare au acces la un sistem de alimentare cu apă gestionat în siguranță. Conform datelor Biroului Național de Statistică (BNS), numărul localităților cu acces la sistemele de alimentare cu apă în anul 2020 față de anul 2017 a crescut cu 58 de localități. 82% din localități sunt conectate la sisteme de alimentare cu apă, și circa 18% din localitățile rurale nu au acces la sistemele de alimentare cu apă.

264. În vederea asigurării accesului echitabil la apă și sanitație pentru grupurile vulnerabile și marginalizate a fost analizat cadrul normativ și instituțional pentru identificarea barierelor și stabilite mecanismele financiare pentru asigurarea acestuia.

265. Astfel, s-a constatat că accesul la apă și sanitație în Moldova este influențat în principal de mediul de reședință și de nivelul venitului gospodăriei. Datele indică că, gospodăriile rurale și cele mai sărace, majoritatea cărora se află la fel în zonele rurale, au un acces de două ori mai redus la apă și sanitație decât gospodăriile urbane și cele cu venituri mari. Datele BNS și datele din sondajele de opinie naționale confirmă că cele mai semnificative inegalități în accesul la apă și canalizare se referă la inegalitățile după venituri. Acestea sunt urmate de inegalitățile bazate pe dizabilități și inegalitățile dintre romi și non-romi. Totodată, evidențele arată că dacă inegalitățile referitoare la accesul la apă sunt în scădere, atunci, inegalitățile în domeniul sanitației sunt mai pronunțate, în principal datorită investițiilor mai mici în zonele rurale.

266. Totodată, pentru asigurarea executării acțiunilor prioritare în domeniul protecției mediului, este prevăzut în Programul de activitate al Guvernului pentru anii 2021-2022 aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 235/2021, obiectivul-cheie la capitolului XV, indicatorul de produs/rezultat „infrastructură integrată de

gestionare a deșeurilor menajere solide planificată și proiectată”. În realizarea acestui indicator, Ministerul Mediului a intensificat procesul de pregătire a platformei pentru implementarea Legii nr. 89/2020 cu privire la ratificarea Acordului de finanțare cu Banca Europeană de Investiții prin intermediul proiectului „Deșeuri solide în Republica Moldova” ,cu un prim angajament al tranșei de 25 mil. EUR, din cadrul Programului de împrumut de 100 milioane de euro, destinat pentru finanțarea dezvoltării infrastructurii în Regiunile de management al deșeurilor (poligoane regionale de depozitare a deșeurilor, stații de sortare, compostare, stații de transfer, etc.) care constituie veriga principală a sistemului de management integrat al deșeurilor.

267. De asemenea, se implementează Strategia de management al deșeurilor a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2027, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 248/2013, care urmărește să stabilească direcția activităților de dezvoltare a infrastructurii și a serviciilor necesare gestionării adecvate a deșeurilor în vederea protejării mediului și sănătatea populației, acordă prioritate acțiunilor în conformitate cu ierarhia UE a deșeurilor (reducerea, reutilizarea, reciclarea, recuperarea, eliminarea), iar instrumentele de evaluare a ciclului de viață sunt utilizate pentru a completa regulile generale și a modela mai bine cele mai eficiente soluții de gestionare a deșeurilor.

268. A fost elaborat conceptul documentului de politici publice: „Programul Național de Management al Deșeurilor pentru anii 2022-2027” care a fost supus consultărilor publice. Acest program va asigura corelarea cu documentele de politici în domeniul protecției mediului, care tangențial contribuie la dezvoltarea sectorului, în special din perspectiva utilizării surselor de energie regenerabilă, ecologizării întreprinderilor mici și mijlocii (producerea mai pură și consumul durabil), inclusiv și prin achiziții publice durabile. În perspectivă vor fi efectuate activități pentru consolidarea cadrului politic care va contribui la dezvoltarea sectorului prin actualizarea Strategiei de Mediu și a Programului de promovare a economiei „verzi”.

269. Concomitent, remarcăm și reglementările privind eliminarea treptată a produselor/articolelor din plastic (a pungilor de plastic cu excepția celor biodegradabile) care au intrat în vigoare începând cu 1 ianuarie 2021 conform prevederilor Legii nr. 274/2018 pentru modificarea articolului 201 din Legea nr. 231/2010 cu privire la comerțul interior, care stabilește interdicții la utilizarea/comercializarea farfuriilor, paharelor, altor accesorii ale serviciilor de masă și bețișoarelor, de unică folosință, fabricate din plastic, cu excepția celor biodegradabile.

270. Un element nou în politica de management al deșeurilor este instituirea în cadrul Ministerului Mediului a Serviciului politici în domeniul economiei circulare și instrumentelor economice, care va permite conlucrarea mai eficientă cu mediul de afaceri prin intermediul unei platforme de dialog organizată în cadrul ministerului. Direcțiile prioritare ale Serviciului sunt orientate la: dezvoltarea politicii în domeniul economiei circulare, economiei verzi, instrumentelor economice de mediu, plăți și taxe de mediu și a responsabilității extinse a producătorului.

271. În scopul aplicării Regulamentului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje (H.G. nr. 561/2020), Ministerul Mediului a elaborat următoarele acte normative:

- Ordinul Ministerului Mediului nr. 12 din 18.11.2021 privind Instituirea grupului de lucru pentru elaborarea proiectului Regulamentului privind instrumentul financiar de punere în aplicare a REP pentru ambalaje;
- Ordinul Agenției de Mediu nr. 19 din 19.07.2021 de punerea în aplicare a pct. 49 din Regulamentul privind ambalajele și deșeurile de ambalaje;
- Ordinul Agenției de Mediu nr. 28 din 01.10.2021 privind aprobarea Instrucțiunii cu privire la implementarea Regulamentului privind ambalajele și deșeurile de ambalaje.

272. În contextul implementării reglementărilor de responsabilitate extinsă a producătorului și monitorizării nivelului de atingere a ȋntelilor de colectare a deșeurilor, a fost aprobată HG nr. 586/2020 pentru aprobarea Regulamentului privind gestionarea bateriilor și acumulatorilor și deșeurilor de baterii și acumulatori.

ARTICOLUL 12

1. Sănătatea fizică și mintală a populației

273. Evidențele rezultatelor științifice indică că condițiile de trai și stilul de viață ale populației, inclusiv deprinderile nocive, sunt determinate ce influențează esențial calitatea vieții și starea de sănătatea a populației, reflectată în indicatorii de sănătate.

274. Cele mai recente evidențe indică că rata fumătorilor printre populația de etnie romă este de circa 31%, mai înaltă comparativ cu cea printre populația non-romă – circa 19%. Totodată, în contextul stabilirii obiectivului de diminuare a consumului de tutun, Republica Moldova a întreprins măsuri de control al consumului de tutun pentru întreaga populație, care include și cea de etnie romă. A fost elaborat, aprobat și implementat Programul Național privind controlul tutunului pentru anii 2017-2021 și a Planului de acțiuni pentru implementarea acestuia (HG nr.1015/2017). La nivel de unități administrativ teritoriale au fost elaborate și aprobate Planurile raionale de control al tutunului, inclusiv în raioanele cu densitatea mare a populației de etnie romă, excepție sunt doar 5 teritorii, inclusiv raionul Vulcănești, ce are o pondere mai înaltă de populație de etnie romă.

275. În comun cu Ministerul Finanțelor a fost elaborat planul de majorare a accizelor la țigările cu filtru și fără filtru până în anul 2025 și care este stabilit nu mai mic de 90 de euro pentru 1000 de țigări, conform angajamentelor din Acordul de Asociere între Republica Moldova și Uniunea Europeană. În anul 2020 veniturile la bugetul de stat acumulate din accizele la produsele din tutun au fost de circa 289 mil lei.

276. Sunt aplicate prevederile art. 25 alin. (6) din Legea nr. 278/2007 privind interzicerea comercializării produselor din tutun și produselor conexe în unitățile cu suprafața comercială mai mică de 20 m² amplasate la o distanță mai mică de 200 m de la instituțiile de învățământ și instituțiile medico-sanitare.

277. Începând cu 01 ianuarie 2018 pe pachetele unitare și pe ambalajul exterior al produselor din tutun, al tutunului destinat rulării în țigarete și al produselor conexe plasate pe piață sunt, obligatoriu sunt expuse avertismentele de sănătate și informațiile de etichetare conform Regulamentului sanitar privind avertismentele de sănătate și etichetarea produselor din tutun, a tutunului destinat rulării în țigarete și a produselor conexe, HG nr. 613/2017. Toate produsele din tutun și conexe sunt plasate pe piață numai după coordonarea la Agenția Națională pentru Sănătate Publică a avertismentelor de sănătate și informațiilor de etichetare.

278. IMSP Dispensarul Republican de Narcologie pe parcursul anului 2020 a prestat servicii de tratament medicamentos a dependenței de tutun pentru 4780 de persoane, inclusiv pentru 4648 de persoane în condiții de ambulatoriu și acordate servicii de consiliere pentru renunțare la fumat la 1388 de persoane. Suplimentar, asistența de consiliere privind renunțarea la fumat a fost oferită pentru 21.194 de fumători de către medicii narcologi din teritoriile administrative. În anul 2021, servicii de tratament medicamentos a dependenței de tutun au fost acordate pentru 5621 de persoane. La 34.697 de fumători li s-a acordat asistență de consiliere privind renunțarea la fumat de medicii narcologi. În cadrul Dispensarului Narcologic Republican funcționează linia verde gratuită de consiliere și renunțare la fumat (cu numărul de telefon: 080010001).

279. Pe parcursul anului 2020, medicii de familie au oferit asistență de consiliere primară privind renunțarea la fumat la 225.295 de persoane, iar în anul 2021 la 211.184 de persoane.

280. Referitor la bolile pulmonare printre femeile de etnie romă, informăm că datele statistice administrative produse în Republica Moldova nu sunt dezagregate după variabila naționalitate, iar studii focusate pe dimensiunile de naționalitate în perioada 2016-2020 nu au fost realizate. Astfel, prevalența generală prin boli pulmonare înregistrată în Republica Moldova a crescu de la 547.255 de cazuri în anul 2016 la 604.131 de cazuri în 2019, și s-a redus la 441.993 de cazuri în anul 2020, o cauza ar fi și pandemia de Covid-19. Totodată, măsurile de control și de diminuare a efectelor pandemiei întreprinse de autoritățile naționale cu suportul partenerilor de dezvoltare au fost direcționate spre întreaga populație, inclusiv cea de etnie romă.

281. În perioada de pandemie au fost întreprinse măsuri pentru asigurarea controlului tuberculozei, inclusiv în teritoriile cu o populație concentrată de etnie romă. Au fost elaborate și aprobate:

- Protocolului clinic național „Tuberculoza la copil”;
- Ordinul Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 440/2020;

- Protocolului clinic național „Tuberculoza la adult”, ordinul Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 441/2020;
- Ordinul Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 471/2020 „cu privire la unele măsuri suplimentare pentru asigurarea accesului populației la asistență medicală în perioada stării de urgență de sănătate publică”;
- Dispoziția Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 102-d/2020 „cu privire la organizarea activității serviciului de ftiziopneumologie teritorial în condițiile epidemiei COVID – 19”;
- Dispoziția Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 115-d/2020 „cu privire la organizarea implementării tratamentului antituberculos video-observat în condițiile epidemiei COVID – 19”;
- Dispoziția Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 313-d/2020 „cu privire la organizarea depistării țintite a cazurilor TB în condițiile pandemiei COVID -19”;
- Dispoziția Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 85-d/2021 „cu privire la organizarea activităților de depistare țintită și activităților de informare, educare și suport psiho-social pentru creșterea aderenței la tratament și prevenirea recidivelor, implementate de către organizațiile neguvernamentale”.

282. Totodată, menționăm că Constituția Republicii Moldova garantează cetățenilor servicii esențiale medicale gratuite, inclusiv cetățenilor de etnie romă. Conform Legii ocrotirii sănătății nr. 411/1995, statul garantează respectarea drepturilor tuturor cetățenilor la serviciile de sănătate prin sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală: acordarea de asistență medicală primară, asistență medicală urgentă la etapa prespitalicească, asistență medicală spitalicească, în limitele și în volumul stabilit. Dreptul la sănătate tuturor cetățenilor Republicii Moldova este asigurat fără deosebire de naționalitate, rasă, sex, apartenență socială și religie.

283. În conformitate cu legislația națională, persoanele de etnie romă au aceleași drepturi și obligații în domeniul asigurării obligatorii de asistență medicală ca și toți cetățenii Republicii Moldova. În baza Legii cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală nr. 1585/1998, Guvernul are calitatea de asigurat pentru 14 categorii de persoane neangajate și aflate la evidența instituțiilor abilitate ale Republicii Moldova. În cazul când persoanele, inclusiv cele de etnie romă, nu fac parte din categoriile de persoane asigurate de Guvern, acestea urmează să se încadreze în una din categorii de persoane asigurate în cadrul sistemului asigurării obligatorii de asistență medicală: persoane încadrate în câmpul muncii sau persoane care se asigură în mod individual.

284. În cadrul asigurării obligatorii de asistență medicală persoanele asigurate beneficiază de asistență medicală în volumul stabilit de Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală: asistență medicală primară; asistență medicală urgentă prespitalicească; asistență medicală spitalicească; asistență medicală specializată de ambulator, inclusiv stomatologică; servicii medicale de înaltă performanță, îngrijiri medicale la domiciliu.

285. Asistența medicală urgentă prespitalicească și asistența medicală primară este acordă tuturor persoanelor, inclusiv celor ce nu au statut de persoană asigurată, în volumul stabilit de Programul unic, inclusiv prescrierea medicamentelor și dispozitivelor medicale compensate în conformitate cu actele normative în vigoare.

286. Serviciile medicale pentru maladiile social-condiționate (cancer, TB, HIV/SIDA, etc.) și stările de urgență cu impact major asupra sănătății publice se acordă din contul mijloacelor fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală, atât, persoanelor asigurate, cât și neasigurate.

287. Din bugetul stat și FAOAM este finanțată implementarea Programelor naționale în ariile prioritare de sănătate publică: controlul BNT - diabet zaharat, cardiovasculare, sănătate mintală etc, și a bolilor transmisibile ex: imunizările, controlul și prevenției tuberculozei, HIV/SIDA, hepatitelor virale B, C și D etc., destinate întregii populații, indiferent de statutul de asigurare.

288. Totodată, evidențele naționale indică că accesul la servicii medicale rămâne o limită de sistem cu efecte pentru întreaga populație a Republicii Moldova și nu doar pentru romi, iar cea mai vulnerabilă categorie de populație rămâne a fi persoanele cu dizabilități. Astfel, evidențele unei analize conclud că circa 37% din populația de etnie romă nu s-au adresat la medic când a avut nevoi și circa

35% din populația non-romă, și 48% din gospodăriile cu persoane cu dizabilități. Adulții romi mai frecvent au un loc de muncă informal sau nu activează în câmpul muncii pe un termen lung, și respectiv nu dețin asigurarea medicală. Ponderea populației de etnie romă cu asigurare medicală (48.8%) este substanțial mai mică decât ponderea persoanelor non-rome asigurate (72.3%) .

289. Referitor la dreptul persoanelor străine la servicii de sănătate, în Republica Moldova conform legislației în vigoare, străinii încadrați în câmpul muncii în baza unui contract individual de muncă, precum și cetățenii străini și apatrizii cu domiciliul în Republica Moldova, au aceleași drepturi și obligații privind accesul la serviciile medicale ca și cetățenii Republicii Moldova. Serviciile medicale pot fi accesate prin sistemul de asigurare obligatorie de asistență medicală, ce presupune posedarea/procurarea obligatorie a poliței de asigurare obligatorie de asistență medicală. Persoana ce deține polița este scutită de cheltuielile pentru serviciile medicale, stabilite în Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală.

290. Menționăm că asigurarea acoperirii universale cu servicii de sănătate este unul dintre obiectivele stabilite de Organizația Națiunilor Unite la adoptarea Obiectivelor de Dezvoltare Durabilă până în anul 2030. Republica Moldova a definit clar politicile statului în domeniul asistenței medicale. Principiile accesului universal la serviciu de sănătate și eliminarea inegalităților prin acoperirea cu servicii de sănătate sunt fixate în Strategia Națională de Dezvoltare 2030 și proiectul Strategiei Naționale de Sănătate 2031, ceea ce corespunde cu Agenda 2030.

291. Din sursele bugetului de stat și a fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală se finanțează implementarea Programelor naționale în ariile prioritare ale sănătății publice: controlul bolilor netransmisibile - diabet zaharat, cardiovasculare, sănătate mintală etc, a bolilor transmisibile ex: controlul și prevenției tuberculozei, HIV/SIDA, hepatitelor virale B, C și D etc, și programul de imunizări, beneficiari ai cărora sunt atât persoane asigurate, cât și cele neasigurate medicale.

292. Programul național de incluziune socială a persoanelor cu dizabilități pentru anii 2017-2022 (HG nr. 723/2017) prevede o abordare intersectorială în incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități și asigurarea respectării drepturilor fundamentale ale acestora în egală măsură cu ceilalți cetățeni în toate domeniile vieții sociale. Obiectivul specific nr. 3 al Programului stabilește sporirea accesului persoanelor cu dizabilități la servicii medicale, de abilitare și de reabilitare de calitate.

293. Persoanelor în etate sunt acordate servicii medicale specifice condițiilor stării de sănătate la nivel de asistență medicală primară și în spitale (în secțiile de geriatrie): îngrijiri de lungă durată, cu accent pe servicii specifice de tratament de lungă durată al maladiilor cronice, reabilitare (kinetoterapie, medicină fizică). Serviciile de îngrijire la domiciliu, inclusiv cele paliative, sunt prestate de medicul de familie și asistentul medicului de familie.

294. La nivelul asistenței medicale specializată de ambulator specialistul de profil prestează servicii medicale complexe persoanelor vârstnice. La fel, sunt acordate servicii medicale geriatrie orientate spre probleme specifice persoanelor în vârstă, de îngrijiri de lungă durată, cu accent pe servicii specifice de tratament geriatric de lungă durată al maladiilor cronice, reabilitare (kinetoterapie, medicină fizică), recuperare geriatrică.

295. Pentru îmbunătățirea accesului populației, inclusiv pentru cea din mediul rural, la servicii medicale de calitate, Programul unic al asigurării obligatorii de asistență medicală a fost completat cu metode moderne de diagnosticare și tratament (HG 245/2022).

296. Lista serviciilor de înaltă performanță a fost extinsă cu metode de investigații, precum testarea citogenetică prin FISH (hibridizare fluorescentă in situ) necesară pentru diagnosticarea leucemiei acute și cronice, dar și a limfoamelor maligne. Testarea citogenetică din contul fondurilor asigurării obligatorii de asistență medicală a fost extinsă pentru diagnosticarea altor tipuri de cancer, precum cel pulmonar, ovarian etc, care anterior era achitată de pacienți.

297. În anul 2022, a fost introdusă compensarea dispozitivelor medicale, inclusiv cele pentru determinarea glicemiei, pungile colectoare pentru stome, urostome și exoprotezele mamare, din FAOAM. Accesul la medicamentele compensate din FAOAM este extins pentru: pacienții cu diabet zaharat cu 7 denumiri comune internaționale (DCI) de analogi de insulină; persoanele care primesc îngrijiri paliative în condiții de ambulator cu 11 DCI de medicamente; copiii cu vârsta >5 ani și adulții cu tulburări de spectru autist cu un medicament compensat. Circa 20 DCI de alte medicamente din lista existentă au fost completate cu doze și forme farmaceutice noi ca urmare a autorizării acestora de

Agencia Medicamentului și Dispozitivelor Medicale.

298. Politicile statului sunt focusate în continuare pe asigurarea accesului universal la servicii de sănătate, îmbunătățirea continuă a calității serviciilor de sănătate, utilizarea celor mai moderne standarde de profilaxie, diagnostic, tratament și reabilitare.

299. De menționat în acest context fortificarea sistemului de supraveghere nutrițională a țării, elaborarea și implementarea politicilor naționale în domeniul controlului bolilor netransmisibile este o prioritate națională. Conform angajamentelor Agendei 2030, Republica Moldova și-a asumat până în 2030 eradicarea tuturor formelor de malnutriție și abordarea nevoilor nutriționale ale adolescentelor, femeilor însărcinate și celor care alăptează, precum și a persoanelor în etate, și creșterea productivității agricole și a veniturilor producătorilor agricoli mici prin asigurarea accesului sigur și egal la factori de producție, cunoștințe, servicii financiare și de piață.

300. În perioada de referință au fost modificate și completate Legea nr. 78/2004 privind produsele alimentare, Legea nr. 1227/1997 cu privire la publicitate și Codul contravențional nr.218/2008 în vederea restricționării publicității produselor alimentare nesănătoase și interzicerii implicării copiilor în publicitatea acestora. (Legea nr. 195/2016 privind modificarea și completarea unor acte legislative).

301. În scopul alinierii legislației naționale la legislația comunitară au fost elaborate și aprobate reglementări în domeniul produselor alimentare sănătoase, prin aprobarea următoarelor Hotărâri de Guvern:

- HG nr. 1099/2017 cu privire la aprobarea modificărilor și completărilor ce se operează în Regulamentul sanitar privind mențiunile nutriționale și de sănătate înscrise pe produsele alimentare.
- HG nr. 1100/2017 cu privire la aprobarea Listei de mențiuni de sănătate permise pentru înscrierea pe produsele alimentare, altele decât cele care se referă la reducerea riscului de îmbolnăvire și la dezvoltarea și sănătatea copiilor.
- HG nr. 899/2017 pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind adaosul de vitamine și minerale, precum și de anumite substanțe de alt tip în produse alimentare.
- HG nr. 1245/2018 cu privire la aprobarea regulamentelor sanitare privind aromele și anumite ingrediente alimentare cu proprietăți aromatizate destinate utilizării în/sau pe produsele alimentare și privind aromele de fum utilizate sau destinate utilizării în/sau pe produsele alimentare.
- HG nr. 483/2020 cu privire la aprobarea Procedurii comune de înregistrare pentru aditivii alimentari, enzimele alimentare și aromele alimentare.
- HG nr. 671/2020 Pentru aprobarea Regulamentului sanitar privind solvenții de extracție utilizați la fabricarea produselor alimentare și a ingredientelor alimentare, etc.

302. Întru asigurarea continuității implementării Programului național în domeniul alimentației și nutriției a fost elaborată HG nr. 284/2018, care a aprobat Planul de acțiuni pentru anii 2017-2020. Acesta prevede preluarea de către Consiliul coordonator în domeniul nutriției și alimentației a atribuțiilor Consiliului pentru coordonarea Programului național de reducere a afecțiunilor determinate de deficiența de fier și acid folic.

303. La fel, legislația Republicii a fost ajustată la prevederile Codului Internațional de Marketing a substituenților de lapte matern. Cu suportul UNICEF au fost pregătiți 25 evaluatori pentru efectuarea studiului de monitoring al respectării Codului Internațional de marketing al Substituenților de Lapte Matern (SLM). Experții naționali, împreună cu reprezentanții UNICEF Moldova, continuă activitățile asupra ajustării Legislației naționale la prevederile Codului Internațional de Marketing al Substituenților Laptelui Matern.

304. Referitor la promovarea alăptării copiilor mici la sân, anual, în perioada 1-7 august, sunt organizate acțiuni de comunicare, informare și conștientizare privind beneficiile alăptării în cadrul Săptămânii Mondiale de promovare a alăptării. În anul 2020 au fost elaborate materiale informaționale referitor la recomandările pentru alăptare în perioada pandemiei de Covid-19.

305. În cadrul Campaniei „Spune DA pentru Sănătatea Ta”, edițiile 2015 – 2016, care a avut scop informarea, motivarea și educarea populației cu privire la adoptarea unui mod de viață sănătos precum: alăptarea naturală de la naștere, alimentația corectă și echilibrată, evitarea deprinderilor

dăunătoare și practicarea exercițiilor fizice, în premieră a fost inclus mesajul destinat promovării alăptării „Alăptarea naturală – de la naștere”, inclusiv la locul de muncă. În acest context, au fost elaborate, tipărite și ulterior distribuite 13.000 de broșuri informative referitoare la beneficiile alăptării, atât, pentru copil, cât, și pentru mamă. La posturile TV și radio zilnic este transmis mesajul: „Alăptarea exclusivă în primele 6 luni, asigură o viață sănătoasă pentru copilul dumneavoastră”. Totodată, datele statistice indică că este necesar de alocat de către stat un efort suplimentar pentru a stopa descreșterea proporției copiilor alăptați la sân. A se vedea în tabelul nr.7 „Proporția copiilor alăptați %”.

Tabelul:7

Anul	până la 3 luni	până la 6 luni	până la 1 an
2015	92,4	84,8	71,8
2016	92,7	85,9	72,4
2017	89,5	82,4	71,0
2018	89,3	81,2	69,5
2019	89,1	81,2	69,3

Sursa: Ministerul Sănătății

306. La fel, pe dimensiunea învățământului general, au fost elaborate și sunt implementate Recomandările pentru un regim alimentar sănătos și activitate fizică adecvată în instituțiile de învățământ din Republica Moldova (ordinul Ministrului Sănătății nr. 638/2016), care are stabilit:

- îmbunătățirea stării de sănătate a copiilor și tinerilor și creșterea potențialului acestora în ceea ce privește reușita lor academică;
- prevenirea la copii a excesului de greutate și obezitate, a cariilor dentare, precum și a dezvoltării unor boli netransmisibile, pe parcursul vieții, mai ales a diabetului, bolilor cardiovasculare și a cancerului;
- eradicarea subnutriției, inclusiv a deficiențelor de micronutrienți;
- promovarea sănătății în rândul copiilor, tinerilor și familiilor, cu accentul pe alimentație sănătoasă și activitate fizică.

307. În instituțiile educaționale a fost inițiat și implementat în 2017 proiectul „Fructe proaspete pentru tine”, susținut de UNICEF și PNUD, cu pilotarea în 5 școli și grădinițe din mun. Chișinău, cu oferirea a câte un măr zilnic fiecărui copil. Proiectul a fost implementat cu participarea unei rețele marketuri (Linella) și a unei bănci comerciale (Mobiasbanca).

308. În scopul implementării măsurilor referitoare la alimentația sănătoasă în instituțiile de învățământ general și ameliorarea statutului nutrițional al copiilor și elevilor, precum și prevenirea intoxicațiilor alimentare, bolilor diareice, bolilor netransmisibile, au fost elaborate și sunt aplicate instrucțiunile pentru organizarea alimentației copiilor/elevilor din instituțiile de învățământ general (HG nr. 722/2018). Au fost organizate acțiuni de sensibilizare a producătorilor autohtoni referitoare la reformularea produselor alimentare în vederea reducerii conținutului de sare, zahăr și grăsimi saturate și eliminării grăsimilor trans.

309. Pentru promovarea unui mod de viață sănătos, inclusiv alimentația sănătoasă, în contextul implementării inițiativei internaționale de „Școli care promovează sănătatea” a fost adaptat la contextul național suportul metodologic: manualul, instrumentul de autoevaluare și recomandările pentru planificarea acțiunilor pentru instituțiile preuniversitare „Cum să devii o școală care promovează sănătatea”. 22 de instituții preuniversitare au fost selectate pentru a pilota această inițiativă în anul 2019.

310. În contextul promovării unui mod de alimentație sănătos, au fost dezvoltate și implementate în perioada anilor 2019 – 2020 campaniile de comunicare: „Redu sarea din mâncare” (2019), focusată pe sensibilizarea populației despre riscurile pentru sănătate asociate unui consum mare de sare; campania „Alege ce mănânci” (2020), axată pe informarea populației despre daunele consumului de grăsimi trans și pe încurajarea unui mod de alimentație sănătos. Zilnic prin intermediul posturilor de televiziune sunt transmise mesaje promoționale privind reducerea consumului de sare, zahăr, grăsimi,

precum și practicarea mișcării fizice zilnice nu mai puțin de 30 min.

311. Au fost elaborate și sunt aplicate Protocoale Pachetului de intervenții esențiale în bolile netransmisibile (PEN) pentru medicii de familie orientate la evaluarea riscului de îmbolnăvire prin boli netransmisibile (BNT) prioritare și evaluarea factorilor determinanți prin intervenții scurte, inclusiv alimentația și nutriția, precum și a elementelor de promovare a sănătății, inclusiv al alimentației sănătoase și activității fizice. A fost modificată și completată curricula de instruire și educație continuă a medicilor și asistenților medicali prin actualizarea aspectelor de nutriție umană și prevenire a BNT și organizată instruirea în baza corniculelor modificate.

312. Pentru tratamentul și/sau profilaxia anemiilor ferodeficitare, anual din sursele fondurilor asigurărilor obligatorii de asistență medicală, femeile gravide și copii sunt asigurați gratuit cu preparate de fier și acid folic.

313. Pentru specialiștii în organizarea și desfășurarea acțiunilor de comunicare și informare pentru promovarea alimentației sănătoase și prevenirea BNT au fost elaborat materiale informaționale și ghiduri, inclusiv: 1) Ghidul familiei sănătoase; 2) Recomandări pentru prevenirea și autogestiunea diabetului zaharat, hipertensiunii arteriale; 3) Ghid privind alimentația sănătoasă și activitate fizică pentru persoanele aflate în regim de carantină și autoizolare; 4) Ghiduri pentru instituții medicale și instituții de educație privind activitatea în perioada de pandemie de COVID-19, etc.

314. De asemenea, au fost elaborate materiale informaționale (pliante, postere, panouri informative) pentru promovarea sănătății la nivel de comunitate: profilaxia hipertensiunii arteriale, a diabetul zaharat tip 2, prevenirea obezității la copii și adulți, promovarea mișcării, etc. În total au fost editate și distribuite beneficiarilor peste 100 mii de exemplare de materiale informaționale. La capitolul consolidarea capacităților și implicarea comunităților în promovarea sănătății, au fost implementate 10 proiecte locale de promovare a sănătății și reducerea factorilor de risc în următoarele raioane: Edineț, Briceni, Fălești, Ungheni, Orhei, Criuleni, Ștefan-Vodă, Cahul, Taraclia, Vulcănești.

315. În scopul sporirii gradului de informare și conștientizare a populației pentru prevenirea BNT condiționate de alimentația nesănătoasă, anual sunt organizate activități de promovare a alimentației sănătoase: Luna de profilaxie a bolilor diareice acute, intoxicațiilor alimentare și holerei, 1-31 mai; Ziua Europeană de prevenire a obezității, 20 mai; Săptămâna Mondială de promovare a alimentației la sân, 1–7 august; Ziua Mondială a Inimii, 29 septembrie; Ziua Mondială a profilaxie a diabetului, 14 noiembrie; etc. Mesajele de comunicare despre principiile unei alimentații sănătoase au fost direcționate spre grupurile țintă: femei, copii, gravide, vârstnici.

316. A fost creat și lansat portalul WEB dedicat aspectelor de promovare a sănătății și reducere a poverii BNT www.prosanatate.md, ce conține un domeniu separat „Nutriția”, unde sunt plasate informații utile, noutăți, evenimente, instrumente pentru acțiuni de comunicare, etc. Informarea copiilor și tinerilor despre aspectele alimentației sănătoase, se realizează la toate nivelele de studiu. În instituțiile de învățământ primar și secundar general, educația privind modul sănătos de viață se realizează continuu, atât la disciplinele obligatorii Biologie, Chimie, Dezvoltare personală, Educație pentru societate, cât și în cadrul disciplinei opționale Educația pentru sănătate. În activitățile curriculare și extrașcolare cu privire la promovarea alimentației sănătoase și a activității fizice sunt incluși toți elevii din sistemul de învățământ primar și secundar general.

317. Învățământul profesional tehnic. Programele interactive de promovare a unui mod sănătos de viață în învățământul profesional tehnic sunt realizate prin diverse activități la orele de dirigentie (1 oră/săptămână), în cadrul disciplinei obligatorii Educația pentru societate (1 oră/săptămână) și prin activități extracurriculare cu tematica privind promovarea unui mod sănătos de viață (cursuri, seminare, mese rotunde) cu participarea anuală a circa 1600 de persoane, inclusiv a profesorilor, profesorilor-diriginți, părinților.

318. În învățământul superior au fost organizate circa 40 de activități de promovare a unui mod sănătos de viață: ședințe, seminare, mese rotunde, ore educative conferințe etc., cu participarea anuală a circa 3000 de studenți. În scopul informării despre modul sănătos de viață, în special la facultățile de pedagogie sunt organizate întâlniri și lecții publice tematice cu participarea specialiștilor din domeniu.

319. Totodată, în contextul informării politicile naționale de cele mai recente și bune evidențe naționale în domeniul prevenirii și controlului BNT și reducerea factorilor de risc modificabili, precum alimentația nesănătoasă, au fost realizate mai multe studii. În anul 2016 a fost realizat Studiul național

privind consumul alimentar de sare în Republica Moldova, obiectivele căruia au fost: de a oferi date inițiale privind consumul de sodiu, potasiu și iod în cadrul unui eșantion randomizat de populație adultă; de a identifica produsele alimentare care contribuie la un consum alimentar crescut de sodiu al populației (de rând cu frecvența consumului acestora); de a evalua conținutul de iod în probele de sare alimentară utilizată în regimul alimentar al populației; cât și de a evalua cunoștințele, atitudinile, practicile și comportamentul populației privind consumul de sare. Evidențele studiului privind consumul de sare a constatat că 29% din populație are o mediană scăzută de secreție a iodului (sub 150 µg/l). În același timp, consumul mediu de sare a constituit 10.8 gr. zilnic, dublu mai mult decât este recomandarea OMS (5gr.). Analiza importului sării în 2019, denotă o discrepanță majoră între sarea iodată și cea neiodată. Astfel, au fost importate 115.732 tone de sare neiodată față de 16.440 tone de cea iodată. În anul 2016, Republica Moldova a participat la studiul regional „Mediul alimentar urban” privind valoarea nutritivă a produselor alimentare gata pentru consum.

320. În anul 2017 a fost realizat Studiul național al obezității la copii (COSI), runda a 4-a de cercetare, obiectivele căruia au fost măsurarea indicatorilor antropometrici la copiii cu vârsta de 7.0-7.9 și de 8.0-8.9 ani; evaluarea mediului alimentar și de activitate fizică în școală și în familie; determinarea prevalenței, precum și a tendințelor privind supragreutatea și obezitatea la copii, etc.

2. Măsuri de asigurare a dreptului la sănătate fizică și mintală calitativă

321. Potrivit prevederilor punctelor 23 și 25 din Regulamentul privind organizarea și funcționarea Consiliului Național pentru Determinarea Dizabilității și Capacității de Muncă, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 357/2018, la luarea deciziei privind gradul de dizabilitate, precum și la stabilirea termenului, managerii de caz țin cont de recomandările experților serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate (asistentul social, psihopedagogul, reabilitologul și alți experți din domeniul medical) și de eficiența măsurilor de reabilitare medicală și profesională, a serviciilor sociale, de formare și orientare profesională precum și educaționale.

322. Încadrarea/neîncadrarea în grad de dizabilitate se decide de către managerii de caz, după consultarea în mod obligatoriu a experților serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate (asistentul social, psihopedagogul, reabilitologul și alți experți din domeniul medical), care examinează dosarul și prezintă recomandări.

323. Pornind de la gradul de dizabilitate, gravitatea deficiențelor funcționale individuale cauzate de afecțiuni, traume, care duc la limitări de activitate și restricții de participare exprimate în raport cu funcționarea psihosocială corespunzătoare vârstei la copii și solicitarea socioprofesională (păstrarea capacității de muncă) la adulți, experții Serviciului pentru determinarea gradului de dizabilitate stabilesc și prescriu obligatoriu recomandări generale privind necesitățile persoanei cu dizabilități, sub formă de activități și servicii din domeniile: medical, asistenței sociale, educațional și ocupării în câmpul muncii, de care persoana are nevoie în procesul de incluziune socială, care sânt introduse în Sistemul informațional automatizat la compartimentul „Programul individual de reabilitare și incluziune socială”.

324. Totodată, menționăm că potrivit prevederilor Regulamentului-cadru privind organizarea și funcționarea Serviciului social „Asistență personală” și a Standardelor minime de calitate, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 314/2012, prestator de serviciu este autoritatea administrației publice locale de nivelul al doilea și a municipiului Bălți, precum și asociațiile obștești, fundațiile, instituțiile private fără scop lucrativ, înregistrate în conformitate cu legislația, având domeniul de activitate în sfera socială.

325. Astfel, în scopul susținerii APL în procesul de creare și dezvoltare a serviciilor sociale, Serviciul Social „Asistență personală” este finanțat prin intermediul pachetului minim de servicii sociale din mijloacele fondului de susținere a populației și prin transferuri cu destinație specială de la bugetul de stat la bugetele locale de nivelul al doilea.

326. În acest context tragem atenția și asupra prevenirii și controlului HIV/SIDA. În perioada de raportare, Republica Moldova a adoptat Programul național de prevenire și control al infecției HIV/SIDA și a infecțiilor cu transmitere sexuală pentru anii 2016-2020, HG nr. 1164/2016, și Programului național de control al tuberculozei pentru anii 2016-2020, HG nr.1160/2016.

327. Ambele programe naționale au stabilit ținte ambițioase direcționate spre atingerea țintei 3.3 al ODD referitoare la reducerea infecției HIV, TB și a hepatitelor. Astfel, ținte 90-90-90 privind diagnosticarea HIV, tratamentul și asigurarea calității tratamentului, stabilite în Declarația Politică a ONU privind HIV până în 2020, au fost ajustate la contextul național și integrate în Programul Național HIV până în 2020, și asigurat cel mai înalt angajament politic pentru atingerea acestora.

328. Republica Moldova în luna februarie 2020 a aderat la Parteneriatul global pentru acțiunea de eliminare a tuturor formelor de stigmatizare și discriminare a persoanelor care trăiesc cu HIV, stabilit de UNAIDS, UN Women, PNUD și Rețeaua globală a persoanelor care trăiesc cu HIV și care reiterează angajamentul de a respecta, proteja și îndeplini drepturile tuturor oamenilor, cum sunt incluse în Agenda ODD 2030, în Declarația politică a Adunării Generale a Națiunilor Unite din 2016 privind eliminarea SIDA și în legislația națională a Republicii Moldova.

329. Republica Moldova a înregistrat progrese semnificative în reducerea stigmei și discriminării pentru toate formele legate de infecția HIV. Printre realizări, Republica Moldova informează despre aplicarea Legii cu privire la asigurarea egalității nr. 121/2012 direcționată spre prevenirea și combaterea discriminării, și asigurarea egalității tuturor oamenilor din Republica Moldova în toate sferele vieții fără diferențe legate de rasă, culoare, naționalitate, origine etnică, limba, religie, sex, vârstă, dizabilitate, opinie, viziune politică sau alt criteriu. La fel, este stabilit un mecanism clar de implementare a legii prin Consiliul pentru prevenirea și eliminarea discriminării și asigurarea egalității din Republica Moldova. Legea cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA nr. 23/2007 modificată în 2012 stabilește aspectele de nediscriminare și garanții referitoare intimitate și confidențialitate și elimină barierele de călătorie și de imigrare pentru persoanele HIV/SIDA. Aceasta conține clauze specifice privind femeile, infecția HIV și genul, direcționate spre consolidarea răspunsului la infecția HIV. Progrese au fost înregistrate în alinierea cadrului normativ național existent în domeniul sănătății la standardele internaționale privind drepturile omului.

330. În același timp, există evidențe că persoanele infectate și afectate de HIV în Moldova sunt încă printre grupurile cele mai stigmatizate și, astfel, au bariere în accesarea întregii game de servicii publice și pentru a se bucura de o viață calitativă.

331. Pentru abordarea acestui fenomen, Guvernul Republicii Moldova are dezvoltate parteneriate naționale puternice pe platforma Consiliul național de coordonare a programelor naționale de profilaxie și control al infecției HIV/SIDA, infecțiilor cu transmitere sexuală și de control al tuberculozei (CNC TB/SIDA), unde sunt implicați o comunitate diversă de specialiști și părți interesate. Stigmatizarea și discriminarea în instituțiile medicale, la locul de muncă și în familie în 2020 (comunități, familii, persoane) au fost abordate după ce au fost integrate în mod holistic și sistematic în Foaia de parcurs națională privind destigmatizarea. Documentul a abordat, de asemenea, problemele legate de criminalizarea transmiterii infecției HIV, care este de fapt în proces de revizuire. Pledoaria fenomenului are loc la nivelul Guvernului și Parlamentului pentru a se asigura că ajustările propuse sunt aprobate prin acte normative naționale.

332. Astfel, Republica Moldova pentru a-și realiza obiectivele face uz de mai multe oportunități disponibile. Pentru a atinge zero discriminare legată de HIV țara folosește Grantul Fondului Global de Combatere a SIDA, TBC și malariei care sprijină financiar obiectivele propuse pentru perioada 2021-2023 și sprijinul continuu al ONU, în special Acțiunea Comună ONU „Consolidarea drepturilor omului pe ambele maluri ale Nistrului” până în 2023, finanțat de Guvernul Suediei. Cea mai recentă inițiativă a ONU analizează stigmatizarea legată de HIV la trei niveluri: public larg, instituții medicale, persoană. Acestea sunt oportunități pentru o planificare robustă, informată de evidențe, inclusiv cuantificarea resurselor necesare și

monitorizarea corespunzătoare a rezultatelor.

333. În Republica Moldova, este asigurat accesul universal la terapia antiretrovirală (ART) în conformitate cu protocoalele clinice naționale ajustate la cerințele OMS. Nu există liste de așteptare pentru ART. Toate persoanele diagnosticate HIV au acces la ART, indiferent de disponibilitatea asigurării medicale, documentelor de identificare, cetățenie sau orice alt criteriu, care oferă șansa de a rămâne în viață și limitează răspândirea HIV imediat după diagnosticare și inițiere a tratamentului. Identificarea și diagnosticarea precoce a infecției HIV este asigurată prin accesul universal la testarea HIV în instituțiile medicale și ONG-uri.

334. Pe dimensiunea de informare a populației generale despre infecția HIV anual sunt desfășurate campanii de informare, inclusiv în cadrul Zilei mondiale de combatere a SIDA, Zilei internaționale de Luptă împotriva consumului și traficului ilicit de droguri, Zilei internaționale de comemorare a persoanelor decedate din cauza SIDA, campanii împotriva violenței sexuale.

335. Republicii Moldova a înregistrat progrese pe segmentul serviciilor de planificare familială voluntară bazate pe drepturile omului. Guvernul a inițiat procurarea și distribuirea contraceptivelor moderne pentru grupurile vulnerabile ale populației. Astfel, în cadrul Programului național privind sănătatea și drepturile sexuale și reproductive pentru anii 2018-2022 (HG nr. 681/2018), din sursele bugetului de stat anual sunt procurate și distribuite instituțiilor de asistență medicală primară, la nivel de raion și municipiu, contraceptive destinate populației vulnerabile. La fel, contraceptivele sunt disponibile în centrele de sănătate prietenoase tinerilor, ce activează la nivel de centre raionale și municipii. A fost dezvoltat cadrul normativ pentru funcționarea mecanismului de asigurare cu contraceptive, a fost instruit personalul medical din instituțiile medicale primare și asigurat mediul favorabil pentru consolidarea continuă a capacității furnizorilor de servicii medicale în planificarea familială prin integrarea în programele instituțiilor de învățământ medical a prevederilor actelor normative naționale referitoare la planificarea familială și contracepție, iar în curricula universitară a Platformei de învățare on-linie privind planificarea familială „Consultație contraceptivă virtuală”.

336. Noul Regulament cu privire la asigurarea populației din grupurile vulnerabile de vârstă reproductivă cu contraceptive, Ordinul Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției sociale nr.555/2020, a extins lista grupurilor beneficiare până la 12 categorii; stabilește disponibilitatea a cel puțin 5 metode contraceptive la nivel de instituție de asistență medicală primară și include prevederi referitoare la mecanismul de distribuire către grupurile vulnerabile, inclusiv în contextul urgențelor de sănătate publică etc. Au fost elaborate și aprobate 19 Protocoale standardizate naționale privind metodele de contracepție pentru medicii de familie și ginecologi care includ și prevederi referitoare la consilierea în contracepție a tinerilor, persoanelor cu dizabilități și a persoanelor care trăiesc cu HIV.

337. Pentru creșterea nivelului de conștientizare a populației generale privind importanța planificării familiale și a contracepției, inclusiv a modalității de acces la serviciile de planificare familială în contextul urgențelor de sănătate publică, au fost realizate mai multe acțiuni de informare și comunicare prin intermediul platformelor media de socializare www.suntparinte.md, www.gyneco.md.

338. În pofida progreselor e în asigurarea accesului la serviciile de sănătate sexuală și reproductivă și a acțiunilor de informare, conform evidențelor naționale doar 31.6% dintre femei folosesc metode contraceptive moderne, comparativ cu de 52% în țările est-europene. Rate mai mici de utilizare a contraceptivelor sunt printre populația din mediul rural, locuitorii din nordul țării, persoanele cu un nivel scăzut de educație și din quintila cea mai săracă. La fel, evidențele naționale indică că rata natalității printre adolescente a scăzut în ultimii ani, însă rămâne de trei ori mai mare comparativ cu media europeană, și este de 26.19 nașteri la 1.000 de fete în vârstă 15-19 ani. Majoritatea nașterilor la adolescenți au loc în mediul rural.

339. În contextul asigurării accesului tinerilor la informația privind sănătate sexual-reproductivă a fost revizuită și actualizată curricula cursului opțional „Educație pentru sănătate” și a cursului obligatoriu „Biologia”. Pentru aceste cursuri au fost elaborate materialele didactice, manualul digital

pentru disciplina „Educație pentru sănătate” (clasele VII-IX) și fortificate capacitățile profesorilor. În pofida efortului alocat, evidențele indică că, numai 10% din elevi aleg să studieze disciplina „Educație pentru sănătate”.

340. Pentru disciplina „Decizii pentru un mod sănătos de viață”, obligatorie pentru centrele de excelență și colegii și opțională pentru instituțiile învățământului vocațional/tehnic, au fost elaborate materiale didactice inovative și fortificate capacitățile cadrelor didactice. Intervențiile extrașcolare de informare și educație privind sănătatea sexual-reproductivă sunt realizate de echipele de voluntari ale Centrelor de Sănătate Prietenoase Tinerilor, ale Centrelor de tineret și ale instituțiilor de învățământ vocațional-tehnic, ce colaborează eficient între ele. Au fost dezvoltate materiale educaționale inovatoare pentru educația de la egal la egal, cum ar fi jocurile de masă și testul online „Fără Tabu”, și distribuite tuturor Centrelor de Sănătate Prietenoase Tinerilor, Centrelor de Tineret și Rețelei de Educatori de la egal la egal din cadrul instituțiilor învățământului vocațional-tehnic.

341. În contextul respectării drepturilor de sănătate sexual-reproductivă a persoanelor din instituțiile rezidențiale, în unele instituții sunt angajați medici ginecologi și în majoritatea personal medical de nivel mediu (asistente medicale/moașe). În instituțiile rezidențiale contraceptivele sunt furnizate de instituțiile de asistență medicală primară din teritoriu unde sunt amplasate în baza solicitării. Cea mai disponibilă metodă contraceptivă în instituțiile rezidențiale este prezervativul, distribuit de angajații instituțiilor rezidențiale persoanelor sexual active.

342. În instituțiile rezidențiale intervențiile medicale sunt efectuate în baza consimțământ informat, semnat de beneficiari la admitere și utilizat de personalul medical ca bază legală privind intervențiile medicale. Beneficiarii semnează un alt consimțământ informat când primesc serviciile de asistență medicală de care aveau nevoie în cadrul instituției de asistență medicală primară, sau altă instituție medicală la care sunt însoțiți. În Republica Moldova toate intervențiile medicale, inclusiv sterilizarea sunt efectuate în baza consimțământului informat semnat de persoana vizată sau de reprezentantul său legal.

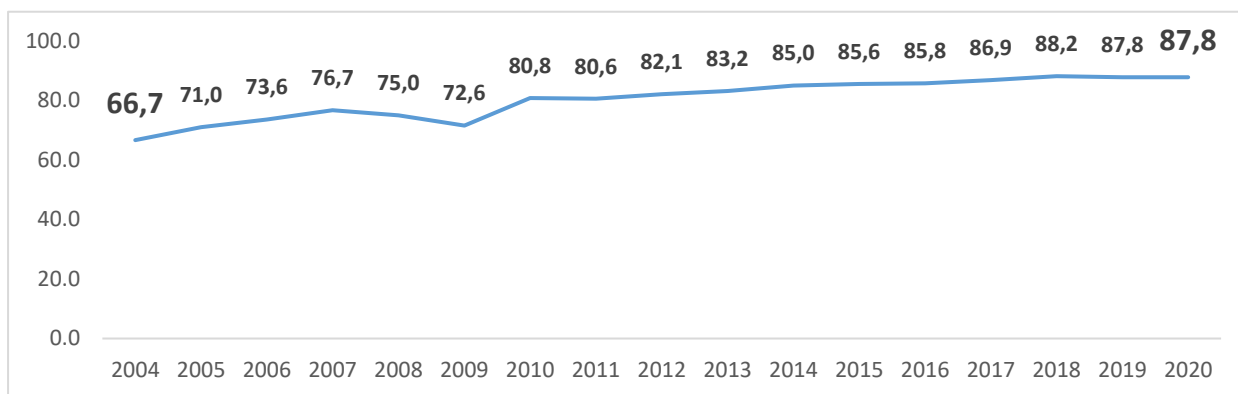
343. În Republica Moldova, cheltuielile pentru costurile medicale pentru avort sunt acoperite din FAOAM, din Fondul pentru achitarea serviciilor medicale curente (fondul de bază), prestate de instituțiile medicale contractate.

344. Conform prevederilor art. 5, lit. e) din Legea nr. 138/2012 privind sănătatea reproducerii, metodele de contraceptive voluntară chirurgicală pot fi aplicate numai la cererea solicitantului și în baza consimțământului informat al acestuia. Întru asigurarea calității serviciilor de sănătate prestate femeilor în condiții sigure, în anul 2020, a fost aprobat Standardul privind efectuarea întreruperii sarcinii în condiții de siguranță, Ordinul nr. 766/2020 al Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale, care stabilește cadrul normativ de activitate a instituțiilor medico-sanitare privind prestarea serviciilor de întrerupere voluntară a cursului sarcinii. Standardul a fost elaborat în conformitate cu principiile medicinei bazate pe dovezi științifice și a recomandărilor Organizației Mondiale a Sănătății.

345. În ceea ce privește asigurare obligatorie de asistență medicală (AOAM), menționat la art. 5 alin. (1) din Legea nr. 1585/1998, este principiul obligativității, potrivit căruia asiguratul are, conform legii, obligația de a participa la sistemul asigurării obligatorii de asistență medicală, iar drepturile de asigurări medicale se exercită corelativ cu îndeplinirea obligațiilor. Reieșind din acest principiu, toată populația Republicii Moldova are obligația să fie asigurată în sistemul AOAM.

346. Proporția persoanelor asigurate din totalul populației a avut o dinamică ascendentă de la lansarea AOAM în anul 2004 (*Figura nr.1. Cota persoanelor asigurate în sistemul AOAM din total populație, %, anii 2004-2020*). Dacă în primul an (2004) circa 67% din populație erau asigurați, în anul 2020 cota celor asigurați a atins nivelul de circa 88%. Totuși, circa 12% din populație Republicii Moldova nu are asigurare obligatorie de asistență medicală.

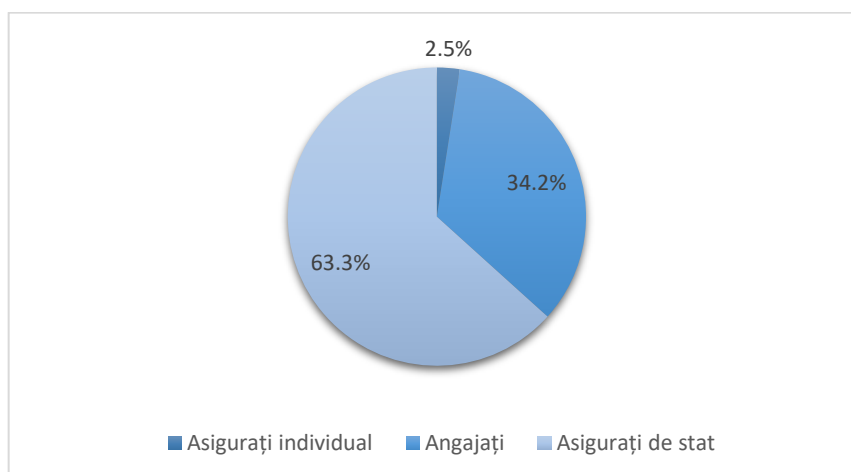
Figura:1

Sursa: Rapoartele anuale de activitate ale CNAM

347. În structura persoanelor asigurate predomină categoriile de populație asigurate de Guvern, 63.3% din populație, angajații reprezentând 34.2% din acest număr. Doar 2.5% sunt persoane asigurate în mod individual, ceea ce presupune 63 mii de contribuabili. A se vedea în *Figura nr.2. Structura persoanelor asigurate, pe categorii, %*.

Figura: 2

Sursa: Compania Națională de Asigurări Medicale

348. În prezent, Guvernul asigură 14 categorii de persoane neangajate, care sunt asigurate medical prin transferuri de la bugetul de stat. Astfel, la momentul introducerii AOAM, la 1 ianuarie 2004, calitatea de asigurat a Guvernului a fost pentru 10 categorii de persoane:

- copiii de vârstă preșcolară;
- elevii din învățământul primar, gimnazial, liceal și mediu de cultură generală;
- elevii din învățământul secundar profesional;
- elevii din învățământul mediu de specialitate (colegii) cu frecvența la zi;
- studenții din învățământul superior universitar cu frecvența la zi;
- rezidenții învățământului postuniversitar obligatoriu;
- copiii neîncadrați la învățătură până la împlinirea vârstei de 18 ani;
- invalizi;
- pensionari;
- șomerii înregistrați oficial.

349. Ulterior, în perioada 2004-2020, lista categoriilor de persoane pentru care calitatea

de asigurat o are Guvernul a fost completată cu încă 14 categorii:

- gravide, parturiente și lăuze (2004);
- persoanele care îngrijesc la domiciliu un copil invalid cu severitatea I sau un invalid din copilărie de gradul I ținut la pat cu vârsta de până la 18 ani (2006);
- mamele cu șapte și mai mulți copii (2006);
- persoanele din familiile defavorizate care beneficiază de ajutor social conform Legii nr.133-XVI din 13 iunie 2008 cu privire la ajutorul social (2009);
- doctoranzii la cursuri de zi (2010);
- străinii beneficiari ai unei forme de protecție incluși într-un program de integrare, în perioada desfășurării acestuia (2013);
- studenții din învățământul superior universitar cu învățământ de zi care își fac studiile peste hotarele țării (2013);
- rezidenții învățământului postuniversitar obligatoriu care își fac studiile peste hotarele țării (2013);
- doctoranzii la cursuri de zi care își fac studiile peste hotarele țării (2013);
- donator de organe în viață (2017);
- elevii care își fac studiile peste hotarele țării (2018);
- veteranii de război (2020);
- participanții la lichidarea consecințelor avariei de la C.A.E. Cernobîl (2020);
- persoanele ce au atins vârsta standard de pensionare, conform legislației naționale, dar beneficiază de pensie din partea altui stat (2020).

350. Totodată, unele categorii și-au schimbat denumirea, mărindu-se astfel numărul de persoane incluse:

- mame cu patru și mai mulți copii în locul mamelor cu șapte și mai mulți copii (2010);
- persoane care îngrijesc la domiciliu un invalid din copilărie de gradul I ținut la pat, fără a fi limitată vârsta de până la 18 ani (2010);
- persoanele care îngrijesc la domiciliu o persoană cu dizabilitate severă care necesită îngrijire și/sau supraveghere permanentă din partea altei persoane, dar nu numai cei cu dizabilitate severă din copilărie (2013);
- toate persoanele înregistrate oficial în calitate de șomer, indiferent dacă acestea beneficiază sau nu de ajutorul de șomaj (2013).

351. În anul 2018, prin modificarea Legii nr. 1585/1998, 12 categorii de persoane asigurate de stat au fost comasate în 2 categorii mai largi (copiii cu vârsta de până la 18 ani; elevii și studenții încadrați în sistemul de învățământ la nivelurile 3–8, conform art. 12 din Codul educației al Republicii Moldova, cu frecvență, inclusiv cei care își fac studiile peste hotarele țării), obținându-se astfel numărul actual de 14 categorii acoperite cu AOAM de către Guvern.

352. La sistemul AOAM nu contribuie, deocamdată, angajații structurilor de forță (Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne, Serviciul de Informații și Securitate). Acestea continuă să-și mențină propriile sisteme paralele de acordare a serviciilor medicale în cadrul instituțiilor medicale departamentale, finanțate preponderent din contul bugetului de stat.

353. Conform datelor Agenției Naționale pentru Sănătate Publică indică că în anul 2021 în instituțiile medicale din țară (a se vedea în *Tabelul nr.8. Număr de medici, personal medical mediu și asigurarea populației cu lucrători medicali*) au fost angajați 12.214 medici, cu 180 de medici mai puțin față de anul 2020. Asigurarea populației cu medici la 10.000 de locuitori a constituit 34.5 medici, cu 0.05 medici mai puțin față de anul 2020, indicator comparabil cu media țărilor OECD, și care constituie 34.0 medici la 10.000 de populație (2020). Gradul de asigurare cu medici în unele raioane este de 10.1-14.5 la 10.000 de locuitori, comparativ 24.7-26.2 la 10.000 de locuitori în municipii.

354. În anul 2021, în sistemul de sănătate au activat 23.954 de angajați medicali de nivel mediu, cu 767 de persoane mai multe comparativ cu anul 2020. Asigurarea cu personal medical de nivel mediu la 10.000 de locuitori în anul 2021 a constituit 67.6 de lucrători medicali de nivel mediu și este peste media țărilor OECD, care a fost de 51.7 asistenți medicali la 10.000 populație.

Tabelul:8

ANII	Asigurarea cu medici		Asigurarea cu personal medical mediu	
	abs.	la 10 mii locuitori	abs.	la 10 mii locuitori
2016	13039	36,7	25485	71,7
2017	13021	36,7	25125	70,8
2018	12635	35,6	23981	67,7
2019	12535	35,3	23584	66,6
2020	12394	35,0	23187	65,4
2021	12214	34,5	23954	67,6

Sursa: Ministerul Sănătății

355. În scopul asigurării sistemului de sănătate cu personal medical a fost elaborată și aprobată Strategia de dezvoltare a resurselor umane din sistemul sănătății pentru anii 2016-2025 (HG nr.452/2016) și întreprinde măsuri de motivare a tinerilor specialiști de a se angaja în instituțiile medicale din mediul rural. Prin legea Parlamentului nr. 411/2020, art. 11 a fost majorată indemnizația unică pentru medici/ farmaciști în mărime de 120 de mii de lei și pentru personalul medical și farmaceutic cu studii medii în mărime de 96 de mii.

356. A fost aprobat Regulamentul de organizare a studiilor de rezidențiat (HG nr. 367/2020), prin care medicii/farmacii rezidenți admiși la studii pe post cu finanțare din bugetul de stat au obligația de a activa în instituția contractantă pe o perioadă de cel puțin 3 ani după absolvirea rezidențiatului.

357. Referitor la modernizarea serviciilor medicale, Republica Moldova a făcut progrese în prevenirea cancerului de col uterin la femei, în rezultatul implementării programului de screening cervical, inclusiv fortificării capacităților furnizorilor de servicii medicale, elaborării protocoalelor clinice în conformitate cu standardele internaționale și dotării laboratoarelor cu dispozitive de laborator pentru a îmbunătăți acuratețea diagnosticului la cancer de col uterin. Astfel, rata mortalității prin cancer de col uterin a scăzut în ultimii ani. Însă, rata serviciilor de screening cervical este încă joasă în comparație cu alte țări europene. Una din cauze este nivelul de informare a femeilor, doar 24% dintre femeile cu vârsta cuprinsă între 25 și 61 de ani știu despre serviciile existente și doar 47% știu că serviciile sunt gratuite.

358. La fel, în Republica Moldova la nivel de asistență medicală primară, fost dezvoltată rețeaua de 41 de clinici de sănătate prietenoase tinerilor „Youth Klinics”, care contribuie la abordarea problemelor de sănătate a adolescenților. „Youth Klinics” oferă tinerilor o varietate de servicii de îngrijire a sănătății și de consiliere. Probleme de sănătate cu care se confruntă adolescenții și tinerii sunt divers și include consumul de substanțe psihoactive, ITS și HIV, sarcini neplanificate, probleme de sănătate mintală, violență, traume și stigmatizare și discriminare. Pentru a asigura accesul femeilor/fetelor cu dizabilități la servicii de sănătate reproductivă, 30 „Youth Klinics” din țară au fost echipate cu fotolii ginecologice adaptate fetelor și femeilor cu dizabilități.

359. Totodată menționăm și despre reducerea consumului de droguri în Republica Moldova. Dispensarul Republican de Narcologie este instituția, care coordonează și asigură organizarea și prestarea următoarelor servicii narcologice: tratament ambulatoriu, staționar și de susținere; consiliere individuală și de grup; reabilirea persoanelor care suferă de narcomanie, testare psihologică; testare la prezența HIV și la prezența substanțelor stupefiante; activități de informare și educație în grupurile în risc de consum de substanțe psihoactive, formarea unui comportament de tip „inofensiv”; activități de prevenire primară, bazată pe conceptele deciziei informate, în instituțiile de învățământ general din Republica Moldova; informarea și educația populației referitor la prevenirea consumului de substanțe psihoactive.

360. Activitatea serviciului narcologic este realizată în baza Legii nr. 713/2001 privind controlul și prevenirea consumului abuziv de alcool, consumului ilicit de droguri și de alte substanțe psihotrope. Asigurarea calității serviciilor medicale prestate persoanelor dependente este realizată conform

Protocolului clinic național „Tratamentul farmacologic al dependenței de opiacee”, Ordinul Ministrului Sănătății, Muncii și Protecției Sociale nr. 107/2018 și ajustat la condițiile de prestare a serviciilor în situația de pandemie de Covid-19, Ordinul Ministrului Sănătății nr. 314/2022. A fost elaborat și este aplicat Protocolul clinic național „Cu privire la aprobarea Protocolului clinic național Tulburări legate de consumul de substanțe noi cu proprietăți psihoactive și stimulatoare (adulți și adolescenți)”.

361. În Republica Moldova, în anul 2021 în supravegherea Dispensarului Republican de Narcologie și cabinetele narcologie teritoriale se aflau 11.624 de consumatori de droguri, dintre care circa 28% de consumatori de droguri pe cale injectabilă și circa 62% consumatori de droguri prin inhalare, fumat și inspirare. Circa 75% din consumatorii de droguri sunt în vârstă de 25-35 de ani; 94% sunt bărbați; 84% din consumatori sunt celibatari; majoritate sunt persoane cu studii medii.

362. Tratamentul dependenței de droguri este acoperit din FAOAM, indiferent de statutul de asigurare medicală a persoanei. Totodată, circa 65% din persoanele care primesc asistența medicală dețin polița de asigurare medicală. Conform evidențelor, anual circa 550 de persoane dependente de droguri sunt tratate în condiții de staționar și circa 4700 persoane primesc tratament de susținere și antirecidiv în condiții de ambulator. Dispensarul Republican de Narcologie oferă asistență medicală consultativă și spitalicească în cadrul staționarului de zi pentru circa 400 de persoane.

363. Centrul de reabilitare și resocializare a persoanelor dependente de droguri din cadrul Dispensarului Republican de Narcologie, ordinul Ministrului Sănătății nr. 365/2007, anual oferă asistență medico-socială în condiții de ambulator pentru circa 235 de persoane dependente de droguri după etapa de dezintoxicare, din care circa 12% sunt femei, peste 80% sunt încadrați în muncă, 28% sunt căsătoriți. Reabilitarea este asigurată de echipe psihoterapeutice de profil, formată din: medici, psihologi, asistenți sociali și voluntari (foști consumatori de droguri).

364. În domeniul de farmacoterapie cu opiacee a fost elaborat și aprobat Protocolul clinic național „Tratamentul farmacologic al dependenței de opiacee”, ordinul Ministrului Sănătății nr. 107/2018. Astfel, în anul 2021, serviciile de tratament al dependenței au fost organizate și prestate în 7 localități din țară și în 13 instituții penitenciare. Numărul cumulativ al persoanelor înrolate în Programul de farmacoterapie cu opiacee de la inițierea acestuia în anul 2005, este de 2100 de beneficiari. La finele anului 2021 în tratamentul farmacologic cu metadonă și buprenorfină erau 569 de persoane, dintre care 463 de persoane în cabinetele narcologice subordonate Ministerului Sănătății și 106 de persoane în sistemul penitenciar. În anul 2021, încadrate în program au fost 98 de persoane.

365. Pentru populația cheie sunt implementate proiecte de reducere a riscurilor, inclusiv tratamentul de substituție. Serviciile de prevenire acordate grupurilor de risc sunt accesibile, inclusiv în baza Standardului de calitate a serviciilor de prevenire HIV în mediul grupurilor-cheie, Ordinul Ministrului Sănătății nr. 996/2015, care prevede principii de bază pentru reducerea răspândirii HIV printre populațiile-cheie și oferirea standardelor minime de calitate pentru organizarea serviciilor de prevenire a HIV în rândul grupurilor-cheie.

366. Astfel, Dispensarul Republican de Narcologie asigură depistarea și controlul infecției HIV/SIDA, hepatitelor virale B și C, tuberculozei și bolilor sexual transmisibile (sifilis), conform protocoalelor naționale, printre consumatorii de droguri injectabile. În anul 2021, 435 de beneficiari de serviciile ale instituției au fost testați HIV pozitive, inclusiv 56 de persoane din mun. Chișinău, și circa 400 de persoane cu hepatita. Un rol important în realizarea măsurilor de reducere a riscurilor îl au organizațiile neguvernamentale, care asigură persoanele cu seringi; șervetele cu alcool; prezervative; profilaxia pre-expunere împotriva HIV (PrEP); test HIV, și au o rețea extinsă în întreaga țară <https://positivepeople.md/programe-de-reducere-a-riscurilor-in-moldova/>.

367. În rezultatul aplicării politicilor și practicilor complexe referitoare la serviciile pentru persoanele consumatoare de droguri, în Republica Moldova pe parcursul ultimilor 5 ani nu sunt înregistrate cazuri de mortalitate prin supradozare sau a consumului de substanțe ne pure. În anul 2021, au fost înregistrate 87 de decese printre consumatorii de droguri, ca rezultat al maladiilor concomitente non-contagioase.

ARTICOLUL 13

1. Dreptul la educație

368. Asigurarea unui acces echitabil la studii al tuturor cetățenilor, indiferent de starea materială, locul de trai, sex, etnie etc. este prevăzut în noul Cod al Educației, aprobat în anul 2014. Astfel, acesta stabilește „principiul echității”, în baza căruia accesul la învățare se realizează fără discriminare.

369. Conform datelor prezentate de către organele locale în domeniul învățământului copiii de etnie romă au acces în instituții de educație timpurie. În 2020 în aceste instituții au fost înrolați 330 de copii de etnie romă. Este de menționat că, comparativ cu anul 2016, situația privind accesul copiilor romi în instituțiile vizate s-a îmbunătățit semnificativ (de la cca 201 la 330 de copii, adică o creștere de 40% în 5 ani). Necâtând la faptul că autoritățile publice locale în mediul urban și rural acoperă costurile de întreținere a instituțiilor de educație timpurie, inclusiv alimentația, unii copii romi nu frecventează aceste instituții din diferite motive: refuzul părinților, neconformitatea actelor necesare pentru înscriere, lipsa vaccinării la unii copii, situația financiară precară, accesibilitatea redusă și distanțele lungi până la grădiniță, necunoașterea limbii române etc. În rezultatul colaborării autorităților publice locale, administrațiilor instituțiilor de învățământ și a reprezentanților comunităților de romi, 1634 copii de etnie romă au fost școlarizați în sistemul de învățământ obligatoriu în 2020. Totodată, conform datelor MEC, în anul de studii 2019-2020 10 copii romi au fost neșcolarizați și 52 de copii romi au abandonat școala. Pe parcursul ultimilor ani, MEC a întreprins măsuri pentru a asigura accesul la studii superioare și profesional tehnice a tinerilor de origine romă.

370. Admiterea în instituțiile de învățământ profesional-tehnic și în instituțiile de învățământ superior se realizează conform Regulamentului de organizare și desfășurare a admiterii la programele de formare profesională tehnică și Regulamentului cadru privind organizarea admiterii în ciclul I – studii superioare de licență, conform cărora 15 la sută din numărul total de locuri (la fiecare specialitate / meserie), prevăzute în planul de admitere cu finanțare de la bugetul de stat, sunt rezervate pentru mai multe categorii de candidați, printre care sunt și copii de etnie romă. Astfel, în sesiunea de admitere 2020-2021 au fost înmatriculați 2 studenți de etnie romă (comparativ cu 18 studenți în sesiunea 2019-2020). În sesiunea 2020-2021 15 elevi romi au fost admiși în instituțiile de învățământ profesional tehnic (comparativ cu 66 în anul 2019). Este de menționat că, persoanele cu studii superioare constituie doar 1% din totalul populației rome, iar mulți dintre abiturienți/ elevi/ tineri de etnie romă, la completarea cererilor de înmatriculare nu-și identifică apartenența etnică. Din aceste considerente numărul exact de studenți de etnie romă nu poate fi stabilit.

371. Putem menționa la acest subiect și promovarea de către Republica Moldova a educației multilingve și a multiculturalismului în sistemul educațional național în care este una din prioritățile Ministerului Educației și Cercetării. În vederea creșterii gradului de conștientizare cu privire la diferitele abordări ale educației multilingve, a fost organizată conferința internațională Educație multilingvă în regiunea OSCE: bune practici și perspective pentru Republica Moldova. La 29 noiembrie 2019 MEC în colaborare cu oficiul Înaltului Comisar OSCE pentru problemele minorităților naționale, a organizat atelierul de lucru Dezvoltarea politicilor de educație multilingvă: cartografierea inițiativelor și elaborarea foii de parcurs. Scopul evenimentului a fost identificarea oportunităților de consolidare a procesului de integrare a educației multilingve în sistemul educațional din Republica Moldova. La atelier au participat reprezentanți ai MEC, reprezentanți ai Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare, Organelor locale în domeniul învățământului, reprezentanți ai universităților pedagogice din țară, asociațiile obștești în domeniul educației. Participanții la eveniment au discutat despre rezultatele cartografierii inițiativelor actuale de sprijinire a educației multilingve, oportunitățile și necesitățile de integrare a educației multilingve în

sistemul de învățământ din Republica Moldova și cadrul legal care favorizează implementarea unor asemenea programe. A fost elaborată foaia de parcurs pentru integrarea și implementarea educației multilingve. Rezultatele studiului și foaia de parcurs vor fi prezentate și discutate în cadrul unei mese rotunde cu reprezentanții MEC, ai Universităților pedagogice, direcțiile de învățământ, organizațiile partenere.

372. În vederea asigurării învățământului pentru minoritățile naționale și extinderea dialogului intercultural, pe parcursul anului de studii 2021-2022, au fost întreprinse următoarele acțiuni:

- a fost extins Proiectul „Integrarea sociolingvistică a elevilor alolingvi prin majorarea numărului de discipline școlare studiate în limba română” în școlile alolingve, în 48 de instituții de învățământ general, în cadrul proiectului elevi din 178 clase studiază 10 discipline școlare în limba română, predate de 91 de cadre didactice;
- a fost extins numărul instituțiilor de învățământ general până la 48 de instituții (suplimentar cu 1 instituție) în baza programului „Integrarea sociolingvistică a elevilor alolingvi prin extinderea numărului de discipline școlare studiate în limba română”;
- au fost dotate cu materiale didactice 208 de instituții de învățământ general pentru a completa cabinetele de limba și literatura română în instituțiile cu predare în limbile minorităților naționale;
- au fost utilizate cu tehnică de calcul 15 cabinete de limba și literatura română în instituțiile cu predare în limbile minorităților naționale;
- a fost organizat și desfășurat Concursul Republican „Limba noastră-i o comoară”, ediția a V-a, 2021;
- au fost organizate seminare republicane de formare pentru cadrele didactice care predau limba și literatura română în instituțiile de învățământ cu predare în limbile minorităților naționale la tema „Evaluarea sumativă. Aspecte practice” și „Lectura, condiție sine qua non a procesului de interpretare a textului literar”;
- a fost inițiată procedura de elaborare a Programului Național privind învățarea limbii române de către minoritățile naționale, inclusiv populația adultă, pentru anii 2022-2025.

373. În temeiul obiectivului nr. 1.9. „Asigurarea condițiilor favorabile integrării sociolingvistice a reprezentanților minorităților etnice și a persoanelor imigrante” din Strategia de dezvoltare a educației pentru anii 2014-2020 „Educația-2020”, urmare a implementării proiectului „Promovarea și dezvoltarea educației interculturale în formarea inițială a cadrelor didactice de către Centrul Educațional Pro Didactica”, cu sprijinul Fundației pentru copii „Pestalozzi” (Elveția), a fost aprobat Ordinul ministrului educației, culturii și cercetării nr. 1198 din 02.11.2020 cu privire la cursul de „Educație interculturală”. Conform acestuia, instituțiile de învățământ superior cu profil pedagogic (8) au elaborat și organizat, începând cu anul academic 2020-2021, cursul „Educație interculturală” pentru studenții Ciclului I - Licență din domeniul Științe ale educației, drept componentă obligatorie în formarea inițială a cadrelor didactice în învățământul superior. Celelalte universități au elaborat cursul „Educație interculturală” cu statut opțional sau la libera alegere, la specialitățile din alte domenii, în cadrul componentei de orientare socio-umanistică. Totodată, Universitatea de Stat din Moldova, Universitatea de Stat din Comrat și Universitatea de Stat „A. Russo” din Bălți au elaborat un nou curriculum la specialitatea „Educație interculturală”, susținut de Centrul educațional „Pro Didactica”, care a fost avizat de Minister și propus spre pilotare per-sistem.

374. Totodată, pe parcursul anului 2021, Ministerul Educației și Cercetării a monitorizat, conform competențelor, situația cu privire la asigurarea condițiilor necesare de activitate a instituțiilor de învățământ general, și anume:

- pregătirea instituțiilor către noul an de studii, către sezonul rece, în contextul epidemiologic al infecției COVID-19;
- asigurarea condițiilor de igienă și sanitație, în conformitate cu prevederile actelor normative în vigoare, inclusiv cu hotărârile Comisiei naționale extraordinare de sănătate

publică privind măsurile de prevenire și control a infecției COVID-19;

- transportarea elevilor la și de la instituțiile de învățământ;
- actualizarea necesităților de renovare/construcția blocurilor sanitare, a apeductului în instituțiile de învățământ general (conform datelor OLSDÎ prezentate în anul 2021).

375. Pentru îmbunătățirea condițiilor de igienă și sănătății, în anul 2021 au fost alocate Fondului de Investiții Sociale din Moldova 5 ml. lei din bugetul de stat pentru realizarea proiectelor de construcție și dotarea blocurilor sanitare în 16 școli.

376. O contribuție esențială pentru dezvoltarea infrastructurii școlare și dotarea cu echipament a instituțiilor de învățământ general a exercitat-o Proiectul Reforma Învățământului în Moldova (PRIM). În cadrul proiectului au fost renovate 23 de școli de circumscripție, 6 școli au fost renovate deja de către MECC, lucrările de renovare fiind finisate în anul 2018, cu finanțare din bugetul de stat, în baza realizării indicatorilor de debursare ai proiectului, iar în 17 instituții de învățământ lucrările de renovare au fost realizate de către Fondul de Investiții Sociale din Moldova. În anul 2020 au fost renovate 12 instituții de învățământ, iar în 2021 - următoarele 5 instituții:

- LT „Petru Rareș” din or. Soroca;
- LT „Alexandru cel Bun” din or. Rezina;
- LT „Alec Russo” din s. Cojușna, r. Strășeni;
- LT „Ion Pelivan” din s. Răzeni, r. Ialoveni;
- LT „Mihai Eminescu” din or. Anenii Noi.

377. În același timp, cele 17 instituțiile de învățământ menționate au fost finanțate din bugetul de stat pentru dotarea cu mobilier, utilaj, precum și cu echipament pentru laboratoarele școlare. În perioada de referință, cadrele didactice debutante au fost încurajate și susținute să se dezvolte profesional, să beneficieze de formări gratuite, să solicite evaluare pentru conferirea gradului didactic. În acest sens, menționăm factorii motivaționali principali care au determinat absolvenții programelor de studii superioare de licență și master și profesional tehnice în domeniul „Științe ale educației” să se încadreze în instituțiile de învățământ general, după cum urmează:

- Regulamentul de atestare a cadrelor didactice din învățământul general, profesional tehnic și din cadrul serviciilor de asistență psihopedagogică, oferă posibilitatea de a accede la grad didactic după doi ani de la inserția în câmpul muncii, dacă tinerii specialiști dețin diplomă de licență, și după un an, dacă dețin diplomă de master. Accederea la gradul didactic doi aduce cu sine un spor la salariu în mărime de 30%;
- majorarea indemnizației pentru tinerii specialiști angajați, prin repartizare, în instituțiile de învățământ (120 mii lei, față de 45 mii lei, pentru absolvenții instituțiilor de învățământ superior, și 96 mii lei, față de 36 mii lei, pentru absolvenții instituțiilor de învățământ profesional tehnic post-secundar);
- reglementarea extinderii perioadei de angajare prin repartizare de către minister a tinerilor specialiști din domeniul Educație, nu doar în anul absolvirii, dar în primii trei ani după absolvirea instituției de învățământ superior sau profesional tehnic;
- repartizarea în câmpul muncii, în funcție de necesitățile statului, a absolvenților programelor din domeniul Educație, indiferent de forma de învățământ și forma de finanțare a studiilor. Astfel, absolvenții programelor de studii superioare și profesionale tehnice post-secundare și post-secundare non-terțiare acreditate care au studiat cu frecvență redusă, precum și doritorii de la contract, pot fi repartizați în câmpul muncii și beneficia de indemnizație. De asemenea, accentuăm că absolvenții repartizați de către Minister în instituții de învățământ din mediul rural și centre raionale beneficiază de compensarea cheltuielilor pentru închirierea spațiului locativ, consumul de energie termică și electrică;
- reducerea normei didactice la 75% pentru cadrele didactice tinere din instituțiile de

învățământ general cu păstrarea salariului de funcție (în loc de 35 ore pe săptămână, aceștia vor activa 27 ore, respectiv, reducerea normei didactice, de la 18 la 14 ore/săptămână);

- încurajarea și susținerea cadrelor didactice debutante pentru dezvoltarea profesională continuă prin posibilitatea de a accede la grad didactic: după doi ani de la încadrarea în câmpul muncii, pentru deținătorii diplomei de licență, și după un an - pentru deținătorii diplomei de master. Accederea la gradul didactic doi aduce cu sine avansare cu 5 clase în grila de salarizare;
- la nivel de autorități publice locale se fac și alte înlesniri pentru tinerii specialiști. De exemplu: unele primării achită deplasarea spre și de la școală, etc.

378. Studenții și elevii programelor de studii superioare profesional tehnice în domeniul „Științe ale educației”, la fel, beneficiază de unele înlesniri:

- facilitare la înmatriculare la programele de studii, domeniul Educație, pe locuri cu finanțare de la bugetul de stat, în primul rând: a) tinerilor care au aplicat la concurs în baza recomandării la studii, eliberate de OLSDÎ sau de Consiliile raionale/municipale; b) tinerilor care provin din familii de pedagogi.
- cămin pe toată perioada de studii;
- stagii de practică în cadrul instituțiilor de învățământ (e benefic or, practica se realizează în cadrul instituției de învățământ unde absolventul poate fi repartizat la muncă);
- angajare garantată în câmpul muncii;
- majorarea burselor de studii (categoriile I, II, III), sociale și de merit pentru studenții din instituțiile de învățământ superior, elevii din instituțiile de învățământ profesional tehnic post-secundar și post-secundar nonterțiar, inclusiv la programele de studii, domeniul Educație;
- bursă majorată, etc.

379. De asemenea, pe parcursul anilor, în contextul crizei acute de personal didactic, Ministerul Educației și Cercetării monitorizează și coordonează, dar și realizează activități cu referire la importanța și valoarea profesiei de pedagog.

Astfel, au fost realizate următoarele activități:

- Seminar republican tematic cu participarea reprezentanților organelor locale de specialitate în domeniul învățământului, a instituțiilor de învățământ superior și instituțiilor de învățământ profesional tehnic care oferă programe de studii în domeniul „Științe ale educației” (nr. 03/2-09/2337 din 18.05.2021, comunicat de presă: mecc.gov.md/ro/content/imj);
- Întâlnirea cu absolvenții pedagogi din cadrul Universității Pedagogice de Stat „Ion Creangă”, (Eveniment public realizat on-line, 21.04.2021);
- Evenimentul public de prezentare a „Ghidului tânărului specialist din educație”, eveniment organizat în parteneriat cu Federația Sindicală a Educației și Științei și Primăria mun. Chișinău; 28 mai 2021;
- Elaborarea și expedierea materialului către 35 Administrații Publice Locale de nivelul al doilea (OLSDÎ), și ale UTA Găgăuzia privind eliberarea scrisorilor de recomandare tinerilor care doresc să depună dosarele la specialitățile din domeniul Științe ale educației;
- Evenimentul public „Profesia de pedagog contează. Inserția profesională a cadrelor didactice debutante. Drepturile și garanțiile tinerilor specialiști încadrați în instituțiile de învățământ din municipiul Chișinău în anul de studii 2021-2022” (La eveniment au participat 145 de cadre didactice debutante. Data: 30.11.2021, link-ul: <https://meet.google.com/ttu-ydud-vqj>).

380. În Legea bugetului de stat pentru anul 2022, în bugetul Ministerului Infrastructurii și Dezvoltării Regionale sunt prevăzute 25.0 mil. lei în scopul renovării/construcției blocurilor sanitare în instituțiile de învățământ primar, gimnazial și liceal.

381. În același timp, conform prevederilor pct. 5 al Regulamentului privind repartizarea și

utilizarea mijloacelor financiare din componenta unității administrativ teritoriale, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr. 868/2014, mijloacele financiare din componenta unității administrativ-teritoriale se direcționează inclusiv pentru efectuarea reparațiilor capitale și procurarea mijloacelor fixe.

382. Mai mult ca atât, autoritățile administrației publice de ambele nivele pot contribui la dezvoltarea bazei materiale a instituțiilor de învățământ din teritoriul administrat, prevedere expres stipulată în art. 141 și art. 142 ale Codului educației nr. 152/2014.

383. Ceea ce ține de educația incluzivă, Republica Moldova cu suportul Proiectului Reforma Învățământului în Moldova, au fost dotate 100 de Centre de Resurse pentru Educația Incluzivă din 100 de instituții de învățământ general cu materiale de predare, învățare și echipament specializat pentru copiii cu cerințe educaționale speciale și/sau dizabilități. Pentru dotarea celor 100 de Centre de Resurse pentru Educația Incluzivă au fost alocate 19117249,64 lei, 191062,77 lei pentru un Centru de Resurse pentru Educația Incluzivă dintr-o instituție de învățământ cu predare în limba română și 191748,56 lei pentru un Centru de Resurse pentru Educația Incluzivă dintr-o instituție de învățământ cu predare în limba rusă.

384. Peste 1700 de copii cu cerințe educaționale speciale și/sau dizabilități: deficiențe senzoriale, dificultăți de învățare, dislexie, ADD, ADHD, autism, Sindrom Down, deficiențe fizice, deficiențe de comunicare etc., după caz, și alți copii cu cerințe educaționale speciale și/sau dizabilități din instituțiile de învățământ din raioane vor beneficia de pachetul de materiale didactice și echipament specializat.

385. Lotul constituie echipament specializat pentru elevii cu cerințe educaționale speciale și/sau dizabilități, inclusiv și dizabilități senzoriale și include: echipament IT, cărți audio, tastaturi adaptate (cu taste mari pentru copiii cu deficiențe de vâz), echipament auditiv (dispozitiv auditiv FM; transmițător FM pentru cadrul didactic; trusa de îngrijire PHONAK, softuri educaționale pentru dezvoltarea limbajului, abilităților de scris-citit, cuvinte și coduri magnetice pentru alcătuirea cuvintelor, propozițiilor cu ajutorul Pixului vorbitor etc.).

386. În perioada septembrie-noiembrie a anului 2021 Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică a organizat activități de instruire pentru circa 200 de specialiști din structurile raionale/ municipale de asistență psihopedagogică și cadrele didactice de sprijin din instituțiile de învățământ general care au beneficiat de dotarea cu echipament specializat în vederea aplicării în practica educațională a acestuia conform necesităților copiilor cu cerințe educaționale speciale.

387. În perioada mai-iulie 450 de cadre didactice de sprijin și psihopedagogi care lucrează cu elevii cu dizabilități și cerințe educaționale speciale au participat la formare continuă în domeniul educației incluzive și individualizării procesului educațional. Acțiunea a fost realizată cu implicarea a 20 de formatori naționali din cadrul structurilor de asistență psihopedagogică, instruiți și ei inițial în baza unui curs structurat. Activitatea este parte a proiectului Proiectul Reforma Învățământului în Moldova, implementat de MEC și finanțat de Banca Mondială.

388. Consilierea și ghidarea în carieră a tinerilor cu dizabilități a devenit un proces realizabil datorită pregătirii profesioniștilor în domeniu, dar și mediului școlar și familial. În perioada octombrie-noiembrie 212 cadre didactice, psihologi școlari, specialiști din cadrul structurilor de asistență psihopedagogică au consolidat rolul lor în consilierea și ghidarea în carieră, dar și în realizarea tranziției de la școală la muncă mai eficiente pentru persoanele cu dizabilități. Instruirile au fost organizate de către Ministerul Educației și Cercetării în comun cu Centrul Republican de Asistență Psihopedagogică și Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă”. Activitățile de instruire au avut loc în cadrul Proiectului „Parteneriat transfrontalier pentru ghidarea în carieră incluzivă” nr. 2SOFT/1.1/145, implementat de Keystone Moldova în parteneriat cu Fundația „Alături de Voi” România, finanțat de Uniunea Europeană, în cadrul

Programului Operațional Comun România–Moldova 2014–2020, prin intermediul Instrumentului European de Vecinătate (ENI).

389. Totodată, a fost realizată cu ajutorul unui instrument validat - Testul JVIS cu implicarea specialiștilor profesioniști din SAP-uri, consilierea și orientarea profesională calificată a circa 950 de elevii cu cerințe educaționale speciale și cei vulnerabili, absolvenți ai treptelor gimnazială și liceală. În acest context, au fost licențiați și formați în aplicarea instrumentelor de orientare profesională JVIS/RIASEC 72 specialiști psihologi/psihopedagogi din cadrul Serviciilor raionale/municipale de asistență psihopedagogică, au fost procurate teste licențiate și 36 de computere. Acțiunea a fost implementată în cadrul proiectului „Dezvoltarea serviciilor de consiliere calificată și orientare profesională pentru elevi în cadrul structurilor de asistență psihopedagogică”, în parteneriat cu Asociația Obștească „DEMOS” (Edineț) și în consorțiu cu „Agenția de Dezvoltare Rurală Centru” (Orhei) în cadrul proiectului „Promovarea Învățământului Profesional Tehnic pentru o economie verde”, implementat de Agenția Germană pentru Cooperare (GIZ) în parteneriat cu Ministerul Educației și Cercetării, cu sprijinul financiar al Agenției Elvețiene pentru Dezvoltare și Cooperare (SDC).

390. În luna aprilie, 2021, circa 100 profesioniștii din cadrul structurilor de asistență psihopedagogică și organele locale de specialitate în domeniul învățământului au beneficiat de instruire în vederea fortificării cunoștințelor în domeniul prevenirii și combaterii bullying-ului în școli. Activitatea de instruire a fost implementată de Terre des hommes Moldova, cu suportul UNICEF Moldova și ChildHub în cadrul proiectului „Eforturi comune pentru combaterea bullying-ului în Moldova”.

391. O altă activitate a constat în elaborarea și implementarea unei componente a Programului de suport pentru cadre didactice, elevi și părinți „Sunt BINE în școala mea”(continuitate a Programului „Aleg să fiu bine”), precum și a Planului de sesiuni Live cu privire la menținerea bunăstării psiho-emoționale în contextul pandemiei de COVID-19. Programul a fost lansat de către Ministerul Educației și Cercetării, cu suportul Fondului ONU pentru Populație (UNFPA) și în colaborare cu AO Centrul Media pentru Tineri, implicat în gestionarea sesiunilor Live pe pagina de Facebook a MEC, în perioada 02 – 30 noiembrie 2021. Programul a derulat în 5 sesiuni la diverse subiecte de discuții:

- **Prima sesiune** – Reziliența în mediul școlar, fiind orientată spre evidențierea practicilor bune din instituțiile de învățământ general, în care persistă activități pentru susținerea cadrelor didactice în depășirea problemelor psihologice cu care se confruntă. Participanții la sesiune a psihologilor profesioniști au venit cu recomandări pentru personalul didactic și nedidactic în scopul prevenirii arderii profesionale și gestionării emoțiilor.
- **A doua sesiune** – Comunicare eficientă cadru didactic – elev, a scos în evidență anumite metode și tehnici prezentate de specialiști și, utilizate în relaționarea și comunicarea cadrelor didactice cu adolescenții care prin particularitățile specifice vârstei pot crea impedimente în comunicarea eficientă.
- **A treia sesiune** - Cum cultivăm inteligența emoțională, s-a axat pe descrierea emoțiilor, trăite de copii la școală, în diverse situații care pot influența dezvoltarea psiho-emoțională. Cadrele didactice au venit cu sugestii de tehnici și metode de dezvoltare a capacității de procesare și învățare emoțională.
- **A patra sesiune** - Comunicarea asertivă cu adolescenții în familie, a fost bazată pe oferirea sugestiilor cu caracter practic pentru părinți în situații concrete.
- **A cincea sesiune** - Învăț să procesez volume mari de informație, selectând după priorități și necesități, a pus accent pe oferire unor repere pentru cadrele didactice și manageriale cu privire la procesarea, selectarea, ordonarea informațiilor diverse cu care se confruntă în practica educațională.

392. La toate sesiunile on live au participat cadre didactice, elevi, părinții și toți cei interesați de tematicile propuse pentru discuții pentru a înțelege care sunt provocările și

modalitățile de îmbunătățire a stării emoționale în contextul crizei pandemice.

393. Promovarea rolului educației incluzive în asigurarea șanselor egale la educație de calitate pentru toți copiii. Provocările și perspectivele de dezvoltare a asistenței psihopedagogice pentru o incluziune educațională de calitate la nivel național, în baza experienței raionului Florești, a fost subiectul discutat la 15 decembrie, în cadrul Forumului regional „Asistența psihopedagogică - element esențial în incluziunea educațională de calitate. Succese. Provocări. Perspective”, la care au participat reprezentanții autorităților publice centrale și locale, partenerii de dezvoltare, profesori și educatori din cadrul instituțiilor din educație și părinți. Evenimentul a avut loc în contextul de prioritizare a asigurării dreptului la educație pentru toți copiii, promovare a serviciilor de suport în incluziunea educațională, consolidării mecanismelor intersectoriale de abordare a copilului cu cerințe educaționale speciale și dezvoltării parteneriatelor. Forumul este parte a Proiectului Dezvoltarea unui nou program și promovarea educației incluzive în Republica Moldova, realizat de către Ministerul Educației și Cercetării (prin intermediul Centrului Republican de Asistență Psihopedagogică), cu suportul UNICEF.

394. Ce ține de finanțarea programelor de educație incluzivă din cadrul instituțiilor de învățământ primar, gimnazial și liceal, se menționează că, autoritățile publice locale de nivelul al doilea beneficiază de transferuri categoriale pentru finanțarea școlilor primare, gimnaziilor și liceelor din subordine, care sunt calculate în conformitate cu Metodologia de finanțare în bază de cost standard per elev, aprobată prin Hotărârea Guvernului nr. 868/2014. Totodată, în baza deciziei Consiliului municipal, raional și/sau a Adunării Populare a Găgăuziei, se formează Fondul pentru educație incluzivă, care se stabilește în funcție de numărul elevilor cu cerințe educaționale speciale, dar nu mai mult de 2% din suma transferurilor categoriale.

ARTICOLUL 14

395. În Republica Moldova prevederile articolului 14 al Pactului se implementează în baza mai multor acte legislative interne: Constituția Republicii Moldova din 29 iulie 1994, și Codul Educației nr.152 din 17.07.2014.

396. Conform articolului 35 (1) al Constituției: „Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare”.

397. Codul Educației stipulează că statul asigură finanțarea pachetului standard de servicii educaționale pentru învățământul preșcolar, primar, gimnazial și liceal, indiferent de tipul de proprietate a instituției de învățământ (art. 9). Procesul de învățământ se desfășoară în baza standardelor educaționale de stat, aprobate de Ministerul Educației, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare a instituției de învățământ.

398. Educația în Republica Moldova se întemeiază pe principiul recunoașterii și garantării drepturilor persoanelor aparținând minorităților naționale, inclusiv a dreptului la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

399. Pentru creșterea gradului de înrolare în învățământul general obligatoriu au fost elaborate Instrucțiunea privind prevenirea și combaterea abandonului școlar și absenteismului și Planul de acțiuni pentru prevenirea și combaterea abandonului școlar și absenteismului în învățământul general.

ARTICOLUL 15

400. Dreptul persoanelor de a participa la viața culturală este recunoscut și asigurat conform art. 10 alin. 2 al Constituției Republicii Moldova, Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova, nr.259-XV din 15.07.2004, Legea culturii nr. 413-XIV din 27.05.1999.

401. Un exemplu elocvent în scopul reprezintă conștientizarea opiniei publice față de valorile spirituale ale romilor, de combatere a discriminării față de romi și de promovare a diversității culturale, a fost organizată sărbătoarea „Ziua Internațională a romilor” la 08.04.2022, la care au fost prezentate:

expoziții de fotografie cu genericul „Liderii romi: trecut, prezent și viitor”, ce cuprinde fotografii consacrate unor personalități de etnie romă, care s-au afirmat în cultura națională: compozitorul Ștefan Neaga, coregraful Pavel Andreicenco, trompetistul Ion Carai, dansatoarea și actrița Domnica Negru, scriitorul și traducătorul Anatolie Rădiță, savantul Ion Duminică și alții; concert cu evaluarea ansamblului de cântece și dansuri „Romii Moldovei” etc.

402. Cu ocazia Zilei Internaționale a Romilor, în cadrul Programului Comun al ONU „Susținerea drepturilor omului pe ambele maluri ale Nistrului”, implementat cu sprijinul Suediei, a fost lansată campania de informare „Drepturile romilor astăzi și întotdeauna”.

403. Totodată, menționăm despre accesibilitatea și participarea persoanelor cu dizabilități la activități culturale, unde este stipulat în acest sens în Legea nr. 60 din 30.03.2012 privind incluziunea socială a persoanelor cu dizabilități, legea desemnând accesul și autoritățile responsabile de asigurarea de asigurarea participării persoanelor cu dizabilități la activități și viața culturală a comunității în care trăiesc.

Pașii întreprinși pentru implementare recomandările cuprinse în paragrafele 9(a), 59 și 73 din observații finale.

9(a)

404. Oficiul Avocatului Poporului reprezintă autoritatea publică autonomă care oferă expertiza și asistența necesară Avocaților Poporului în domeniul prevenirii încălcării, promovării și protecției drepturilor omului din Republica Moldova.

405. În cadrul analizei efectuate au fost studiate produsele cheie ale subdiviziunilor (volum, complexitate, calitate).

În baza analizei efectuate, au fost identificate următoarele constatări:

- Rata medie de ocupare a posturilor la nivel de instituție constituie 61%. La nivel de subdiviziuni funcționale, rata de ocupare a posturilor variază de la 50% la 75%.
- Încărcătura medie a muncii la nivel de instituție constituie 114% sau 25 zile de muncă/lunar per unitate de personal. La nivel de subdiviziuni, încărcătura muncii variază de la 89% la 159%. În acest sens, majoritatea subdiviziunilor dispun de o încărcătură a muncii de peste 100% atât la nivel de subdiviziune, cât și per unitate de personal.
- În subdiviziuni se înregistrează deficit de personal.

406. Oficiul Avocatului Poporului realizează parțial funcțiile și atribuțiile care îi revin, în mod special, din cauza gradului scăzut de ocupare a posturilor în unele subdiviziuni se atestă încărcătură extrem de ridicată (sarcini/activități multiple și/sau cu volum de muncă ridicat).

407. Instituția necesită revizuirea structurii de personal prin prisma numărului de unități de personal. Totodată, să fie inițiate acțiunile necesare pentru ocuparea tuturor funcțiilor vacante ale instituției cu asigurarea calității procesului de angajare și a condițiilor de muncă necesare, în același timp, dezvoltarea profesională continuă rămâne o prioritate cheie în asigurarea performanței mai bune a personalului. Să fie elaborat profilul ocupațional în raport cu standardul ocupațional al fiecărei funcții publice din cadrul OAP¹.

408. Potrivit art. 3, alin. (1) din Legea nr. 52 din 03.04.2014 cu privire la Avocatul Poporului (Ombudsmanul), instituția Avocatul Poporului este autonomă și independentă față de orice autoritate publică, persoană juridică, indiferent de tipul de proprietate și forma juridică de organizare, și față de orice persoană cu funcție de răspundere de toate nivelurile. Totodată, alin. (4) reiterează că „Imixtiunea în activitatea instituției Avocatul Poporului, ignorarea intenționată de către persoanele cu funcții de răspundere de toate nivelurile a sesizărilor și a recomandărilor Avocatului Poporului, precum și împiedicarea sub orice formă a activității acestuia, atrag după sine răspunderea în conformitate cu legislația”. Garanții de independență a Avocatului Poporului sunt consacrate și în Constituția Republicii Moldova (art. 59¹).

409. Oficiul Avocatului Poporului este finanțat din bugetul de stat în limita alocațiilor bugetare, aprobate prin legea bugetului anual. În urma modificărilor la Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181 din 25.07.2014, în vederea consolidării independenței financiare a instituției, proiectul de buget se întocmește și se aprobă de către autoritatea bugetară independentă/autonomă, cu avizul

consultativ al Ministerului Finanțelor. Proiectul bugetului se înaintează Guvernului pentru a fi inclus în proiectul bugetului de stat, care va fi înaintat Parlamentului pentru adoptare. În caz de dezacord, autoritatea bugetară independentă/autonomă prezintă Parlamentului spre soluționare obiecțiile sale la proiectul de buget aprobat de Guvern.

410. În activitatea sa Oficiul Avocatului Poporului întâmpină dificultăți în realizarea deplină a atribuțiilor sale de apărare și promovare a respectării drepturilor și libertăților fundamentale ale omului, din cauza resurselor financiare limitate. La elaborarea bugetelor anuale Guvernul alocă autorității o sumă prestabilită de mijloace financiare (limite de cheltuieli care sunt plasate și pe pagina web a Ministerului Finanțelor) pe care instituția trebuie să le respecte și să distribuie resursele alocate pentru acoperirea cheltuielilor sale legate de retribuirea muncii angajaților, plata contribuțiilor la buget, a cheltuielilor de întreținere a sediului și alte cheltuieli strict necesare activității instituției. După excluderea acestor cheltuieli, partea restantă urmează a fi distribuită pentru acoperirea cheltuielilor necesare realizării activităților legate de realizarea mandatului Avocatului Poporului și a Avocatului Poporului pentru drepturile copilului. Deseori această sumă este mică și insuficientă pentru realizarea activităților de instruire și promovare în domeniul respectării drepturilor omului și a altor activități necesare pentru exercitarea mandatului.

411. Instituția a propus Guvernului revenirea la textul inițial al art. 37 a Legii 52/2014, însă până la moment propunerea nu este acceptată. Astfel, în varianta actuală, al. 37 (Finanțarea Oficiului) prevede:

- Oficiul se finanțează de la bugetul de stat în limita alocațiilor bugetare aprobate prin legea bugetară anuală.
- Bugetul Oficiului se elaborează, se aprobă și se administrează conform principiilor, regulilor și procedurilor prevăzute de Legea finanțelor publice și responsabilității bugetar-fiscale nr. 181/2014.

412. Considerăm că impunerea acestor condiții/restricții limitează/afectează substanțial independența financiară a instituției. Ministerul justiției a propus în proiectul de lege pentru modificarea Legii cu privire la Avocatul Poporului completarea alin. (l) din art. 37 cu cuvintele „care acoperă costul necesităților, astfel încât acestea să-și exercite complet, independent și eficient activitatea”.

413. Comisia de la Veneția a examinat versiunea actuală a art. 37 din Legea nr. 52/2014, și în Avizul nr. 906/2017 (CDL(2017) 041) a constatat că prevederile actuale nu corespund standardelor de finanțare ale instituției Ombudsmanului și a menționat că aceste prevederi subminează independența financiară a instituției, recomandând astfel revederea acestui articol. Cu toate că conform Principiilor de la Veneția: „resurse bugetare suficiente și independente trebuie să fie garantate Instituției Ombudsmanului, Legea trebuie să prevadă că alocarea bugetară a fondurilor Instituției trebuie să fie adecvată necesității de a asigura realizarea deplină, independentă și efectivă a responsabilităților și funcțiilor sale.”, considerăm că la etapa actuală acest principiu nu este respectat. Comisia de la Veneția a examinat versiunea actuală a art. 37 din Legea nr. 52/2014, și în Avizul nr. 906/2017 (CDL(2017) 041) a constatat că prevederile actuale nu corespund standardelor de finanțare ale instituției Ombudsmanului și a menționat că aceste prevederi subminează independența financiară a instituției, recomandând astfel revederea acestui articol. Cu toate că conform Principiilor de la Veneția: „resurse bugetare suficiente și independente trebuie să fie garantate Instituției Ombudsmanului, Legea trebuie să prevadă că alocarea bugetară a fondurilor Instituției trebuie să fie adecvată necesității de a asigura realizarea deplină, independentă și efectivă a responsabilităților și funcțiilor sale.”, considerăm că la etapa actuală acest principiu nu este respectat.

414. Doar pentru activitățile de promovare desfășurate de Oficiul Avocatului Poporului, au fost alocate în anul 2017 – 500 mii Lei; în 2018 – 2 ml Lei; în 2019 – 1 ml 800 mii Lei; 2020 – 1 ml 600 mii Lei; 2021 – 1 ml 650 mii Lei. Reducerea bugetului (reducerea alocațiilor în cursul anului bugetar la rectificarea bugetului de stat) în aceste scopuri este condiționată de factori obiectivi, precum identificarea surselor externe de finanțare (organizații internaționale partenere – Consiliul European, UNICEF, etc.) restricțiile bugetare/epidemiologice cauzate de Covid-19 sau achiziționarea de servicii la un preț mai mic decât estimat inițial.

415. Modificarea cadrului normativ al Republicii Moldova referitor la sănătate este un proces continuu direcționat spre îmbunătățirea relațiilor dintre sistemul de sănătate și populația țării. Modificarea

cadrului legal în perioada de raportare a fost operată, inclusiv ca răspuns la pandemia de Covid-19. A fost elaborată Legea nr. 102/2017 cu privire la dispozitivele medicale, și modificate următoarele:

- Legea nr. 411/1995 ocrotirii sănătății;
- Legea nr. 10/2009 privind supravegherea de stat a sănătății publice;
- Legea nr. 278/2007 privind controlul tutunului;
- Legea nr. 382/1999 cu privire la circulația substanțelor narcotice și psihotrope a precursorilor;
- Legea nr. 1585/1998 cu privire la asigurarea obligatorie de asistență medicală;
- Legea nr. 1593/2002 cu privire la mărimea, modul și termenele de achitare a primelor de asigurare obligatorie de asistență medicală;
- Legea nr. 264/2005 cu privire la exercitarea profesiei de medic;
- Legea nr. 263/2005 cu privire la drepturile și responsabilitățile pacientului;
- Legea nr. 1456/1993 cu privire la activitatea farmaceutică;
- Legea nr. 23/2007 cu privire la profilaxia infecției HIV/SIDA;
- Legea nr. 153/2008 cu privire la controlul și profilaxia tuberculozei.

73

416. A fost monitorizat procesul de restructurare a instituțiilor de învățământ general pe parcursul anului de studii 2020-2021, 2021-2022. Semestrial a fost evaluată rețeaua instituțiilor de învățământ general la nivel de raion/municipiu și colectate date din teritorii despre deciziile luate la nivelul Administrației Publice Locale privind restructurarea rețelei școlare. În anul 2021, conform competențelor de fondatori, autoritățile APL au luat decizii privind:

- Lichidarea a 6 instituții de învățământ secundar general, inclusiv:
 - 4 școli primare-grădiniță;
 - 1 gimnaziu;
 - 1 școală auxiliară -internat.
- Reorganizarea a 31 instituții de învățământ secundar general, inclusiv:
 - 14 - reorganizate din gimnaziu, în filială;
 - 5 - reorganizate din gimnaziu, în complex educațional;
 - 4 - reorganizate din liceu, în complex educațional;
 - 2 - reorganizate din liceu, în liceu cu învățământ primar, gimnazial și liceal;
 - 1 - reorganizată din gimnaziu în instituție fără statut de persoană juridică (la gestiunea Direcției Generale Educație Orhei);
 - 2 - reorganizate din școală primară-grădiniță, în școală primară;
 - 2 - reorganizate din școală primară-grădiniță, în complex educațional;
 - 1 - reorganizate din școală primară, în complex educațional.